

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ, İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRKİYE' DEKİ SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI VE ŞEFFAFLAŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Bağış Umur ÇETİNKAYA

Gaziantep, 2015

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ, İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

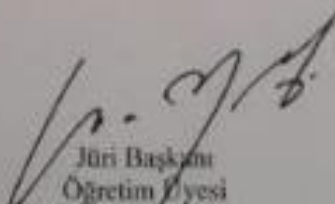

TÜRKİYE' DEKİ SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI VE ŞEFFAFLAŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Bağış Umur ÇETİNKAYA
Danışman: Yrd. Doç. Bilal ÇIPLAK

Gaziantep, 2015

KABUL VE ONAY

T.C. HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEKLİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI				
Öğrencinin				
Adı-soyadı	Bağış Umur ÇETİNKAYA			
Numarası	132102119			
Anabilim/ Bilim Dalı	İŞLETME			
Tez Savunma Bilgileri				
İlgi : Enstitü Yönetim Kurulu'nun .07.07.2015 tarih ve .16.... sayılı oturumunda karar verilen,				
Sınav Tarihi	08/07/2015			
Sınav Saati	13:00			
Sınav Yeri	FEAS 101			
Karar				
Sınav Süresi	50'			
<u>Oybirliği</u>	<u>Oyçokluğu</u>	<u>Kabul</u>	<u>Düzeltilme</u>	<u>Red</u>
X		X		
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca "Yapılan Tez Savunma Sınavı Jürimiz tarafından gerçekleştirilmiş ve adayın durumu bu tutanakla tespit edilmiştir."				
			08-07-2015	
Yrd. Doç. Dr. Bilal GİPLAK	Doç. Dr. Muzum GELİK	Yrd. Doç. Dr. Sener ÖCALAN		

TAAHHÜTNAME

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’deki Siyasi Partilerin Finansmanı Ve Şeffaflaşma” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

08.07.2015

Bağış Umur ÇETİNKAYA

ÖZET

Bu tez çalışmasının amacı; devleti yönetmeye ve topluma hizmet etmeye talip olan ülkemizdeki siyasi partilerin, varlıklarını korumak ve siyasal propaganda sürecindeki faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için oluşacak maliyetleri, hangi finansman kaynaklarıyla karşıladıklarını, bu kaynakları nerelerden sağladıklarını, gelirlerinin ve giderlerinin devlet otoritesi tarafından nasıl bir kontrol mekanizmasıyla denetlenebildiğini gösterebilmektir. Aynı zamanda ait olunan toplumun güvenilirliğini tam anlamıyla kazanacağı ve ahlaki değerleri esas alan, yozlaşmanın önüne geçebilecek şeffaf bir siyaset kurumunun oluşabilmesine yönelik alternatif öneriler, çalışmada yer almıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim yaklaşımı/yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu CHP, MHP ve AKP' deki toplam 5 önemli siyasetçi oluşturmaktadır. Araştırmada görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, ülkemizdeki siyasi partilerin faaliyetlerinde ihtiyaç duyduğu finansman kaynaklarının şeffaf bir niteliğe kavuşabilmesi kapsamında hazine yardımlarının daha adaletli dağılımı ve diğer bir gelir kaynağı olan bağış adı altındaki yardımların kamuoyu ile açık bir şekilde paylaşılmasının yanında etkin bir mali denetimin gerekliliği öngörülebilir. Çalışmanın sonuçlarına bakılarak ve dünyadaki diğer ülkelerdeki mevcut sistemler de incelenerek ülkemizdeki siyasi partilerin finansmanında şeffaf bir yapının kurumsallaşmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Siyasetin Finansman Kaynakları, Mali Denetim, Siyasetin Şeffaflaşması, Türkiye.

ABSTRACT

The aim of this study is to be able to reveal with which finance sources political parties in our country, which are volunteer to preside the state and serve the society, meet costs to keep their existence and continue the activities during the political propaganda process, where they provide these sources and by what kind of control mechanism their incomes and expenses can be checked. In the meantime, in this study there are alternative suggestions based on gaining trust from the society, moral values and forming a clear or transparent political corporation avoiding degeneration. In this study, the phenomenology method/approach, one of the qualitative research patterns, is applied. The study group of this research is composed of five important politicians, who are from CHP, MHP and AKP. The data gotten from participants was resolved with content analysis.

According to research results; within that the needed financial resources of the political parties in our country reach a transparent characteristic, besides a more fair distribution of treasury grants and a clear share of aids called donation (another source of income) with public opinion, the necessity of financial audit can be foreseen. As a consequence of the study, when the existing systems of the other countries around the world are also examined, a transparent pattern in the funding of political parties in our country is no institutionalized.

Keywords: Political Parties, Financing Sources of Politics, Financial Audit, Transparency in Politics, Turkey

ÖNSÖZ

Araştırmanın gerçekleştirilmesine birçok kişinin katkısı ve desteği olmuştur. Araştırma sürecinde görüş ve önerileriyle tez konusunun belirlenmesinden sürecin tamamlanmasına kadar her aşamada bana yol gösteren, akademik anlamda desteğini ve en önemlisi manevi anlamda dostluğunu esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Bilal ÇIPLAK' a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma için tez izleme komitesinde yer alan; büyük bir özen ve titizlikle gerçekleştirilen çalışmaları takip ederek görüş ve önerileriyle araştırmanın biçimlenmesi ve zenginleşmesi konusunda katkı sağlayan hocalarım Sayın Doç. Dr. Mazlum ÇELİK ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Sezer ÖZCAN' a çok teşekkür ederim.

Araştırmanın her aşamasında bıkmadan, yorulmadan çalışmama destek verip, pozitif bakış açısı ve duyarlılığı ile hep yanımda olan değerli eşim Şeyma ÇETİNKAYA ve ağabeyim Onur ÇETİNKAYA' ya çok teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmamda değerli bilgilerini benimle paylaşan arkadaşım Canan KİŞİAL' a da teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde manevi desteğini hiç eksik etmeyen değerli aileme de özellikle teşekkürü bir borç bilirim.

Gaziantep, 2015

Bağış Umur ÇETİNKAYA

İÇİNDEKİLER

TAAHHÜTNAME.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET OLGUSU VE PARTİLERİN FİNANSMANI

1. SİYASET KAVRAMI.....	3
1.1.Siyasal Partilerin Gelişimi ve İşlevleri.....	5
1.2. Siyasetin Finansmanı.....	10
1.3. Siyasal Partilerin Gelir Kaynakları.....	15
1.3.1.Hazine Yardımı.....	17
1.3.1.1.Türkiye’ deki Hazine Yardımının Tarihçesi ve Uygulaması.....	19
1.3.2. Bağışlar.....	29
1.3.1.2.Ülkemizdeki Yapılan Bağış Tutarları Sınırlamaları.....	30
1.3.3. Siyasi Partiye Giriş Ve Üyelik İle Milletvekilliği Aidatları.....	38
1.3.4. Mal Varlıklarından Elde Edilen Gelirler.....	42
1.3.5. Diğer Gelirler.....	43
1.4. Siyasi Partilerin Giderleri.....	43
1.4.1. Siyasi Partiler Kanununa Göre Partilerin Harcama Türler.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

PARTİ FAALİYETLERİNİN FİNANSAL RAPORLANMASI, MALİ DENETİMİ VE DİĞER ÜLKELERDEKİ UYGULAMALARI

1. MEVCUT DÜZENDE SİYASİ PARTİLERDEKİ MUHASEBE SİSTEMİ.....	48
2.1.Siyasi Partilerde Tutulan Belge Ve Defterler.....	48
2.2. Siyasi Partilerde Finansal Raporlamalar.....	50
2.2.1.Kar Amacı Olmayan Kuruluşlarda Finansal Raporlamalar.....	52
2.3. Siyasal Partilerin Mali Denetim.....	58
2.3.1. İlk İnceleme.....	62
2.3.2. Esas İnceleme.....	64
2.4. Mali Denetim Sonrası Uygulanacak Yaptırımlar.....	65
2.4.1. Hazinece El Koyma Ve Hazineye İrat Kaydedilmesi.....	65
2.4.2. Paraya Çevirme.....	67
2.4.3. Şahıslara Ceza Uygulaması.....	67
2.5. Diğer Ülkelerde Siyasetin Fonlanması.....	69
2.5.1. ABD’ deki Siyasetin Finansmanı.....	69
2.5.1.1. Siyasi Partilerin Fonlanması Sürecinin Gelişimi.....	69
2.5.1.2. Seçim Kampanyalarında Finansman Kaynakları.....	70
2.5.1.3. Finansal Kaynakların Raporlaması Ve Denetlenmesi.....	72
2.5.2. İngiltere’ deki Siyasetin Finansmanı.....	72
2.5.2.1. Siyasi Partilerin Fonlanması Sürecinin Gelişimi.....	72
2.5.2.2. Finansman Kaynakları.....	73
2.5.2.2.1. Bağışlar Ve Sınırlamaları.....	74
2.5.2.2.2. Siyasi Partilerin Borçlanması.....	75
2.5.2.3. Finansman Kaynaklarının Raporlanması.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SİYASETİNDEKİ PARTİLERİN FİNANSMANINDA ŞEFFALAŞMA

3. FİNANSMAN KAYNAKLARI VE MALİ DENETİM.....	77
3.1. Mevcut Finansman Kaynakları	77
3.1.1. Çoğulculuk İlkesine Uygun Hazine Yardımları.....	77
3.1.2. Evrensel Normlara Uygun Bir Bağış Sistemi.....	81
3.2. Siyasi Parti Gelir - Giderlerinin Şeffaf Raporlanması ve Etkili Bir Mali Denetim.....	84
3.2.1. Standartlara Uygun Doğru Muhasebe Sistemi Ve Raporlama.....	84
3.2.2. Siyasetteki Yozlaşmaya Karşı Nitelikli Bir Mali Denetim.....	86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Önemi.....	90
4.2. Araştırma Soruları.....	90
4.3. Yöntem ve Veri Kaynakları.....	90
4.3.1. Araştırmanın Modeli.....	90
4.3.2. Çalışma Grubu.....	91
4.3.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi.....	91
4.3.4. Verilerin Analizi.....	91
4.3.5. Nitel Araştırmalarda Geçerlik Ve Güvenirlik.....	92
4.3.6. Veriler.....	93
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	97
KAYNAKÇA.....	102

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.1: Bazı Ülkelerin Siyasi Partilerle İlgili Çıkardıkları Kanunların Tarihleri.....	13
Tablo 1.2: Ülkemizde 2008 Yılında Hazine Yardımı Alan Siyasi Partilerin Dağılımı.....	24
Tablo 1.3: 2011 Yılında Siyasi Partilerin Almış Olduğu Hazine Yardımları.....	25
Tablo 1.4: Bir Oy Kaç Lira Eder ?.....	26
Tablo 1.5: Ülkemizde 2014 Yılında Siyasi Partilere Yapılan Hazine Yardımları.....	27
Tablo 1.6: Cumhurbaşkanı Adaylarına ve Siyasi Partilere Yapılan Bağışlar.....	31
Tablo 1.7: ANAP (Anavatan Partisi).....	33
Tablo 1.8: DYP (Doğru Yol Partisi).....	34
Tablo 1.9: MHP (Milliyetçi Hareket Partisi).....	35
Tablo 2.1: Dönemler ve Teslim Tarihleri.....	75
Tablo 3.1: Bazı Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları ve Ölçütleri.....	78
Tablo 3.2: Türkiye ve Bazı Batı Ülkelerinde Siyasi Partilerine Yapılan Bağış Sınırlamaları.....	83
Tablo 3.3: Yanlış Muhasebe Uygulamalarının Temel Kaynağı ve Örnekleri	85
Tablo 4.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	91
Tablo 4.2: Hazine Yardımı Kriteri.....	93
Tablo 4.3: Hazine Yardımı Parti İçi Dağılımı.....	93
Tablo 4.4: Siyasi Partilere Yapılan Bağışların Sınırları.....	94
Tablo 4.5: Siyasi Partilere Bağış Yapanların Kamuoyu İle Paylaşılması.....	94
Tablo 4.6: Adayların Seçim Harcamalarında Üst Sınırlama.....	95
Tablo 4.7: Mal Bildirimi Beyanı.....	95
Tablo 4.8: Mali Denetim Yetkisi.....	96

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1.1: Ülkemizde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımlarının Tarihsel Gelişimi.....	20
Şekil 2.1: AKP Genel Merkezinin 01.01.2014-31.12.2014 Tarihleri Arasındaki Gelir ve Gider Cetveli.....	57

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- ADÖP:** Adalet Demokrasi ve Özgürlük Partisi
- AKP:** Adalet ve Kalkınma Partisi
- AKUT:** Arama ve Kurtarma Derneği
- ANAP:** Anavatan Partisi
- AP:** Adalet Partisi
- AYM:** Anayasa Mahkemesi
- BBP:** Büyük Birlik Partisi
- CHP:** Cumhuriyet Halk Partisi
- DSP:** Demokratik Sol Parti
- DYP:** Doğru Yol Partisi
- EFT:** Elektronik Fon Transferi
- FEC:** Federal Seçim Komisyonu/Federal Election Commission
- FECA:** Federal Seçim Komisyonu Kanunu/Federal Election Campaign Act
- GP:** Genç Parti
- HDP:** Halkların Demokratik Partisi
- HKU:** Hasan Kalyoncu Üniversitesi
- KAGÖR:** Kar Amacı Gütmeyen Örgütler
- LÖSEV:** Lösemili Çocuklar Vakfı
- MHP:** Milliyetçi Hareket Partisi
- MKYK:** Merkez Karar ve Yönetim Kurulu
- MTTB:** Milli Türk ve Talebe Birliği
- MÜSİAD:** Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
- MYK:** Merkez Yürütme Kurulu
- ÖDP:** Özgürlük ve Dayanışma Partisi
- PAC:** Siyasi Danışma Kurulu/Political Action Committee
- SHP:** Sosyal Demokrat Halkçı Partisi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SP: Saadet Partisi

SPY: Siyasi Partiler Yasası

STG: İngiliz Sterlini

TBB: Türkiye Barolar Birliği

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TEMA: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı

TL: Türk Lirası

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

USD: Amerikan Doları

YSK: Yüksek Seçim Kurulu

YTL: Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Sürekli değişen dünya koşullarında demokratik gelişmelerin yanı sıra bireylerin ısrarlı özgürlük talepleri ile toplumlarda yapısal ve işlevsel olarak evrimler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin kendi halklarına dayattığı otoriter ve tepeden inme anlayışa sahip siyasal rejimler, yerini konjonktürün de etkisiyle farklı ideolojilere sahip düşünce akımlarının dâhil olduğu çoğulcu bir politik arenaya bırakmıştır. Böylece farklı düşünceleri iktidara taşımak adına siyasal partiler doğmuştur.

Araştırma problemi, siyasal partilerin kitlelere ulaşırken uyguladığı propaganda faaliyetlerinin nasıl finanse edildiği, finansman kaynaklarının neler olduğu, siyaset ile para arasında kurulan ilişkinin hangi boyutta olduğu, kamuoyu ile nasıl paylaşıldığı ve devlet otoritesi tarafından hangi yollarla denetlendiğidir. Elbette siyasi partilerin, seçimleri kazanmak adına faaliyet giderlerini karşılayabilecek finansman kaynaklarına ihtiyaçları vardır. Ancak insanların demokratik ve gerçek bir hukuk devletine olan inancını sarsmamak adına; tamamıyla şeffaf nitelikteki gelir kaynaklarının yanı sıra kamuoyunun rahatlıkla ulaşabileceği, sürekli denetlenebilir ve güvenilirliği hâkim kılacak kalıcı bir iklimin oluşturulması gerekmektedir. Aksi takdirde partilere dolaylı yollardan yapılacak olan gizli maddi yardımlar; toplumsal değerlerin çürüdüğü, millete hizmet yerine siyasetin ekonomik bir rant aracı olarak kullanıldığı kirliliğe ve yozlaşmış yapıya dönüşmesine neden olabilecektir. Böyle bir yapıda toplumun siyaset kurumuna olan güveni sorgulanmaya başlanacaktır.

Siyasetin finansmanının şeffaflaşma sürecinde küresel anlamda birçok reform hayata geçirilmek istense de ülkemizde istenilen hedefe ulaşıldığı söylenememektedir. Her şeyden önce siyasi partiler milli iradenin tecelli ettiği ve kamu düzeninin sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlayan kar amacı gütmeyen örgütler olarak ifade edilmektedir. Özellikle seçim dönemleri yaklaştığında partilerdeki “ne kadar reklam o kadar oy” algısı ek finansman ihtiyaçları doğururken, kaynakların kayıt dışı ekonomi yöntemleri ile gösterilerek yumuşak paranın dolaylı yollardan siyasete aktarılması bir kez daha adaletsiz bir yarışın varlığını koruyacaktır. Adaletsizliği temsil edecek bu sistem içerisinde ülkemize baktığımızda para gücünü elinde bulunduran sermaye sahipleri, siyasete olan yüksek veya kısmi gayri resmi katkılarından dolayı seçimlerden sonra iktidar gücünü eline geçiren partilerden bazı maddi tavizler talep etmektedirler. Bu tavizler arasında kamudan usulsüz ihale alma, haksız imar kazançları, nüfuz ticareti, adam kayırma gibi şahit olunan örnekler çokça mevcuttur. Nitekim siyasal partilerin ticari işletme vasfındaki şirketler gibi gelir-gider kalemlerini gösteren mali tablolardan daha farklı bir raporlama yöntemlerine ihtiyaçları vardır. Benimsenecek bu yöntemde Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Siyasal Partiler Yasasında (SPY) belirtilen, partilerin temel gelir kaynaklarını incelemekte fayda vardır. Gelir kaynaklarını; hazine yardımları, parti üyelerinden alınan aidatlar, milletvekilliği, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınan özel aidatlar, parti bayrağı, flaması, rozeti gibi malzemelerin satışından sağlanacak gelirler, parti mal varlığından

elde edilen kira gelirleri, bağışlar, üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar, parti yayınlarından elde edilen satış gelirleri, partice düzenlenen eğlence, konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler şeklinde sıralayabiliriz. Bu gelir kalemlerinin açık, net ve anlaşılabilir şekilde gösterilmesine ek olarak ifade edilen gelir kaynakları dışında kayıtlı ekonomiye girmeyen ve şahısların veya tüzel kişiliklerin ekonomik çıkarlarına dayalı gizli finansman araçlarının şeffaf bir şekilde ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Çalışma, giriş ve sonuç dâhil olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; genel olarak siyaset kavramının yanı sıra ülkemizdeki siyasi partilerin gelir ve giderleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ülkemizdeki siyasi partilerin mali raporlamaları, devlet tarafından yapılan mali denetimler ve farklı ülkelerdeki siyasetin finansmanında uygulanan metotlardan söz edilmiştir. Üçüncü bölümde, mevcut sistemimizdeki siyaset ile finansman arasındaki şeffaflaşmaya yönelik düşüncelere ortaya koyulmuştur.

Dördüncü bölümde, araştırmanın önemine, araştırma sorularına, tez çalışması sırasında kullanılan araştırma yöntemleri ve bulgularına yer verilmiştir. Araştırma verilerine ulaşılırken araştırmacının hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılarak ileri gelen bazı siyasetçiler ile görüşmeler yapılmış ve görüşme yöntemi, hazır belge inceleme metodu ile desteklenmiştir.

Son bölümde ise ülkemizdeki mevcut yasal düzenlemelere karşılık siyasi parti faaliyetlerinin finansmanında ve mali denetiminde görülen bazı eksiklere karşılık daha demokratik ve şeffaf bir yapının oluşabilmesine yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET OLGUSU VE PARTİLERİN FİNANSMANI

1. SİYASET KAVRAMI

Siyaset olgusu, güncel sözlükte devlet işlerini yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış olarak tanımlanabilirken, aynı zamanda eş anlamlısı olarak kullanılan politika da devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü şeklinde ifade edilmektedir (<http://www.dmy.info/siyaset-nedir/>).

Sasa kökünden gelen siyasa kelimesi yönetmek, eğitmek, yetiştirmek anlamına gelmekte ve etimolojik olarak İbranice Kitab-ı Mukaddesteki at anlamına gelen sus kelimesine bağlanmaktadır. Orijinal olarak bu kelime önce Bedevi toplumlarda hayvanların, özellikle de atların terbiye edilmesi ve yetiştirilmesi için kullanılmış olup atları tımar eden, yetiştiren ve bakan kişiye seyis adı verilmiştir. Birine bakmak, yetiştirmek, terbiye etmek, yönetmek anlamları kazanan siyaset kelimesi daha sonra şehirlerin ve insanların yönetiminde ve bu alandaki ilişkilerde kullanılmıştır. Şehirlerin ve insanların yönetimi anlamında kullanıldığında siyaset, onların refahını arttırmak için belirli bir yöntemle onları yönetmenin sanatını ifade etmiştir. Bu durumda siyaset bir amaç veya prensip gereğince şehrin yönetilmesine ilişkin sanat anlamına gelmektedir (Dursun, 2002:25).

Siyaset, aynı zamanda hikmet ve hükmetmek anlamına gelir ve doğru bir şekilde karar vermek, toplumu oluşturan bireyleri doğru şekilde yönetebilmek olgusu olarak da kabul edilmektedir. Eski Yunan düşünürü Aristoteles' e göre devletlerde her şeyin temelinde "iyi yaşama" vardır ve bu noktada devleti ve devlet yönetimiyle ilgili süreçleri bir inceleme ve gözlem konusu olarak ele almıştır. Bu tavır idealin ifadesinden çok inceleme ve gözlemlerinin sonuçlarını dile getirmesidir. Ona göre devlet ve devlet yöntemlerini, zamanın siyasal sitemlerini ve bazı kavramları karşılaştırmalı inceleyerek bazı sonuçlara varması dolayısıyla çağdaş siyaset biliminin temellerini atan düşünür olarak kabul edilebilir. Ona göre insan aklının üç temel işlemi bulunmaktadır. Bunları bilmek, yapmak ve oluşturabilmektir. Bütün bilimler bu üç işlemin ardından doğmaktadır. (Dursun, 2002: 35)

8. ve 13.yüzyıllar arasındaki İslam'ın Altın çağında yaşamış olan ünlü filozof ve bilim adamı Farabi' nin bu çerçevedeki meşhur eseri "El-Medinetü-l Fazıla" adlı klasik bir siyaset kitabı bulunmaktadır. Farabi, muhtelif insanların bir araya gelmelerinden topluluk oluştuğunu, bunların "kamil" veya "eksik" topluluklar olduklarını, kamil olanların büyük, orta ve küçük olmak üzere üç kısma ayrıldıklarını belirterek şu tespitte bulunuyor (Farabi, 1990: 79);

"Büyük topluluk, yeryüzündeki bütün insanlardan ibarettir. Ortancası, yeryüzünün ayrı ayrı milletlerden oluşur. Küçüğü ise bir milletin topraklarında oturan şehir halkından ibarettir. Eksik topluluk ise köy, mahalle, sokak veya ev halkından teşekkül eder. Evden küçük olan kulübe de bu

cümlendirir. Mahallenin ve köyün her ikisi de şehre tabidir; şu farkla ki köy, şehre hadım olması itibariyle; şehre bir Cüz'ü olmasıyla tabidir. Bu kabilden ev, sokağın bir cüzü, şehir milletlerin bir Cüz' ü, millet de dünya nüfusunun bir Cüz' ü sayılır. Mamafih hayrın efdalı ve kemalin alası şehirden ufak olan topluluk merkezlerinden değil şehirlerin sınırları içerisinde elde edilir.’’

İnsan topluluklarını bu şekilde tanımayan Farabi' nin siyaset teorisinde devlet onu meydana getiren insanların ahlaki niteliklerine göre farklı farklı olabilir. Bunların en üstünü ‘‘Fazı Şehir’’ dir. Bunun reisi toplumun en üstün ve en kâmil kişisidir. (Şirvani, 1965: 50) Ahlaken üstün sayılan insanlardan oluşmuş toplumlar ancak mutluluğa ulaşabilirler. Bu anlayış bir siyasal topluluğun makul bir şekilde ortaya çıkabilmesi ve ilişkilerin buna göre düzenlenip yürüyebilmesi için devlet başkanının ve iktidar yetkisini elinde bulunduran kişilerin sahip olması gereken ahlaki ilkelerin belirlenmesi, bunların her anlamda ayrıntılı olarak ortaya konulması ve devamı bu insanların uyarılarak ideal davranışlara gelebilmesi sağlanmalıdır. Kısaca önemli İslam düşünürlerine göre siyaset ahlaktan bağımsız bir işlev olmayıp ahlaki ilkelere ve sınırlamalara göre işleyen bir alandır (Dursun, 2002: 52).

Yaradılış fitratından ötürü her insan farklı meziyetlere, aidiyetlere ve özelliklere sahiptir. Doğuştan gelen ve tercih şansı bulunmayan etnik köken, mezhep, aile gibi dogmatik kavramların yanı sıra insanoğlunun düşünme ve anlama duygularına sahip olmasından itibaren belli bir dünya görüşü, yaşam tarzı, meslek ve daha sayamadığımız birçok özellik toplumun içinde farklılık oluşturmaya yetmiştir. Bu sebeple konu olan farklılıkları, eksiklik veya ayrıştırıcı bir unsur olmasına izin vermeden bir nevi toplumsal zenginlik kabul eden ve geniş bir bakış açısına sahip perspektif ile refah dolu bir insan hayatını amaçlayan kuralları koymak, muhafaza etmek ve taleplere göre yeniden düzenlemek ön yargılı itirazlara rağmen siyasetin inkâr edemeyeceği gerçekliği olarak kabul edilmektedir. Çünkü toplum olarak hayatta kalabilmek isteniyorsa, farklılıklar yönetilmelidir.

Bir diğer bakış açısıyla insanlar arasında var olan mücadele ve çatışmanın etkisiyle siyaset olgusu, ortak bir payda bulabilmenin arayışı olarak kendisini kabul ettirmiştir. Herhangi bir kitlenin talepleri; diğer bir topluluğun değerlerini sınırlayacak, haklarını ihlal edecek, huzursuzluk tesis edebilecek boyuta gelse dahi arabulucu ve krizi yönetebilecek kimliğe ancak siyaset kavramı bürünebilir. Nitekim Türk Dil Kurumunda (TDK) ‘‘devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış ‘‘ olarak tanımlanan siyaset için düzenleme ve yönetebilme eylemleri vurgulanmıştır.

Siyasetin devlet ve vatandaşlar arasındaki kuralları belirleme ve yönetebilme arzularını pratiğe geçirebilmesinin dışında ek olarak devlet, halk, yönetim, iktidar, güç, menfaat, çatışma ve ahlak gibi siyasetin içerisindeki genel olguları anlayabilmek adına vatandaşların fikir mücadelesi verebilmesini ve kendisi açısından kamuya faydalı olabileceği düşüncesini zihinlere yerleştirebilmesini sağlayacak kudreti mevcuttur. Her insan fikir sahibi olarak hayatta kalabilme mücadelesi vermektedir. Siyaset bu

aşamada insanları amaç sahibi etmede, fikir sahibi olmayanları taraf kılmada ve bireyleri bir noktaya kanalize etmede devreye girmektedir (Akyüz, 2009: 95).

Siyaset bir meslek grubu ya da hayatın kendisi kabul edilmeyebilir ancak karşılaşılan sorunlara çözümler üreten, toplumu etkileyen konularda tarafsızlık yerine taraf olmayı tercih eden, devlet ile millet arasında sağlıklı bir iletişimi esas alan ve farklı idealleri, hayalleri iktidara taşıyabilme adına mücadele safhasında var olma imkânı ve fırsatı taşıyan yapı olarak tanımlanabilmektedir.

Politika veya siyaset; objektif değil sübjektif bir kavram olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bakış açısına göre değişebilen, farklı işlevleri olduğuna inanılan ve kimine göre sanat ve bilim, kimine göre ise çıkar ilişkileriyle kurulu maddi bir menfaat beklentisi ile yapılan gayri ahlaki faaliyetlerdir. Ancak bireyler nezdinde şeffaf bir sistemin hayal edilmesiyle, siyaset özetle (Heywood, 2013: 43):

- Siyaset, bireyler için genel kuralları oluşturmak, korumak ve değiştirmek amacıyla yaptıkları faaliyetlerdir. Bu yönüyle, esas olarak siyaset, farklılıkları belirleyerek bunları ortak bir paydada buluşturma gayreti olarak kabul edilmektedir.
- Akademik yönden politika üzerine yapılan çalışmalarda birçok farklı bakış açısı görülmüştür. Bu bakış açıları, siyaset olgusunu davranışsal nitelikte analiz ederek bilimsel kesinlik oluşturup daha çağdaş bir yaklaşım tarzıdır.
- Günümüzde veya gelecekte toplum yararına olduğu düşüncesiyle karar verebilmek ve pratikte uygulayabilmek için koşulları yaratıp mevcut sistemin elverdiği şekilde eyleme dönüştürebilmektir.
- Devlet otoritesinin faaliyetlerini ve hedeflerini belirleyen ve bu noktada ortaya plan koyan yasal nitelikteki ideallerdir.

1.1. Siyasal Partilerin Gelişimi ve İşlevleri

Siyaset yapmak, savunulan siyasi çözümleri kitlelere anlatmak anlamına geldiği için, topluluklara ulaşmak amacıyla çözüm önerilerini sunacak olan örgütsel, teşkilatlanmış, propaganda yapabilecek disiplinli ve inançlı kadrolara sahip siyasal partilere ihtiyaç duyulması olağan bir durum sayılabilir. Siyasi partilerin demokrasinin temel taşlarından ve vazgeçilmez unsurlarından olduğu mutlak bir gerçek olarak ifade edilebilir. Çünkü ülkede siyaseti geliştiren, yürüten siyasi organlardır. 22 Nisan 1983 tarihinde kabul edilen T.C. SPY' ye göre; ‘‘ Siyasal partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak

demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır”(<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>). Farklı bir tanımda ise siyasi partiler, demokratik bir rejimde iktidar yetkilerini kullanabilmek için ya da seçimle iktidar olabilmek için özgür bir ortamda mücadele eden bireylerden oluşan ve belli bir programa bağlı örgütlerdir (Aliefendioğlu, 1996: 96).

Siyasi partiler, farklı çıkar ve görüşleri formüle etmekte ve bu bağlamda oluşacak uzlaşmaları siyasete taşımaktadır. Ayrıca siyasi partiler, siyasal devşirmeyi başka bir anlatımla siyasal sistemde çeşitli rolleri yerine getirilmesini sağlayacak kişilerin seçilmesini sağlamaktadır. Bu yolla siyasi sosyalleşme sağlamaktadır (Erdoğan, 2005: 124). Partiler, bir anlamda halkın özlemleri ile devlet yönetimi arasında bir köprü vazifesi olarak görülebilmektedir. Farklı parti alternatifleri olmayan bir toplumda seçmenin çeşitli seçenekleri olsa bile adayların kamusal sorunlar karşısındaki tavrını önceden bilmesi çok zordur. Dolayısıyla çoğulcu bir demokrasiye sahip olmayan ülkede, halkın devlet yönetimine katılımı çok daha sınırlı olacaktır (Uzun, 2010: 6). Sınırlı olmayan ve daha çoğulcu bir siyasal rejimde partilerin en önemli işlevlerinden birisi toplumdaki bölünme ve çatışmaları ortaya koymak ve kaynakları kendi pencerelerinden ifade edebilmektir. Diktatörlük veya despotizm ile yönetilen tek partili düzen dışında, bölünmeye neden olan çizgilerin sayısına göre siyasi partilerin adedinde artış görülebilmektedir. Toplumsal sınıflar, dinsel bakışlar, etnisiteye dayalı çeşitlilikler, birçok gelenek ve kültürel etmenler, partiler için bölünmeye neden olan birkaç örnek olup çok partili sistemin doğuşuna tanıklık etmektedir (Özbudun, 2011: 3).

Anayasa Mahkemesi (AYM) ’ nin bir kararında da belirtildiği üzere; “Çok partili demokrasi düzeninin gerekli kıldığı ölçüde siyasi partinin yaşamasına ve gelişmesine halkın ilgisinin yeterli olmadığı hallerde Devlet de bu alanda maddî, manevî desteğini esirgerse Anayasa koyucusunun gereği yerini bulmamış olacaktır. Seçmenlerin görüşlerine ve oylarına siyasi partiler yön verirler, öte yandan halktan yön alan, halkın Devlet yönetimine katılmasında ve siyasi iradenin şekil almasında aracılık ve yardımcılık edenler deyine siyasi partilerdir. Siyasi partiler halkın demokrasi alanında yetişmesi, olgunlaşması için adeta bir okul hizmeti görürler. Seçim düzeninin, hele nispî seçimde, temeli, belkemiği siyasi partilerdir.” (Anayasa Mahkemesi, Karşı oy Yazısı, Esas Sayısı: 1970/12, Karar Sayısı 1971/13, Karar Günü: 2.2.1971, RG.9.7.1971-13890).

Yine bir hukukçu bakış açısında Fransız hukukçu Burdeau’ ya göre “günümüzde halk idaresinin en etkili organları anayasanın öngördüğü kurumlardan çok siyasi partilerdir.” (Sarıbay, 1998:3)

Partilerin toplumdaki birçok sınıfın menfaatlerini iktidara taşıma gayeleri, onları farklı örgütlenmelerden ayırmaktadır. Siyasi partilerin oluşumundan önce var olan çeşitli topluluklar, modern siyasal partilerden daha istikrarlı bir yapıya sahip olmamaları, lidere veya kişiliklerine tam itaat olmaması ve geçici vasfi taşımaları açısından ayrı değerlendirilmiştir (Özbudun, 1977:3).

İktidar iddiası, partileri ülke sathında örgütlü olmaya ve toplumun olabildiğince geniş bir kesimi içinde örgütlenmeye yöneltmiştir. Partilerin ortaya çıkış sürecinde yaşanan tarihsel gelişmeler, onların sosyolojik tanımlarını da belirlemiş olmaktadır. Böylece siyasal partileri, halkın desteğini alması halinde devlet otoritesini ele geçirmeye çalışan, istikrarlı bir örgüt olarak tanımlanabilir (Özbudun,1977:4).

Partiler elbette toplumdaki tüm kitleleri ve katmanları dışlamadan, ötekileştirmeden birleştirici bir dil kullanıp kendi siyasi programlarını kamuya ilan edip duyurabilirler. Bazen kendi ideolojik duruşunu inkâr edecek bir pozisyona gelip dayandığı toplumsal sınıfın dışında olan seçmenleri manipüle edebilmek için şaşırtıcı taahhütlerde bulunabilirler. Ancak her siyasi parti; bir düşünce akımına dayanır, parti içinde kurmuş olduğu ideolojik sistemin kurallarını tamamıyla yok etmeden seçmenleri etkilemeye başlar ve kendi toplumsal sınıfının çıkarlarını fikrî olarak çatıştığı diğer tabakaların çıkarlarına karşı koruma içgüdüsüyle hareket etmeye çalışır. Bu yüzden kitlesel sınıflarla beraber hareket etmeyen bağımsız bir parti hayali, realist bir yaklaşıma asla uymamaktadır. Kitlesel sınıf ile siyasi parti arasındaki ilişkinin organik olması şart değildir, bazen dolaylı bağ varlığından da söz etmek mümkündür. Güçlü bağ, bazen partinin ideallerini ve hedeflerini ortaya koyan doktrin temelli siyasi program, bazen kendi içindeki sermaye sahibi tüccar, çiftçi, memur, işçi gibi emekçi kesimlere hitap edebilecek sosyal ve iktisadi vaatler olabilmektedir.

Siyasi partiler; günümüz siyasal yaşamında taşıdıkları ağırlıklarına karşılık tarihsel olarak oldukça yeni sayılabilecek örgütlerdir. 1850' li zamanlarda bile Amerika' nin dışında dünyanın hiçbir ülkesinde bugünkü anlamda siyasi partilerin olmadığı bilinmektedir (Duverger, 1993: 15).

İlk siyasi partiler günümüzde taşıdığı anlamdan oldukça uzak olan, üyelik sistemleri olmayan son derece zayıf topluluklardan ibaret olup zamanla 19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa kıtasında gerçekleşen üç önemli değişim ile modern siyasi parti örgütleri doğmuştur. İlk önce, genel seçimler ortaya çıkmış olup katılım ve denetim bazında ilkesel bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu seçimler, tanıtım ve ikna etme süreçlerini içine aldığı için örgütlü ve birbirine bağlı ortak bir siyasi propaganda çalışmasını zorunlu hale getirmiştir. Böylelikle, bu legal örgütlere giden yolun açıldığı görülmüştür. İkinci olarak daha sonra, parlamento eksenli siyasal rejimlerin etkisiyle demokrasinin kademe atlaması, parlamentoların toplumsal önemini çok daha belirgin hale getirmiştir. Bu nedenle birlikte çalışabilme ve dışarıdan gelecek talepleri yönetebilme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Parlamento despot

güçlerin vesayetinden kurtuldukça farklı görüşte çok sayıda siyasi partilerin ortaya çıkmasının da koşulları oluşmuştur. Son olarak, feodal toplumun grup ve bölge nitelikli örgütlenmesinden bireylerin esas alındığı kapitalist topluma geçilmesi siyasal yansımalarını bulmuştur. Bu süreçte politik arenada temel taşların değişmesi ile birlikte devlet yapıları ve siyasal katılım koşulları da farklılaşmıştır (Raynaud ve Rials,2003:664 - 665).

Ülkemizde ise ciddi anlamda ilk siyasi örgütlenmeler Osmanlı İmparatorluğunun 1. Meşrutiyet döneminde kurulan gizli derneklerle başlamış ve devlet merkezli bakış açısında bölünmeler meydana gelmiştir. Devlet düzeni içerisinde anayasal bir rejimi savunan Genç Osmanlılar ile daha otoriter kabul edilen reformist aydınlar karşı karşıya gelmiş, siyasi arenanın güçlenmesine neden olarak 1876-1878 parlamentosunda temsil kabiliyeti gelişmeye başlamıştır. (Berkes,1973: 150). Kurtuluş savaşı sürecinde ise mücadeleyi daha bir nizam içerisinde yürütebilmek için Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştur. Bu cemiyetler zamanla çeşitli düzenlemelere tabi tutulmuştur. Cemiyetler arasında çeşitli fikir ayrılıkları ve çatışmaları yaşanmış ve Gazi Mustafa Kemal, bu gelişmelerin sonucunda T.C' nin ilk siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisini (CHP)' yi kurmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasına kadar genel olarak hukukun düzenleme alanının dışında kalmış ve dernekler hukukuna tabi olmuşlardır. Bu döneme kadar örneğin 1924 yılı Kasım ayında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adında bir muhalefet partisi kurulmuş ancak Kazım Karabekir, Adnan Adıvar, Hüseyin Rauf Orbay ve Ali Fuat Cebesoy gibi Milli Mücadele döneminde Gazi Mustafa Kemal Paşa' nın yakın silah arkadaşları tarafından yönetilen bu fırka, 3 Haziran 1925 yılında Şeyh Sait isyanıyla ilişkilendirilerek Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmış ve çok partili hayata geçiş anlamında ilk deneme başarısız olmuştur (Özbudun, 2011: 21-22). II. Dünya Savaşı sonrasında ise, siyasi partiler anayasanın düzenleme alanına girmeye başlamış ve bu değişim Türkiye'de de kendini göstermiştir. Özetle dünya genelinde yaşanan siyasi gelişmelere istinaden oluşan konjonktürel rüzgârla birlikte II. Dünya Savaşı sonrası, ülkemiz çok partili hayata geçmiş olup 1946 yılında Celal Bayar ve Adnan Menderes önderliğinde Demokrat Parti kurulmuş ve o tarihten bu yana çok partili rejim devam etmektedir.

Çeşitli tanımlamalar ve tarihi gelişimlerinden de anlaşılacağı gibi bu yasal örgütler farklı amaçlara dayanarak kurulur, sonra millete hizmet vermek üzere demokratik seçimlere iştirak ederler. Siyasi partiler, demokratik seçimler aracılığıyla devletin kendi yasaları çerçevesinde şartlara uygun hale gelen vatandaşlarının devlet yönetimine katılmasında kilit rol oynamaktadır. Partilerin ne anlam ifade ettiği, fonksiyon olarak hangi işlevlere sahip olduğu, devlet-millet üzerindeki ne denli etkili oldukları konusunda ilgili siyasetçi, siyaset bilimcileri, gazeteci-yazarlar arasında önemli görüş farklılıkları bulunmamaktadır.

Günümüzde siyaset kurumunun temel işlevlerinde ele alınabilecek dört belirgin unsur göze çarpmaktadır(http://www.cagipolisi.com.tr/eski_sitemiz/41/37-38-39.htm):

- Bir toplum içindeki farklı görüş ve idealleri bir araya getirip belli gruplar içinde toplayarak istikrar kazandırmaktır.
- Siyasal partiler, kitlelere iktidar olgusu üzerinden farkındalık yaratabilmek için onları eğitirler ve siyasal açıdan gelişimlerine katkıda bulunurlar.
- Seçimlerde aday göstermek ve seçmenlerin adayları tanımalarına yardımcı olmak suretiyle bu adayların seçilmelerini sağlarlar.
- Seçimlerde çoğunluğu sağlayan siyasal parti, iktidarı ele geçirir ve kullanmaya başlar. Azınlıkta kalanlar ise muhalefet olarak iktidarı denetleme görevini üstlenirler.

Daha geniş bir perspektiften siyasi partilerin işlevleri şu şekilde belirtilmiştir (Ekici, 2007: 1177)

- Hem seçmenlerinin hem de üyelerinin fikirlerini ve tercihlerini siyasal sisteme taşımaları, bu görüşlere karşılık verebilme ve ifade edebilme işlevleri mevcuttur.
- En önemli işlevlerinden birisi ise halk ile devlet arasında, yönetenler ile yönetilenler arasında köprü olmaktır.
- Genellikle siyasetçiler siyasi partilerin çekirdek kadrosundan, teşkilatlarından yetişerek çıkmaktadırlar. Siyasal partiler kendi içinde seçimler yapıp üye belirleyerek devşirme işlevini gerçekleştirmektedirler.
- Toplum içindeki çeşitli toplulukların istek ve taleplerini alıp, birleştirip düzenleyerek daha iyi ifade edilir şekilde dönüştürüp siyasal arenaya aktarırlar.
- Seçmenlerinin görüşleri doğrultusunda politika belirlenmesi çabası ve iddiasıyla yola çıkmaktadır.
- Ülkenin çeşitli kesimlerinin çıkarlarının birleştirilmesi işlevini yerine getirmektedir.

- Siyasi partiler, halkın sosyalleşmesinde önemi bir araçtır. Bir yandan siyasal elitler oluşurken geri kalan kesimlerin siyasete katılımını sağlamaktadır.
- Siyasi partiler, çeşitli etkinliklerle ve aktif bir süreç ile insanların siyasete ilgisi olmalarını engellerler.

Belirtilen işlevlerde olduğu gibi siyasal partiler, en genel anlamıyla devlet ile halk arasında aracı konumunda olup belli bir ideolojiyi iktidara taşıyan güçtür. İktidardaki güç, halkın taleplerini alır ve adaletli bir şekilde karşılamaya, yönetmeye çalışır. Ancak iktidarda olan siyasal elitler dışında iktidarın icraatlarını, hizmetlerini denetlemekle görevli muhalefet partileri de bu sistemin işleyişinde önemli bir çark görevi taşımaktadır. Nitekim iktidar ve güç, her ülkede mevcut olmaktadır; ancak muhalefet partileri veya zihniyetleri sadece demokratik kültürü kurumsallaştırmış ülkelerde boy göstermektedir.

Muhalefet konumundaki partiler, toplumda kendisine oy verenleri ve destekleyenleri temsilen; iktidar olan siyasi partiyi kamu yararı gözeterek icraatlarını eleştirir, kamuoyunu etkilemeye çalışır, halktaki algıyı kendi siyasal ekseninde lehlerine çevirmeye çalışır ve seçmeni propaganda manipülasyonu ile düşündürmeye başlamaktadır. Tüm siyasi partilerin ulaşabileceği en önemli başarı; yönetime katılmamış, toplumsal seçkinler, elitler tarafından dışlanmış insanların düşüncelerini siyasal platforma özgürce taşıyabilmektir. Geçmiş yıllarda ülkemizde de görüldüğü gibi seçilmiş veya atanmışlar tarafından ezilmiş, ötekileştirilmiş, dışlanmış, ayrımcılığa ve haksızlığa uğramış kitlenin devlet yönetimine katılma iddiası çeşitli platformlarda miting ve toplantılarla propagandaları yapılmıştır. Özetle siyasi partiler bireylerin oy tercihinde bulunarak ideolojik irade beyanında veya tescilinde aracı olmuş, arzu ve isteklere tercüman niteliğinde siyasal faaliyetlerine devam etmektedirler.

1.2. Siyasetin Finansmanı

Ülkemizde yürürlükte olan SPY’ de düzenlendiği gibi; “Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar” olarak tanımlanan siyasi partiler, demokratik hayatın temel unsurlarından biridir.

Finansman konusu ilk olarak 1961 T.C Anayasası ile düzenlenmiş, 1961 Anayasasının 56. ve 57. maddelerinde siyasi partilerle ilgili özel hükümlere yer verilmiştir. Siyasi partilerin ister iktidarda

ister muhalefette olsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları oldukları ve izin almadan kurulup serbestçe faaliyette bulunabilecekleri 56. maddede hükme bağlanmıştır. 57. maddede ise siyasi partilerin uyacakları esaslar, kapatma nedenleri ve mali denetimleri düzenlenmiştir.

1982 Anayasasında siyasi partiler konusunda daha ayrıntılı hükümler içerdiğini söylemek mümkündür. 1961 Anayasasının siyasi partiler ve partilerin finansmanı konusundaki bu hükümlerinin daha da genişleyerek 1982 Anayasasına yansıdığını görmekteyiz. 1982 Anayasasının 68. ve 69. maddeleri 1961 Anayasasının 56. ve 57. maddelerine benzer şekilde siyasi partilerle ilgili genel esasları düzenlemektedir. İlk haliyle 1982 Anayasasının bu iki maddesindeki siyasi partilerin finansmanı konusundaki düzenlemeler 1961 Anayasası'na göre daha geniştir. Parti finansmanı konusunda 69. maddede yer alan hükümler şunlardı (<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>);

- Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar ve kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar. (m.69/2)
- Siyasi partilerin mali denetimi AYM tarafından yapılır. (m.69/3)
- Siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdi yardım alamazlar. (m.69/8)

1982 Anayasası'na siyasi partilerin finansmanı ile ilgili daha ayrıntılı hükümlerin girmesi 23.07.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliğiyle olmuştur. Bu yeniliklerden en önemlisi 68. maddeye son fıkra olarak eklenen devlet yardımlarına Anayasal güvence sağlayan şu hükümdür (<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>);

- “Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.”

Ayrıca, bu değişiklik ile siyasi partilerin dernek, vakıf, sendika ve kooperatifler ile bunların üst kuruluşları ile ilişki ve işbirliği içinde bulunmalarını ve bunlardan yardım almalarını yasaklayan 69. maddenin 2. fıkrası hükümü Anayasadan çıkarılmıştır. Son olarak siyasi partilerin yabancı kaynaklardan yardım almasını yasaklayan aynı maddenin 9. fıkrası yeniden yazılarak; “Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzelkişilerden maddî yardım alan siyasî partiler temelli olarak kapatılır” şeklinde ifade edilmiştir.

Özellikle Türkiye’ de çok partili siyasal yaşama geçilmesinden itibaren 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri darbeleri ile siyasal çoğulculuğun sekteye uğradığı görülmüş ancak 1980’ li yılların ortasına doğru yeni kurulan siyasi partilerin sayısında ciddi artışlar olmuştur. Nitekim farklı düşüncelerdeki partilerin varlığı beraberinde rekabete dayalı bir ortamı yaratmış ve bu yarışta bir adım öne geçebilmek adına partiler ‘para’ argümanını daha sık kullanmaya başlamıştır. Resmi ve kamusal finansman kaynaklarının partilerin finansmanında yetersiz kalışı, teknolojik yeniliklerle beraber ek finansman ihtiyaçlarını doğurmuştur.

Heidenheimer, 1963 yılında yayınladığı “Karşılaştırmalı Parti Finansmanı” başlıklı çalışmada, siyasetin finansmanında dört aşamanın var olduğunu belirtmiştir. Tarihsel evrimi ve siyasi gelişmeleri esas alan bu modele göre, ilk süreçte siyasal sisteme katılan az sayıda seçmen bulunmaktadır ve nüfus başına propaganda maliyeti düşük tutarlardadır. İkinci aşamada, teknolojinin gelişmesiyle paralel olarak seçmenle olan iletişim teknikleri ve uzmanlaşmış insanların yönettiği kampanyalar, harcamaları doğal olarak artmaktadır. Üçüncü aşamada, partilere gönül bağıyla bağlı seçmenlerin varlığıyla giderler azalmaktadır. Son evrede ise, kampanyalar için gerekli olan finansal kaynaklara yönelik gönüllü çalışmalar ve profesyonel destekler arasındaki farklılıklar nedeniyle maliyetler artmış ve giderlerin karşılanmasında büyük zorluklar oluşmuştur (Özyavuz, 2007: 37).

Birçok ülke, belirtilen maliyetleri karşılayabilmek için kaynakların neler olabileceğine yönelik birçok yasal düzenleme yapmıştır. Bununla birlikte konu düzenlemeler dışında kalan farklı kaynaklar söz konusu olmuş, sistemin kayıt dışı işlemesine ve mali raporlamalarda şeffaflığın sağlanamaması gibi olumsuzluklara neden olmuşlardır. Ülkeler, kayıt dışı fonlamaların sisteme dâhil edilmesi ve siyasal partiler ve seçimlere katılan adaylar arasında eşitliğin sağlanabilmesi için yasalar çıkartarak denetim mekanizmalarını işletmeye çalışmıştır. Kayıt altına alınmayan yardımların siyaseti yozlaştırmaması, demokrasi açısından olduğu kadar siyasal ve toplumsal ahlak yönlerinden de son derece zararlı olan harcama yarışının olanaklar ölçüsünde denetlenebilmesi için yasalar çıkarmış, siyasi partilerin gelir ve giderleriyle, seçim kampanyalarına katılan adayların gelir ve giderlerine sınırlamalar getirmiş, denetleme organları kurmuştur. Yasaya uymayanlar için yaptırımlar öngörmüştür (Tacar, 1997:3). Aşağıdaki Tablo 1.1.’ de belirtilmiş olan tarihler, ülkelerin siyasete düzen getirmek için ilk çıkarılan ve hala yürürlükte olan tarihlerdir.

Tablo 1.1. Bazı Ülkelerin Siyasi Partilerle İlgili Çıkardıkları Kanunların Tarihleri

İsveç	1966
Finlandiya	1969
İngiltere	1970
İtalya	1974
ABD	1974
Avusturya	1975
Portekiz	1976
Yunanistan	1984
İspanya	1985
Fransa	1988

Kaynak: Pulat Tacar, Siyasetin Finansmanı, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997: 3

Çıkarılan yasalar, mali denetimlerin varlığı ve toplumca benimsenmiş olan temel siyasi ahlak kavramlarına rağmen günümüzde siyaset kurumu yozlaşabilmektedir. En bilinen yozlaşma türleri; rüşvet, zimmet, siyasal kayırmacılık (patronaj), adam kayırmacılık (nepotizm (akraba) ve kronizm (eş, dost, hemşeri, v.b)), hizmet kayırmacılığı ve oy satın alma, lobicilik, rant kollama, kamu sırlarını sızdırma ve vurgunculuk, gönül yapma ve politik dalavere biçimlerinde gündeme gelmektedir (Aktan, 2001:53).

Belirtilen bu yozlaşmanın altında, mali raporlamalarda görülmeyen finansman kaynaklarının varlığı bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; bir işadamı, seçim öncesi desteklediği adaya sponsor olup, propaganda faaliyetlerine yönelik maddi olarak ciddi katkılarda bulunabilir. Ancak seçim öncesi yapılan bu yardımlar siyasi partilerin belli dönemlerde yayınlamış oldukları mali raporlamalara yansıtılmazsa, ilgili işadamı ile aday arasındaki ilişkiyi kamuoyu bilmeyecektir. Seçimlerde başarı sağlamış olan aday, ne yazık ki milletvekili veya belediye başkanı olduktan sonra işadamına olan borcu için onun ekonomik menfaatlerine hassasiyetle yaklaşp usulsüzlüklerine göz yumabilir. Böylelikle sermaye gruplarında domino etkisi yapacak ve bu yolla ölçsüz rant elde edilebilmesi yaygınlaşarak, toplum arasındaki eşitsizlik uçurumu daha da genişleyecektir. Buna karşılık, seçim

öncesi yapılan bu yardım, mali raporlarda şeffaf şekilde görülürse işadamina sağlanacak herhangi bir ekonomik menfaatin de önüne geçilmiş olacaktır. Böylelikle yardımın kullanım amacı net bir şekilde yansıtılırken, işadaminın menfaat beklentisi oluşmayacaktır. Çünkü halk, raporlamalar üzerinden yapılan maddi yardımın tutarını ve içeriğini bilecek, gelecekte işadamina yönelik herhangi bir illegal işlem veya kayırmacılık faaliyetleri ile sağlayacağı haksız kazançlar kamuoyunun dikkatini çekebilecektir.

Şeffaf finansman ve anlaşılabilir mali raporlamalar sayesinde yozlaşma, siyasete olan güvensizlik ve politikacılara her daim şüpheyle bakan yaklaşım tarzı gibi rahatsız edici negatif algılar tersine dönebilecektir. Aynı zamanda hukuk devletinin tescillenmesine, demokrasinin ivme kazanmasına ve toplumsal eşitlik ilkesinin kurumsallaşmasına olumlu katkıları olacaktır.

Şeffaf bir yapıya bürünmesi gereken siyasetin finansmanı olgusu, tamamıyla siyaset ile para ilişkisine indirildiği zaman siyaset kurumunun kirlenmesine yol açacağı gibi toplumun güvensizliğini gün geçtikçe açığa vurmasına neden olacak, belki de ekonomi ile siyaset arasındaki bu yozlaşmış ilişki, yasadışı yöntemlerle kaynak arayışının zeminini oluşturarak fırsat eşitliğine darbe vurabilecektir. Aynı zamanda etik olmayan bu durum; ideallerine bağlı, ülkesine ve milletine dürüstçe hizmet vermek isteyen, çalışkan bireylerin siyaset çemberinin dışında kalıp sadece tribünlerde seyirci kalmasına neden olacaktır.

Siyasetin fonlanmasında en önemli gelir kalemi olarak görülen kamu kaynaklı yardımlar objektif verilere ve hukuki düzenlemelere göre yapılmalıdır. Kamusal yardımların net bir şekilde yasal düzenlemelere göre resmi nitelikte olması nedeniyle bu finansman kaynağının yolsuzluk üretebilme riskini ortadan kaldırmaktadır. Ancak özellikle bağışlar adı altında gerçek ve tüzel kişilerden alınan yardımların tek taraflı olarak, sadece ideolojik birlikteliğe bağlanması doğru olmayacaktır. Nitekim siyaset, toplumun temel sorunlarını çözmek yerine imkân sahibi insanların talepleri için mücadele eden yapıya bürünebilecek ve parti politikalarını değiştirebilecek güce sahip bir karar mekanizmasının doğuşuna tanıklık edecektir. Bu mekanizma halkın bir şekilde anlayamadığı, makyajlı muhasebe kayıtları ile birlikte daha rahat bir hareket alanına sahip olmuştur. Denetimsiz, keyfi uygulamalara dayalı bir arenada toplumun olup bitenleri bilmesi yerine siyasi seçkinlerin izin verdiği ölçüde bilgi sahibi olmasını beraberinde getirmiştir.

SPY' de belirtilen siyasi partilerin hukuken uygun olan gelirlerinin yanı sıra özellikle taşra bölgelerindeki kısmen küçük tutarlardaki ancak yaygın kaçak fonlamaların tespiti için denetim kurumlarına en önemlisi reform niteliğindeki yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3. Siyasal Partilerin Gelir Kaynakları

Evrensel nitelikte siyasal partilerin kendi iç dinamikleri dışında parti dışı finansman olarak tanımlanan temel gelir kaynakları arasında hazine yardımı adı altında devletin partilere yaptığı maddi yardımlar ve bireysel veya şirket bazında yapılan bağışlar dikkat çekmektedir. Özellikle bağış tabiri ile yapılan yardımların parti politikalarını ve siyasetçileri baskı altına alması, hazine yardımlarının önemini bir kat daha arttırmıştır. Elbette devletin partilere yapacağı yardımlarda bazı koşullar görülebilmektedir.

Aynı zamanda siyasi partilerin, kaynak yaratmadaki diğer alternatifleri parti içi finansman çeşitleridir. Bunlar arasında gelenekselleşmiş olan üyelik aidatları, partilere ait gayrimenkullerden elde edilen kira gelirleri, partiler tarafından organize edilen konser, balo gibi eğlence faaliyetleri, partilere ait flamların, rozetlerin ve benzeri materyallerin satışları, üye kimliklerinin sağlanması karşılığında alınan paralar akla ilk gelen finansman çeşitleridir. Ek olarak özellikle mahalli idareler ve yerel seçimleri ile milletvekili ve genel seçimlerin yapılacağı dönemdeki aday enflasyonun çokluğu, taleplerin artması ve başvuru sayısının adedine paralel olarak aday adaylıkları için alınan başvuru ücretleri de önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Genel olarak siyasi partilerin finansman kaynakları, seçim kampanyası gelirleri olarak tanımlanmaktadır. Ancak parti gelir kaynakları ülkeler arasında uygulanan yasal düzenlemelerden ötürü farklılıklar göstermektedir. Bazı ülkelerde tüzel kişilik olarak siyasal partilerin ticari faaliyetlerde bulunarak borçlanmasına dahi izin verilmiştir.

Türkiye’de siyasi partilerin gelir kaynakları SPY’ de açıkça düzenlenmiştir. Bu gelir kaynakları şu şekilde sıralanmaktadır (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>):

- **Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı:** Parti üyelerinden alınacak giriş aidatının miktarı ile üyelik aidatının alt ve üst sınırları parti tüzüğünde gösterilmektedir. Yasanın 62. maddesinde bu konuda hükümler bulunmaktadır. Her üye, aylık ya da yıllık olarak üyelik aidatı ödemeyi partiye girişinde kabul etmek zorundadırlar.
- **Parti milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı:** SPY 63. madde uyarınca bir siyasi partiye mensup milletvekillerinin, ne kadar aidat ödeyeceği ve bu suretle toplanan paraların grup faaliyetlerine ve parti merkezine hangi miktarlarda ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) parti grubu kararıyla belli edilir. Ancak bu miktarın tutarı milletvekilliği ödeneğinin bir aylık tutarını geçemez. Grubu olmayan milletvekillerinin ödeyeceği aidat,

yukarıda belirtilen miktarın yarısını geçmemek kaydıyla merkez karar ve yönetim kurulunca tespit edilir.

- **Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınan özel aidat:** Milletvekilliği aday adaylarından alınacak özel aidat, milletvekilliği ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak kaydıyla parti iç yönetmeliklerinde gösterileceği SPY 64. maddesinde belirtilmektedir.
- Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından elde edilecek gelirler,
- Parti yayınlarının satış bedelleri,
- Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,
- Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,
- Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
- **Bağışlar:** SPY' nin 66.maddesinde belirtildiği üzere, genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler ve muhtarlıklar, kamu iktisadi teşebbüsleri, özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulan bankalar ve diğer kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı devlete veya yukarıda belirtilen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, siyasi partilere, hiçbir surette taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamaz. Bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar. Bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasi partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatifler özel kanunlarda yer alan hükümlere uymak koşuluyla siyasi partilere yardım ve bağışta bulunabilirler. Bağışların belli bir belgeye dayandırılması gerekmekte olup belgeye dayanmayan bağışlar kabul edilemez. Siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu kişiler ile yabancı ülkelerdeki dernek, grup ve kurumlardan herhangi bir surette aynı veya nakdi yardım ve bağış alamazlar.
- **Devlet tarafından yapılan yardımlar:** Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim

Kanunu' nun 33.maddesindeki genel barajı (%10) aşmış bulunan siyasi partilere her yıl Hazine' den ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri "B Cetveli" toplamının beşbinde ikisi oranında ödenek mali yıl içinde ayrılır. SPY' nin 122. maddesinin ek 1.maddesinde belirtildiği üzere, bu ödenek devlet yardımı yapılacak siyasi partiler arasında, o siyasi partinin genel seçim sonrasında YSK' ce ilan edilen TBMM sandalye sayısına bölünerek her yıl ödenir. Bu ödemelerin o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur. Ancak genel barajı aşan siyasi partilere yapılacak yardım miktarı, genel barajı aşmamış olsaydı genel seçimlerde aldığı oy oranlarına göre alabileceği yardımlardan az olmamaktadır. Bu yardım sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır. Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %7' sinden fazlasını alan siyasi partilere de devlet yardımı yapılır. Bu yardım en az devlet yardımı alan siyasi partinin almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır. Bunun için her yıl Maliye Bakanlığı bütçesinde yeterli ödenek verilir. Belirtilen ek maddede öngörülen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasi partilere, milletvekili genel seçimlerinin yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçim yılı için iki katı olarak ödenir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktarı üç katı geçemez.

Ülkemizde partilere yapılmakta olan hazine yardımı ve bağışlar ön planda yer alırken, bu devlet yardımının siyasi partilerin aldığı oy oranlarına göre dağıtılması ve seçimdeki oy oranının en az %7 olabilme şartı konulması diğer ülkelerdeki ölçütler düşünüldüğünde partiler arasında adaletsiz bir ortamın oluşmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra denetlenemez ve şeffaflığını kaybetmiş bir bağış ve yardım metodu ülkemizin demokratik siyasal rejimine, hukuk devletine ve eşitlik ilkesine olumsuz etkileri olacağı gibi insanların siyaset kurumuna olan güvenini zayıflatmakta mesafe katedecektir. Bu noktada siyasal partilerin temel gelir kaynaklarını ayrıntılı bir şekilde incelemekte fayda olup mevcut uygulamalarda işleyişin nasıl olduğunu görebileceğiz.

1.3.1. Hazine Yardımı

Günümüz koşullarında seçim dönemindeki propaganda faaliyetleri devam ederken seçmene ulaşma maliyeti artmış ve sadece ideoloji ve siyasi dava inancıyla parti üyelerinin yürütebileceği organizasyon olmaktan çıkmıştır. Nitekim modern demokrasilerde, seçim kampanyalarında kitle iletişim araçlarının ve masraflı kampanya tekniklerinin kullanılmasının bir sonucu olarak siyaset gittikçe pahalı bir uğraş haline gelmiştir (Teziç, 2009: 334).

Toplumun alışıla gelmiş siyaset kavramından uzaklaşmasıyla birlikte partiler için gönüllü çalışan ve kampanyaları yürüten sadakatli insanların sayısı her geçen gün daha da azalmıştır. Partiler

bu durumu tolere edebilmek için kampanya dönemi boyunca kurumsallaşmış ve uzmanlaşmış şirketlere ve şahıslara yüksek meblağlarda para vermeye mecbur kalmışlardır. Aynı zamanda partilerin üye sayılarındaki ciddi azalmalarla birlikte, parti faaliyetlerinin finansmanındaki bu önemli gelir kaynağının payı gittikçe düşmeye başlamıştır. Bu nedenle partilere sağlanan kamu yardımları, artan harcamaları karşılayabilme adına kayda değer bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Hazine yardımları, gelişmekte olan demokrasilerde güncelliğini koruyan bir durumdur. Demokrasiye karşılık baskın ve despot siyasal rejimlerde, rekabet ortamının doğması ve çoğulculuğun engellenmesinden dolayı, kamu yardımlarına eş değer olabilecek düzeyde bir gelir kaynağının sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır (Biezen, 2003: 35-36).

Siyasi partilerin finansmanında etkin bir role sahip hazine yardımları, doğrudan veya dolaylı yollarla birçok ülkede uygulanmaktadır. Ülkelerde partilere yapılan bu desteklerin esas olarak üç temel bulguya dayandığı görülmektedir. İlki, siyaset arenasının para gücünün ipoteği altına girmesini engellemektir. İkinci olarak adaletli bir yarışmanın koşullarını sağlamak olup son noktada ise seçim dönemlerindeki harcamaların sebep olduğu yüksek maliyetlere karşılık, alternatifi az olan finansman kaynaklarını dengeleyip siyasi partilerin ekonomik anlamda ezilmesini önlemektir (Biezen2003: 36; Çelik, 2011: 18-19).

Dünyadaki hazine yardımlarının geçmişine baktığımız zaman 1960' lı yıllara kadar herhangi gelişmenin olmadığını ve bu konuyla ilgili hiçbir ülkede kayda değer bir adım atılmadığını görmekteyiz. Daha çok siyasi partilerin devlet yönetiminden ve kamu idaresinden sorumlu olmaya aday esas kimliğinin yerine sosyal bir dernek statüsünde değerlendirilmesi rol oynamıştır. O tarihten sonra dünyadaki demokratik gelişmelerin ivme kazanması, hukuki normların yükselmesi ve milli irade kavramlarının ön plana çıkması ile bireylerin zihnindeki siyasal partilerin hissettirdiği algılar değişmiştir. Artık siyaset, bir kamu hizmeti olarak algılanmaya başlanmış ve kamunun hazine yardımı adı altında bu legal örgütlere maddi katkılarda bulunabileceği düşüncesi tamamen topluma egemen olmuştur. Elbette hazine yardımı olmadan ve bu egemen düşünce ortaya çıkmadan önce de partiler varlıklarını ve propaganda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Günümüzde partilere yapılan bu yardımların uygulama aşamasında kampanya harcamalarının karşılanmasına yönelik katkıda bulunulmasına ek olarak siyasi partilerin varlıklarını devam ettirebilmek için günlük giderlerini üstlenebilmek amacıyla düzenli biçimde yardım yapılması dikkat çekmektedir (Aydın,2005:237). Diğer bölümlerde detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz gibi pek çok ülkede yapılan bu yardımların ölçütleri ülkemize nazaran çok daha makul seviyelerde olup diğer küçük partilere de yaşama hakkı tanımıştır.

Hazine yardımlarının siyasi partilere dağılımındaki eşitsizliğin birçok kesim tarafından seslendirildiği ve demokrasinin önünde önemli bir engel olarak durduğu tartışılmaktadır. Ülkemizdeki %7 barajına takılan partilerin tamamıyla şeffaf bir finansman aracı olan bu yardımlardan yoksun kalması, parti yöneticilerini dolaylı finansmana teşvik etmiş, parti düşüncelerinin iradesini ele geçirebilecek yardımlara kapıların açılmasına neden olmuştur. Bu yardımlar T.C. 1961 ve 1982 anayasalarında düzenlenmiş ve günümüzdeki uygulanan şekle kadar süregelmiştir.

1.3.1.1. Türkiye’deki Hazine Yardımının Tarihçesi ve Uygulaması

Koşullara bağlı olarak tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de partilere yapılan maddi yardımlar 1960 sonrası gündemi işgal etmiştir. Ancak o tarihten bu yana özellikle adaletsiz dağılım ve haksız rekabet konularındaki tartışmalar bitmek bilmemiştir. Bu tartışmalar ekseninde birçok hukuki düzenlemeler yapılmış ancak ağırlıklı olarak oy oranı yüksek olan partiler bu pastanın büyük paylarına sahip olmuşlardır.

T.C.’de 1965 yılında SPY’ nin 74. maddesi hazine yardımını vurgulamaktaydı. 2 yıl sonra o dönemde CHP’den ayrılanlar tarafından kurulan Güven Partisi’ni hazine yardımından istifa ettirerek rakibini siyaseten zayıflatmayı amaçlayan Adalet Partisi (AP), SPY’ nin bu maddesini değiştirmiştir. Bu değişiklik CHP tarafından AYM’ ye götürülmüştür. İlgili kurum, 1969 yılında vermiş olduğu bir kararla, siyasi partilerin kamu niteliğinde kuruluşlar olduklarını ve bunların giderlerinin kamu gideri sayılabileceğini belirterek, hazine yardımını prensip olarak Anayasaya uygun bulmuştu. Fakat iptal davasına konu olan 74. madde düzenlemesini bir yardım yapılacaksa tüm partilere, ayırım gözetilmeksizin yapılmalı gerekçesi ile iptal etti. AYM, kararında ilgili düzenlemenin “oy çokluğunu elde tutan topluluğa dilediği biçimde belirli bir siyasal partiyi kayırma veya güç duruma düşürme” imkânı verdiğini belirtiyordu (Tanör,1994:130).

Böylelikle yasama gücünü elinde bulunduran ve yasa değiştirecek güce sahip partilerin hukuku kendi menfaatlerine uygun şekilde oluşturabileceği algısı yaratılmıştır. SPY’ nin 74. maddesi 1970’te yeniden düzenlendi. Fakat bu düzenleme de AYM’ nin 1971 yılında, partilere hazine yardımını Anayasaya prensip olarak aykırı bulan kararı ile iptal edildi. AYM’ nin SPY’ nin 74. maddesini yeniden düzenleyen 1219 sayılı kanunun iptal gerekçesi 02.02.1971 tarihli ve 1971/13 sayılı kararında ifade edilmiştir.

AYM, “siyasal partilerin devlet örgütü dışında kuruluşlar oldukları, devletten gelebilecek etkilerden uzak tutulmalarının zorunlu olduğu, kamuoyunun devletin etkisi dışında oluşması gerektiği, siyasal partilerin esas olarak kamu hizmeti gören ya da kamu yararına çalışan kuruluşlar olmadıkları, partilerin devlet yardımı ile ortaya çıkarılıp ayakta tutulamayacakları, Anayasa koyucunun böylesine

önemli bir konuyu düzenlemediği, siyasal partileri görüşlerini paylaşan insanların yaşatacağı görüşlerine yer verilerek bu tür bir düzenlemenin yapılamayacağı, özetle ilke olarak devletin siyasal partiler yardımıda bulunamayacağı” hükmünü vermiştir(Aydın,2005:248). Bu karara karşılık dönemin siyasetçileri, devlet kaynakları üzerinde siyasi partilerin faydasını gözeterek tasarruf olanağından vazgeçmek istemediklerini göstermişlerdir. Aynı yıl içerisinde iktidar, Anayasanın 56. maddesine ek düzenleme getirerek bu kamusal yardımları yasal hale getirmiştir. Nitekim 1974’te SPY’ nin 74. maddesi yeniden revize edilmiş ve oy oranları değiştirilmiştir (Aydın,2005:248–249).

Anavatan Partisinin (ANAP) iktidarı döneminde, 1984’ te SPY’ ye ek yapılarak hazine yardımı yasallaştırıldı. Fakat bu düzenleme yine AYM’ ye götürülmüştür. AYM, 1987’de ilgili düzenlemenin Anayasaya uygun olduğuna hükmetmiş olup dönemin iktidar partisi, 1987’de SPY’ ye yeni eklemeler yaparak yardımın kapsamını genişletmiştir. Sonraki yıllarda yine iktidar ile muhalefet partileri arasında bu konuda anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Aşağıdaki tabloda ise ülkemizdeki hazine yardımlarının hangi ölçütlerde siyasi partilere yapıldığı kronolojik olarak gösterilmiştir (Yüksel, 2007:46):

Şekil1.1.Ülkemizde Siyasal Partilere Yapılan Devlet Yardımlarının Tarihsel Gelişimi

Hangi partilere yardım?Hangi ölçülere göre yardım?	
648 Sayılı Yasa (1965)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Bir önceki MGS’de en az %5 geçerli oy alan, -Bir önceki MGS’ye katılmamış olmakla birlikte,bir defaya münhasır olmak üzere Yasanın yayımı tarihinde Millet Meclisinde grubu bulunan(G)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-Maktu tutarlarda</p>
1017 Sayılı Yasa (1968)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Bir önceki MGS’de en az %5 geçerli oy almış olan, -Bir önceki MGS’ye katılmamış olmakla birlikte,TBMM tamsayısının en az %5’ine sahip olan ve il merkezlerinin en az üçte birinde teşkilatlanmış olan.(E)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-Maktu tutarlarda</p>

1219 s.Yasa (1970)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Bir önceki MGS’de en az %5 geçerli oy alan, (-1969 yılına ilişkin ödeme için,1965 ve 1969 MGS’den en az birine katılmış olup,en az %5 geçerli oy almış olan) (G)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-Oy oranları (MGS)</p>
1802 s.Yasa (1974)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Son MGS’de geçerli oyların en az %5’ini alan veya son MGS’de MM’de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, (-1973 yılına ilişki ödeme için,1699 sayılı Yasa “anayasa değişikliği” atf yapılmıştı) (G)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-Oy oranı (MGS)</p>

3032 s.Yasa (1984)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler Seçimine katılmış olup,İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan,(G)</p> <p>-6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmış olup,TBMM'de grubu bulunan.(G)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-Oy oranı,(G)</p> <p>-İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı(G)</p>
3349 s.Yasa (1987)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler seçimine katılmış olup,İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan,(G)</p> <p>-6.11.1983 MGS'ye katılmış olup,TBMM'de grubu bulunan,(G)</p> <p>-6.11.1983 MGS'ye katılmamış olsa dahi,Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte TBMM'de grubu bulunan.(G)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-Oy oranı,İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı(G)-Maktu ödeme(G)</p>
3470 s.Yasa (1988)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %10'undanülke barajı) fazlasını alan,</p> <p>-Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan,</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan (E)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-TBMM'deki sandalye sayısı</p>

	Oy oranı(E)
3673 sayılı Yasa (1990)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan,</p> <p>-Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan,</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan(E)</p> <p>-31.10.1990 tarihinde TBMM'de 10 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan (G)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-TBMM'deki sandalye sayısı</p> <p>-Oy oranı</p> <p>-En az devlet yardımı</p>
3765 s.Yasa (1991)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan</p> <p>-Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan,</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını almış olma(E)</p> <p>Yardım ölçüleri</p> <p>-TBMM'deki sandalye sayısı</p> <p>-Oy oranı</p> <p>-En az devlet yardımı(E)</p>

378 9 s.Yasa (1992)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını almış olan, -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekili kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan(E) -TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanan(G) <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oy oranı -(Genel barajı aşan siyasi partilere milletvekili sayılarına göre yapılacak yardım miktarı genel barajı aşamamış olsaydı Ek 1 inci maddenin izleyen fıkraları uyarınca genel seçimlerde aldığı oy oranına göre alabileceği yardımdan az olmayacaktı.E.)
444 5 s.Yasa (1999)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Bu son seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekili kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan.(E) -TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanmış olan (E) <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oy oranı
543 1 s.Yasa (2005)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Son MGS'de TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekili kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan(E)

Kaynak: Nahit Yüksel, (2007), Siyasetin Can Simidi: Partilere Hazine Yardımı, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE,

1990 ve 1992'de siyasi iktidarlar hazine yardımının kapsamını genişleten kanunlar çıkarmaya devam ettiler. 1995'te Anayasada değişiklik yapılarak yardımların sürekliliği sağlandı ve yardımlar güçlendirildi. 2005 yılında ise iktidardaki AKP ile ana muhalefet konumundaki CHP anlaşarak yardım kapsamı daraltıldı ve yardıma hak kazanma ölçütü yükseltilmiştir.

Geçmiş tecrübelerden görüleceği gibi 1960 yıllarından günümüze uzanan siyasal süreçte iktidar sahibi ve dönemin ana muhalefeti olan partileri tarafından hazine yardımları ciddi bir siyasi araç olarak kullanılmış ve işlevlerini sürdürmüştür. Güce sahip olanlar kamu kaynaklarını kendi lehlerine çevirme gayretini göstermiş, kamu yararı yerine politikleşmiş uygulamaları tercih etmişlerdir. Özellikle 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve 1982 Anayasasından sonra siyasal rejimin güçlü partilere imtiyaz sağladığı, muhalefetteki küçük partilerin kamu kaynaklarından yararlanamadığı bir sisteme destek verdiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu yardımlar konusunda 2 farklı bakış açısı vardır; siyasi partilerin kamu yararına iş yaptıkları ve dolayısıyla hazine yardımından faydalanmalarının hiçbir mahsuru olmayacağı kanaatine karşın bu partilerin kamusal nitelikte kuruluş ve örgütler olmadığı, bu yüzden devletin etkisi dışında faaliyetlerine devam ederek partilere yardım yapılamayacağı öne sürülmektedir. Her şeye rağmen yıllarca ülkemizde siyasi partilere kamu kaynaklarından ciddi yardımlar yapılmış, birçok parti siyasi propagandalarının en temel finansmanını bu kaynaklardan sağlamış ve 1965' ten bu yana sürekli yasa değişiklikleri yapılmıştır.

Devlet etkisi zaman zaman gündeme getirilmiş ve geçmiş dönemden bu yana iktidarlar tarafından değiştirilen yasaların özünde; siyasi partileri, ekonomik güç odaklarının prangalarından kurtarabilme ve özerk bir şekilde varlıklarını sürdürebilme amacı vardır. Bu devlet yardımlarının hedefe ulaşabilmesi için takip edilmesi gereken husus, partilerin toplam gelir kaynakları içindeki paylarıdır. Bu gelir kaynağının, finansman toplamları içinde üyelik aidatı gibi toplumsal taban ile oluşan bağı gösteren gelirlerden çok daha fazla olması halktan kopuk, devletçi reflekslere sahip örgütler gibi çalışmalarına neden olacaktır(Koçak, 2002:127).

Bu yardımların etkisiyle partilerin devletleşmesi tehlikesi ile birlikte siyasi partiler, toplumdaki farklılıkları temsil etme göreviyle değil ortak ve genel sorunlar üzerinden siyaset yapmaya başlamıştır. Nitekim yapılan araştırmalarla da ortaya konduğu gibi, Türkiye'de kararsız seçmen kitlesinin oranı hayli yüksektir. Kararsız seçmenlerin oy verecek parti bulmakta güçlük çekme gerekçelerinin başında da partilerin program ve söylemlerinin birbirine çok yakın olması gelmektedir.

Yakın geçmişte ülkemizdeki siyasi partilerin aldığı hazine yardımlarına baktığımız zaman 2002 yılında Demokratik Sol Parti (DSP) dönemin parası ile 28 Trilyon Türk Lirası (TL), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)23 Trilyon TL, ANAP 17 Trilyon TL, Doğru Yol Partisi (DYP) 15 Trilyon TL ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ise yayınlanan resmi verilere göre 11 Trilyon TL almıştır (<http://arsiv.sabah.com.tr/arsiv/2002/08/18/s1709.html>).

2002 yılında yapılan bu yardımlardan yararlanan partiler dönemin meclisini oluşturan yasama organını domine etmişler ve hazine yardımlarının daha demokratik seviyelere çekilmesi konusunda herhangi bir reformist hamle yapma gereği duymamışlardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi partilere yapılan yardım miktarlarına baktığımızda bu tutarların partiler arasındaki eşitsizliğinin yanı sıra meblağların yüksek olması dikkat çekmektedir. Gençkaya yaptığı araştırmalar sonucunda, Devlet yardımlarının partilerin toplam gelirlerinin %45 ila %90'ını oluşturduğunu saptamıştır. Bu durum partileri kartelleştirmekte, toplumdan gelen taleplere kayıtsız kalmalarına yol açmaktadır (Gençkaya, 2002: 16).

Partilerin zamanla dayandıkları toplumsal sınıflar, sahip oldukları ideolojik düşünceler değişebilmektedir ancak kendi siyasal çıkarlarına aykırı yasal düzenlemeleri desteklememe gerçeği geçmiş yıllardaki davranışlardan görüleceği gibi değişmemektedir.

Yine aşağıdaki tabloya göre yıllık bazda (2008) siyasi partilere yapılan hazine yardımlarının o dönem için en yüksek oy alan ilk üç parti arasında dağıldığı daha net şekilde görülecektir;

Tablo1.2.Ülkemizde 2008 Yılında Hazine Yardımı Alan Siyasi Partilerin Dağılımı

PARTİ ADI	OY	ORAN (%)	2008
AYDINLIK TÜRKİYE PARTİSİ	99.625	0,29%	-
BAĞIMSIZ TÜRKİYE PARTİSİ	181.271	0.52%	-
SAADET PARTİSİ (SP)	813.505	2,34%	-
İŞÇİ PARTİSİ	127.042	0,36%	-
CUMHURİYET HALK PARTİSİ	7.277.553	20,90%	20.476.032 YTL
GENÇ PARTİ (GP)	1.059.679	3,04%	-
DEMOKRAT PARTİ	1.892.686	5,44%	-
MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ	4.968.452	14,27%	13.995.780 YTL
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ	16.198.597	46,52%	45.685.556 YTL
EMEK PARTİSİ	2.577	0,07%	-
BAĞIMSIZLAR	1.835.486	5,27%	-

Kaynak: Arslan Erkan (2008), “Siyasi Partiler ve Hazine Yardımları”, Bütçe Dünyası Dergisi Cilt 3/Sayı 28/Kış 2008, 60-70

Daha genel bir dönemi ele aldığımızda 2003 ile 2011 yılları arasında partilere yapılan toplam yardım tutarı ise 1.373.262.000 (1 Milyar 373 Milyon 262 Bin) TL’ dir. Aşağıdaki şekilde 3 büyük partinin sadece 2011 yılında aldığı hazine yardımının yanı sıra 2008 ile 2011 yılları arasında aldığı kamu desteklerinin toplamı gösterilmiştir;

Tablo1.3. 2011 Yılında Siyasi Partilerin Almış Oldukları Hazine Yardımları

Siyasi Partiler	10.01.2011 Tarihine kadar	2011 Genel Seçimleri	2011 Toplamı	2008 – 2011 Yardım Toplamı
AKP	62.181.100 TL	124.362.700 TL	186.534.800 TL	396.187.000 TL
CHP	27.869.500 TL	55.738.900 TL	83.008.400 TL	177.531.010 TL
MHP	19.049.600 TL	38.099.100 TL	57.148.700 TL	121.303.070 TL
TOPLAM	109.100.200 TL	218.200.700 TL	326.700.900 TL	695.022.010 TL

Kaynak: (<http://www.bayrakyayincilik.com/egemen-milletin-sesi-gazetesi/3-partiye-hazineden-327-milyon/>)

2011 yılından sonra ise sırasıyla bu partilere 2012’ de 129 Milyon TL, 2013’ te 145 Milyon TL ve 2014 yılında ise 315 Milyon TL partilere hazine yardımı yapılmıştır. Yapılan hazine yardımındaki tek ölçüt partileri aldığı oy oranlarıdır. Nitekim son genel seçimde AKP %49.95, CHP %25.94, MHP %12.98 oranında oy almış olup son 3 yıllık süreç boyunca devlet yardımlarının tamamına sahip olmuşlardır (<http://secim.haberler.com/2011/>).

Hazine yardımlarını kendi aralarında paylaşan partiler, aynı zamanda bu uygulamayı değiştirebilecek yegâne güç olan yasama organının paydaşlarıdır. Tahmin edilmektedir ki yapılacak bir değişiklik ile mevcutta alacağı yardımlardan kısmi olarak feragat edip diğer küçük partilere dağıtılmasını sağlamak yerine geçmişte olduğu gibi düzeni korumayı ve kollamayı tercih etmişlerdir.

2013 yılında ülkemizdeki anayasa ile ilgili uzmanların çalıştığı ve önerilerde bulunarak yapılması düşünülen ancak gerçekleşmeyen yasa değişikliği baz alınıp dağılım olsaydı mevcut oy oranlarına göre %3’ ü geçenler 4.9 Milyon TL Hazine yardımından faydalanabileceği hesaplanmış ve karşımıza çok farklı bir tablo çıktığı aşağıdaki verilerde görülmüştür.

Tablo1.4.Bir Oy Kaç Lira Eder?

YENİ SİSTEME GÖRE DEVLETİN HESABI (2013)		
Siyasi Partiler	Oy Sayısı	Yardım Tutarları
TÜM PARTİLER	1	3.81 TL
AKP	21.399.082	81.456.806 TL
CHP	11.155.972	42.456.833 TL
MHP	5.585.513	21.261.568 TL
%3' Ü GEÇENLER	1.288.253	4.903.807 TL

Kaynak:(<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/bir-oy-kac-lira-eder>)

Bu araştırma ile o dönem için yardımdan faydalanan üç partinin 4,9 Milyon TL tutarı mevcut yasalarla kendi aralarında paylaştığı teyit edilmiştir. 2013 yılı için Türkiye’ deki siyaset arenasında yer alan ve daha çok %2 ile %5 oy oranları arasında bir toplumsal tabana sahip birçok parti mevcuttu. Örneğin; Bağımsızlar, SP, Büyük Birlik Partisi (BBP) gibi partilerin Türkiye’ deki son genel seçimler tarihi olan 2011 yılında toplam 3,5 Milyon kişinin (Bağımsızlar: 2,8 Milyon TL, SP: 0,5Milyon TL, BBP:0,3 Milyon) oyunu almıştır. (<http://secim.haberler.com/2011/>)

Sözü edilen bu partilerin toplam oy oranlarına göre karşımıza önemli rakamlar çıkarken hazineden kamu desteğinin sağlanamaması, dayandığı toplumsal tabanın oy tercihlerini etkilemiştir. Bu partilere oy veren, ideolojik olarak partiye sadakat duygularıyla bağlı bir birey, devletin kendisini ve paralelindeki düşünce yapısını dışladığını hissedebilir ve savunduğu partinin yaşama hakkının elinden alındığını düşünebilir.

Son yapılan hazine yardımlarında ise tablo değişmemiş, sadece TBMM’ de bulunan üç partinin almış oldukları yardım tutarları artmıştır;

Tablo1.5. Ülkemizde 2014 yılında Siyasi Partilere Yapılan Hazine Yardımları

Siyasi Partiler	Yapılmış Olan Hazine Yardımı Tutarları
AKP	177.130.328 TL
CHP	92.343.259 TL
MHP	46.233.934 TL
TOPLAM	315.707.521 TL

Kaynak:(<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/bir-oy-kac-lira-eder>)

Yukarıda verilen tablolara bakarak, Türkiye’de siyasal partilere hangi ölçülere göre ve ne miktarda yardım yapıldığını görebiliriz. Zaten, Türkiye’de ilke olarak partilere devlet yardımına karşı çıkılmamakta, bu durum kabul edilmektedir. Konuyla ilgili itiraz ve eleştiriler, yardımın yapılış tarzına yöneliktir (Yüksel, 2007: 50).

Aynı zamanda, özellikle yasada yapılan 1980 sonrası değişikliklerle birlikte ülke barajının yüksek tutulması, sadece büyük partilerin devlet yardımlarından yararlanmasını sağlamış ve diğer küçük partilerin yardımlardan mahrum bırakılmasına neden olmuştur. Nitekim yapılan yardımlar demokrasinin kurumsallaşması amacına hizmet etmek yerine, mevcut sistemin devamını muhafaza etmek yolunda kullanıldığını düşündürmüştür.

Devlet desteklerinin siyasal partiler üzerindeki etkilerinin önemini birçok safhada belirttiğimiz gibi görebilmekteyiz. Ancak toplum açısından fayda-zarar ikileminde kendine yer bulmuş ve tartışmaya açık bir hale gelmiştir. Temel olarak hazine yardımlarının avantajlarından söz edecek olursak:

- En önemli avantajı; siyasi parti faaliyetlerinin finansmanında kamu kaynağı kullanılacağı için bazı çıkar amaçlı şahıs veya tüzel kişilikteki ticari kurumların partiler üzerindeki baskılarını kırabilmesidir. Dolayısıyla sermaye ile siyaset arasındaki yozlaşmış ilişki, yerini sadece etik değerlere dayanmış, özgüveni yüksek ve topluma hizmet etmeyi ilke edinen bir güç haline gelecektir.

- Sermaye gücü ile baskı altına alınamayan partinin, öncelikli hedefi seçkin ve elit grupların değil, içinde bulunduğu toplumun ana problemlerini çözmek olacaktır.
- Yeterli finansmanı sağlayan partiler, milli iradeyi bağımsız bir şekilde temsil edebilecek olup ülkedeki demokratik yapının kurumsallaşmasına katkıda bulunacaktır. Seçmen kimliğindeki bireyler de kendi siyasal tercihlerini yaparken daha özgürce iradelerini ortaya koyacaklardır.
- Ekonomik güce ulaşmış olan parti, iktidar olmaya aday olduğunu en iyi ifade edeceği seçim programlarındaki hedeflerini, tüm kitlelere ulaştırma imkânını bulacaktır.
- Partilere adil şekilde yapılacak devlet yardımları ile partiler arasındaki orantısız eşitsizlik kalkacak ve siyaset arenasını rekabete daha açık bir hale gelecektir.

Siyaset kurumuna olan devlet katkılarının avantajlarına karşılık bazı çekinceler de unutulmamalıdır;

- Sürekli yapılan bu yardımlar, partilerin kamuya bağlı kurumlar gibi çalışmasına ve bir süre sonra tamamen kamu otoritesi altına girmesine neden olacaktır. Böylelikle halkın taleplerine kayıtsız kalma ihtimali doğacaktır.
- Yasama gücünü elinde bulunduran iktidar partisinin kendi çıkarlarına uygun yapacağı yasa değişiklikleriyle eşitlik ilkesini çiğneyebilecektir.
- Önemli bir bölümü halkın vergileriyle karşılanan bu yardımların, amacına yönelik olarak siyasi propaganda faaliyetlerinde harcanıp, harcanmadığının şeffaf bir şekilde denetimi yapılamamasından ötürü halkın siyaset kurumuna olan şüpheyi yaklaşım tarzı, güvensizliği daha da derinleştirecektir.

Özetle devlet tarafından siyasi partilere yapılan hazine yardımları için yukarıda belirtilen avantajları ve dezavantajları esas alındığında bu konuda uzmanlaşmış kişiler tarafından tartışılmaya muhtaç olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki mevcut uygulamalarda olduğu gibi hazine yardımlarındaki paylaşımın sadece oy oranına göre büyük partilere önemli avantajlar sağlamasından dolayı, diğer siyasi partiler açısından mağduriyet oluşmuş ve daha adaletli, makul paylaşım için yeni bir yasa değişikliğini akıllara getirmiştir.

Devlet yardımlarının mali raporlamalarda usulüne uygun olarak şeffaf bir şekilde gösterilmesi olumlu bir faktördür ancak bir parti için toplam finansman kaynakları içindeki hazine yardımlarının payının giderek artması aynı zamanda demokratik siyasal bir rejim için dezavantajlar oluşturabilir. Çünkü siyasi partilere nefes veren onların ideolojik fikirleri, düşünceleri olup varlıklarını sürdürebilmeleri için ihtiyacı olduğu asıl güç parti üyelerinin veya ideolojik bağlılık hisseden insanların yapacağı maddi katkılardır. Bu noktada üzerinde durulması gereken farklı bir finansman kaynağı ise kişi ve kurumlardan gelecek bağışların denetlenebilir düzeyde olmasıdır.

1.3.2. Bağışlar

Siyasi partilerin propaganda faaliyetlerinin maliyetlerini karşılayabilmeleri için ihtiyaç duyduğu bir diğer finansman aracı kişi veya kuruluşlar tarafından yapılan bağışlardır. Geçmişte devlet yardımlarının birçok ülkede kurumsallaşmaması nedeniyle partileri ayakta tutan yegâne kaynaklardan birisi olan bağış adı altındaki yardımlar, bugün için de sürekli artış trendinde olan giderler açısından değerini korumaktadır. Ancak bu katkıların bir bölümü sponsorluk adı altında mali raporlamalara yansıtılmayarak kaçak bir alan oluşturmaktadır. Böylelikle, fon transferi yapan kişi veya kuruluş, menfaatlerinin korunması adına siyasi partilerden olan beklentilerini en üst düzeye çıkartmakta olup siyasetin yozlaşmasına neden olabilmektedir. Bu yüzden bağışlar adı altındaki bu yardımlara zamanla belirli katı sınırlamalar getirilmiştir.

SPY 66. maddesinde ‘gerçek ve tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde 2 Milyar TL’ den fazla kıymette ayni veya nakdi bağışta bulunması veya yayınları kullandırması yasaktır’ hükmü yer almaktadır. Ancak burada yalnızca ayni ve nakdi yardımdan ve yayınların kullandırılmasından bahsedilmektedir. Piyasa değerinin altında yapılan alım-satımlar ile normal olarak ücret karşılığı yapılan bir işin, siyasi parti veya aday için karşılıksız olarak yapılması konusu çözümsüz kalmıştır. Denetim esnasında ortaya çıkan, piyasa değerinin çok altında yapılan alım-satımlarda, bu miktarın piyasa değeri ile arasındaki fiyat farkının bağış olarak nitelendirilmesi gerekir. Ayrıca SPY’ de normal olarak ücret karşılığı yapılan bir işin, siyasi parti veya aday için karşılıksız olarak yapılmasının da bağış olarak nitelendirilmesi gerekir. Bu amaçla, Tavsiye Kararı’nda yer alan ‘‘bir siyasi partiye ekonomik veya başka türlü menfaatler sağlamak için bilinçli olarak yapılan herhangi bir eylem’’(m. 2) şeklindeki bağış tanımının kabul edilmesi yerinde olacaktır (Çelik, 2012: 21).

Ülkemiz için özellikle gizli yardımlar olarak nitelenebilecek ayni ve nakdi bağış yardımlarının yoğun olması ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok partilerin taşra teşkilatlarında ve örgütlenmelerinde karşılaşılabilecek bir durum olup bu tür yardımlar genellikle parti örgütlerinin akaryakıt, yemek, vb. gibi ihtiyaçlarının karşılanması olarak algılanmaktadır. Bu tür gizli yardımlar

partiler için ilerde çözülmesi zor, ciddi sorunlar doğurabilirken tedbir niteliğinde yaptırımların uygulanabileceği sistemin işletilmesi, hayata bir an önce geçirilebilmesi gerekmektedir.

Partilere yapılacak bağış adı altındaki usulsüz yardımları engelleyebilmek için yaptırımlara ek olarak partilerin bağış kaynaklarında aynı yardımlara yönelik sınırlamaların kapsamı genişletilebilir. Aynı ve nakdi bağışlar konusunda iki ayrı yaklaşım tarzının olduğu görülürken, Almanya’ da siyasi partilere yardım yapması yasak olan kişi ve çıkar gruplarını belirleyen bir sistem mevcuttur.

Diğer bir yaklaşım ise İngiltere’de olduğu gibi izin verilerek yapılacak yardımlara sınırlamalar getirilerek yasaklarla sistemi dengeleme yöntemidir. Bu yöntem yasakları ana hatlarıyla belirleyen sistemin aksine daha sınırlayıcı bir yöntemdir. İzin verilen bağış kaynaklarının liste olarak belirlenmesi halinde, bu listede belirtilmeyen gerçek ve tüzel kişilerden bağış kabul edilemeyecek veya partiler bağış yapan kişinin kimliğini tespit edemediği durumlarda bu kaynaktan gelen herhangi bir bağış kabul edemeyecektir (Biezen,2003: 23).

Türk hukukunda ise, siyasi partilerin elde edebileceği gelirler, SPY’ de sayma yolu ile düzenlenmiştir. Bağışlar konusunda ise SPY 66. maddesi ile hem yasaklanan hem de izin verilen bağış türleri belirlenmiştir.

1.3.2.1. Ülkemizdeki Yapılan Bağış Tutarları Sınırlamaları

Türkiye’de siyasi partilere yapılan hazine yardımı tutarlarının çok yüksek miktarlarda olmasına ek olarak, bir diğer gelir kaynağı olarak bağış adı altında farklı bir kaynak imkânı da doğmuştur. Yasal düzenlemelerde partilerin seçimlerdeki harcamalarına herhangi bir sınırlama getirilmemesi, partilerin bu alanda serbestçe hareket etmesine, maliyetleri artan partilerin, ihtiyaç duyduğu kaynakları bu şekilde temin etmelerine sebep olmuştur. Nitekim örnek vermek gerekirse siyasi partilerin seçim kampanyalarının yoğun olduğu dönemlerde kamu ve özel kesime ait araç ve hizmetleri bedelsiz olarak kullanmaları her zaman karşılaşılan emsal eylemler olarak bilinmektedir (Gençkaya, 2000:130). Bu tür karşılıksız yardımların bedelini ise iktidara geldikten sonra ödeme yükümlülüğü altına giren siyasi partiler, halkın talep ve isteklerini göz ardı etmektedirler.

Siyasi partileri, bağış yapanlara borçlu bırakmayacak olan yasal düzenlemeler, yapılacak bağış sınırlarının uygulanabilmesi için adayların bağışları kabul edeceği seçim hesaplarını açması ve bu konudaki denetimin etkin şekilde yapılması gerekebilmektedir. Ancak ülkemizdeki kanunlara baktığımızda, yapılacak bağışlara yönelik sınırlama sadece nakdi nitelikte olan yardımları kapsadığı açıkça görülmektedir. Partilere ve adaylara yapılacak aynı yardımların net bir şekilde hüküm altına

alınmamış olması ile birlikte yasak olduğu söylenebilir. Çünkü aynı yardımlar olsa bile bu tür yardımların mali açıdan nasıl kaydının tutulacağı belirsiz kalmıştır.

Ülkemizde hem ilk defa halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanlığı, hem de siyasi partiler için yapılacak bağış ve yardımların aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı biçimde özetle gösterilmiştir;

Tablo 1.6.Cumhurbaşkanı Adaylarına ve Siyasi Partilere Yapılan Bağışlar

Konu	Cumhurbaşkanı Adayları	Siyasi Partiler
Yasal Dayanak	Yüksek Seçim Kurulu'nun 30724 Sayılı Kararı (4.7.2014 tarih ve 29050 sayılı RG)	2820 sayılı Kanunu'nun, 66. Maddesi ve Ek-6. maddesi
Bağışı Yapacak Olanlar	Sadece gerçek kişiler bağış yapabilecek, tüzel kişiler yapamayacak.	Gerçek ve tüzel kişiler bağış yapabilir.
Bağış Yapamayacak Olanlar	Yabancı ülkelere, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek kişilerden bağış alamazlar.	Kamu kurum ve kuruluşları ile Bankalar, siyasi partilere bağış ve yardım yapamıyor.
Üst Sınır	Bir gerçek kişinin yapacağı bağış tutarı 9.082,51 TL'yi geçemez.	2014 yılı için 32.240,11 TL (Her yıl yeniden değerlendirilerek artabilir).
Aynı Nakdi Niteliği	Sadece nakdi yardım alabilecek olup, aynı yardım kabul edemezler	Nakdi yardım ve aynı yardım alabilir.

Kaynak:(http://www.neksymm.com/makaleler_cumhurbaskani-adaylarina--ve-siyasi-partilere-yapilacak-bagislar_305_2.html)

Ülkemizde ise partilere yapılan bağış miktarlarına yönelik değerlendirmeler, AYM tarafından yapılan mali denetimlerde, partilerin hesaplarına ve raporlamalarına dayanılarak yapılmaktadır. Ancak bu noktada, partilere kimlerin bağış yaptığı, miktarlarının ne olduğu ve bu bağışların hangi harcamaları finanse ettikleri konusunda gerçekçi bir denetim yapılamamaktadır. Partilere karşı caydırıcı bir yaptırımın olmaması nedeniyle, kayıt dışı para aktarımlarının arttığı tahmin

edilebilmektedir. Siyasi alanda halkın güveninin kazanılması, partilerin tabandan kopup, bazı çıkar gruplarının ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalarının önlenmesi için, bağış sahiplerinin isimlerinin açıklanması özendirilmelidir. Kamuoyu ile paylaşım konusunda para olarak yüksek tutarlarda siyasi partilere bağış yapan kişi veya kuruluşlara yönelik örneğin vergi indirim gibi teşvik edici uygulamalar bu konuda önerilen görüşler arasındadır (Gençkaya, 2000:141).

Partiler açısından gelecekte herhangi bir sorumluluk ve yükümlülük doğurmaması açısından bağışların geniş bir kapsamda değerlendirilerek sınırlandırmaların yapılması anlaşılabilir bir yöntem olarak kaşımıza çıkmaktadır. Ancak yapılan sınırlandırmanın günümüz koşullarında reel rakamlara dayanması yerine düşük tutarlarda bağış miktarı belirlenmesi kaçak yapılacak fon transferlerine yol açacaktır. Pratikte uygulanması gerçekçi olmayacak sınırlamalar, partileri ve yardımda bulunacak kişi ve kuruluşları illegal yollara teşvik ederek kayıt dışı finansmana teşvik etmemelidir.

Yasal olarak parti ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye çekilmiş bir düzenleme, siyasi partileri devlet hegemonyası altında hazine yardımları ile ayakta duran yapıdan, fikir olarak dayandığı toplumsal kitlelerin desteklediği, himaye ettiği ve onlar için özgürce politika geliştirebileceği kurumlar haline getirecektir. Nitekim sınırlamaların esnek tutulması, devlet yardımları ile bağışların dengelenmesi sağlayabileceği tahmin edilebilmektedir.

Aynı zamanda mevcut sistemde kanunlarda var olan düzenlemelerde nakdi yardımlara karşılık aynı yardımlar konusunda ciddi bir boşluk doğmuş ve bu konu herhangi bir hükme bağlanmamıştır. Genel olsun, yerel olsun veya Cumhurbaşkanlığı seçimleri olsun o süreç boyunca üçüncü kişilerden sağlanacak aynı yardımların kontrol dışı olması sebebiyle kayıt altına alınmayacak finansman destekleri devletin yapacağı mali denetimler ve şeffaflık konularında önemli bir şüphe yaratacaktır.

Ülkemizdeki bağış miktarı konusundaki yasal sınırlamaların, partilerin ihtiyaçlarını cevap verecek nitelikte olup olmadığına dair Gençkaya' nın 1983 ile 1997 yılları arasında üç partinin toplam gelirleri ile yapılan bağış miktarlarını gösteren çalışmasındaki tablolara bakarak görebiliriz.

Tablo1.7.ANAP

YIL	BAĞIŞ MİKTARI (TL)	TOPLAM GELİR (TL)
1983	214.368.362,00	343,076,785,50
1984	243,454,211,00	697,868,466,49
1985	5,430,117,00	1,097,025,912,62
1986	891,933,784,00	2,310,842,722,00
1987	3,793,107,118,00	9,291,987,402,00
1988	2,024,124,848,00	10,108,747,599,00
1989	1,028,150,170,00	17,918,005,467,00
1990	5,561,819,958,00	21,601,863,059,00
1991	15,861,124,338,00	71,469,612,021,00
1992	4,191,500,000,00	26,434,858,579,00
1993	1,147,500,000,00	51,929,991,920,00
1994	7,878,590,000,00	197,808,809,029,00
1995	6,250,000,000,00	560,746,270,189,00
1996	-	462,145,688,318,00
1997	-	-

Tablo 1.8. DYP

YIL	BAĞIŞ MİKTARI (TL)	TOPLAM GELİR (TL)
1983	8,400,000,00	12,000,000,00
1984	60,120,878,00	77,228,472,00
1985	116,933,076,00	142,916,150,00
1986	651,463,855,00	678,030,332,00
1987	1,849,951,587,00	2,386,791,460,00
1988	1,296,585,265,00	1,548,690,398,00
1989	2,643,245,808,00	2,826,739,565,00
1990	807,850,000,00	2,703,082,059,00
1991	7,555,000,000,00	35,141,166,008,00
1992	375,000,000,00	32,312,669,706,00
1993	-	87,574,735,120,00
1994	-	360,210,472,835,00
1995	54,950,000,000,00	986,970,319,598,00
1996	-	405,720,738,191,00
1997	-	988,403,427,026,00

Tablo 1.9. MHP

YIL	BAĞIŞ MİKTARI	TOPLAM GELİR
1983	-	939,500,00
1984	-	2,302,651,32
1985	-	3,989,445,00
1986	-	11,620,017,00
1987	-	51,179,426,00
1988	-	31,808,587,00
1989	15,365,000,00	221,482,155,00
1990	287,063,589,00	380,337,579,00
1991	642,242,663,00	790,045,263,00
1992	146,666,500,00	8,381,353,710,00
1993	9,113,044,000,00	32,194,943,305,00
1994	1,577,670,000,00	67,745,730,810,00
1995	1,820,600,000,00	206,374,436,893,00
1996	1,358,444,100,00	214,254,888,231,00
1997	636,900,000,00	267,832,434,736,00

Kaynak: (Gençkaya, TBMM’nde temsil edilen ve devlet yardımı alan siyasi partilerin merkez örgütleri kesin hesapları 1983-1997 –TL- tablo IV, V, VI, VII)

Not: Partilerin bağış miktarlarının incelendiği bu tablolara, bugün siyasi partilerin sitelerinden ya da herhangi bir devlet kurumundan ulaşılamadığı için son 11 yıllık değişim ve günümüzde alınan bağış miktarları eklenememiştir.

Tablolarda görüldüğü gibi yapılan bağış miktarlarının, partilerin elde ettiği gelirler içerisinde, devlet destekleri kadar olmasa da ciddi bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Gençkaya' nın yaptığı bu çalışma ile parti toplam gelirleri içindeki bağış oranlarının; ANAP,%20 - %22,DYP,%22 - %24 ve MHP için de ortalama %24 - %26 arasında olduğu hesaplanmıştır. Aynı zamanda gösterilen bu yardım tutarları siyasi partilerin beyanı ile oluşan raporlardan elde edilmiş olup gayri resmi bağışların olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Böylelikle ülkemiz için partilerin elde ettikleri toplam gelirlerin dağılımında bağışların; ortalama %20' nin çok daha üzerinde bir orana sahip olduğu saptanabilmektedir.

Siyasetle yakından ilgilenmiş olan Yazar Mehmet Dülger'in siyasetin özel finansmanı hakkında söyledikleri de bağış miktarlarının sınırlandırılması yönündedir. Dülger'e göre; şirketler, sendikalar, meslek ve çıkar odaklı gruplardan sağlanan aynı ve nakdi bağış yardımları, belirli bir sınırlamaya tabi tutulmadığı takdirde politikacının amaçlarını saptırarak önceliği halkın talepleri yerine, imkân sahiplerinin istekleri almaktadır (Dülger, 1997:318).

Bağış sınırlaması uygulamasının örneğini ülkemizde yapılan 10 Ağustos 2014 yılındaki, ilk kez halkın oy kullandığı T.C. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde görmüştük. Siyasi partilerin adayları için seçim dönemindeki mitingleri, toplantıları, organizasyonları ve diğer tüm propaganda faaliyetlerinin maliyetini karşılayabilmek için bağışların, adayların banka hesaplarına yapılmasına YSK tarafından izin verilmiştir. Ancak yapılacak bağışların YSK' de belirlenen azami miktarı geçmemesi kararlaştırılmıştır.

Bağış sınırlaması ile ilgili YSK kararları resmi gazetede duyurulmuştur. Buna göre Cumhurbaşkanı adaylarının, mal bildiriminde bulunmaları, kendilerine yapılacak parasal yardım ve bu yardımın miktarı ile belgeye dayalı harcamalarının, temin edilen defter ve kayıtlara eksiksiz olarak intikal ettirilmesine yönelik iş ve işlemlerin, yukarıda açıklanan yasa hükümlerine uygun ve bir düzen içinde yürütülmesinin sağlanması için YSK' nin 06.06.2014 tarihli, 2911 sayılı kararı ile 2014 yılında yapılacak Cumhurbaşkanı seçiminde Cumhurbaşkanı adaylarının yardım, bağış, mal bildirimine ilişkin usul ve esasları göstermektedir.

Cumhurbaşkanı adaylarının yardım, bağış, mal bildirimine ilişkin usul ve esasları gösterir. Örnek: 201 sayılı Genelge'nin "Bağış ve yardımlar" başlıklı 3. Maddesinde bazı düzenlemelere yer verilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140704-24.htm>):

- Adaylar, adaylığın kesinleşmesinden seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar geçen dönemde yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan gerçek kişilerden yardım ve bağış alabilecek olup, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, tüzel kişilerden ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek kişilerden bağış ve yardım alamazlar.

- Adaylar sadece nakdi yardım alabilecek olup, aynı yardım kabul edemezler.
- Bir kişinin her bir adaya yapabileceği nakdi yardım miktarı, her bir tur için en yüksek Devlet Memuruna mali haklar kapsamında fiilen yapılmakta olan her türlü ödemelerin **bir aylık brüt tutarını (9.082,51 TL) geçemez**. Alınan bağış ve yardımlar, veraset ve intikal vergisinden müstesnadır. Adaylar ödünç niteliğinde para kabul edemez.
- Adaylar 1.000 TL'ye kadar olan (1.000 TL dâhil) nakdi yardımları makbuz karşılığında ve aynı gün seçim hesabına yatırmak üzere alabilirler. 1.000 TL'nin üzerindeki nakdi yardımlar ise, adayların “Seçim Hesabı” olarak açtırdıkları ve YSK’ ye bildirdikleri bir banka hesabına bağış yapan tarafından yatırılır.
- Alınan bağış ve yardımlar sadece seçim harcamalarında kullanılır ve başka bir amaç için tahsis edilemez.
- Adaylığın kesinleşmesinden seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar geçen dönemde bağış ve yardımlar ile yapılan harcamalar bu Genelge'nin 4. maddesinde belirlenen ve YSK tarafından tasdik edilen listelere günlük olarak kaydedilir.
- Aday, YSK’ ye ek Seçim Kuruluna önceden bildirmek şartıyla, seçim hesapları ile gelir ve harcamalara ilişkin bilgi ve belgelerin kayda geçirilmesi ve ibrazı hususlarında 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'na göre yetki almış meslek mensuplarından veya avukatlardan birini ya da birkaçını yetkili kılabilir. Bu durumda, yetkilendirilen meslek mensubu, yukarıda belirtilen hususların yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesinde ilgili mevzuat hükümlerine göre sorumlu tutulur.

Bu düzenlemelerde de görüldüğü gibi T.C. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bağış sisteminin kuralları oluşturulmuştur. Ana kurallar ile bir kişinin bir adaya yapacağı azami bağış tutarının en yüksek memur maaşı (T.C. Başbakanlık Müsteşarı) 9.082 TL’ yi aşmayacak olması, 1.000 TL’ye kadar yapılacak bağışların makbuzla toplanacak olması, 1.000 TL üzeri bağışların banka hesaplarına yatırılmasının zorunlu olacağı, yapılan bağışların sadece seçim propaganda faaliyetlerinde kullanılacak olması ve harcanmayan bağışların ise hazineye devredilecek olması vurgulanmıştır.

Konu edilen bu seçimde adaylardan dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan için 55 Milyon 260 Bin 778 TL, diğer adaylardan Ekmeleddin İhsanoğlu için 8 Milyon 500 Bin TL ve son

olarak Selahattin Demirtaş için ise 1 Milyon 213 Bin TL tutarlarında bağış toplanmıştır. (<http://www.aksam.com.tr/siyaset/iste-cumhurbaskani-adaylarina-yapilan-bagismiktari/haber-330495>)

Seçim harcamaları sonunda kalan paralar ise hazineye devredilmiştir. Böylelikle özel finans kaynaklarının da seçimlerde ne derece etkili olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte yasal boşluklardan yararlanmak isteyen çıkar gruplarına fırsat vermemek için seçim harcamalarını düşürmek, bağış miktarlarını makul seviyelerde sınırlamak ve mali denetimleri arttırmak gibi tedbirleri gündeme getirmek gerekiyor.

1.3.3. Siyasi Partiye Giriş Ve Üyelik İle Milletvekilliği Aidatları

Siyasal partilerin varlıklarını ilk hissettirdiği dönemlerde ve toplum arasında sınıfsal mücadeleyi temsil eden partilerde, üyelik aidatları çok önemli bir gelir kaynağı olarak görülebilmekteydi. Nitekim siyasi partilerin toplumdaki farklılaşmayı sağlayan itici güç olarak demokratik sistemin temellendirilmesinde lokomotif görevini üstlendiğini düşünürsek, parti üyelerinin maddi olarak siyasi faaliyetlere katılması beklenebilecek bir sonuçtur. Böylelikle üyeler, siyasi parti ile özdeşleşip parti yönetiminde alınacak kararlarda söz sahibi olabilmekteydi. Ancak zamanla özellikle devlet yardımları adı altına hazine yardımlarının doğuşu ve hızla gelişmesine ek olarak özel kişi ve kuruluşlardan partilere yapılan yüksek bağışlar, üyelik aidatlarını arka plana atılmasına neden olmuştur.

Her şeye rağmen demokratik ve hukuk sisteminin tam anlamıyla işlediği birçok ülkede, üyelik aidatları siyasi partiler için hala vazgeçilmezliğini korumaktadır. Üye aidatları üye olunması karşılığında yıllık veya aylık taksitler olarak ödenen ve sürekliliği ve miktarı açısından önemli bir finansman kaynağıdır. Ancak, ülkemizdeki seçmenlerin yaklaşık %25' i bir siyasi partiye üye olduğu halde üyelerin siyasetin finansmanına katkıları yok denecek kadar azdır. Batı demokrasilerinde parti üye sayısının kayıtlı seçmen sayısına oranı %5 civarındadır. Ülkemizde ise bu oran %25 civarındadır. Bununla birlikte, siyasetin finansmanı konusunda Batı Avrupa demokrasilerinde üyelerin katkıları ülkeden ülkeye değişmekle birlikte %40 civarındayken; bizde bu oran %1-2 civarında gerçekleşmektedir (Yüksel, 2010: 197).

Ülkemizde 2820 sayılı SPY' nin 61.maddesinin (a) bendinde parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ve üyelik aidatı, parti gelirleri kapsamında düzenlenmiştir. Üyelerden alınacak giriş ve üyelik aidatının alt ve üst sınırlarının düzenlenmesi, parti tüzüğüne bırakılmıştır. Üyelerin partiye girerken kabul etmek zorunda oldukları aidatı ödememeleri durumunda, söz konusu parti üyesi hakkında, partiden geçici ya da kesin olarak çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanamaz (m.62/4). Böyle bir durumda uygulanacak yasaklamalar da parti tüzüğüne bırakılmıştır. Yasada, parti üyelik aidatının

ödenmesine dair zorunluluk getirilmişse de Türkiye’de partilerin üyelik aidatlarını toplamadığı, ödenmeyen üyelik aidatları için herhangi bir yaptırım uygulamadığı bilinmektedir. Bu duruma yol açan temel sebep, her yıl düzenli olarak yapılan, yüksek miktardaki hazine yardımlarının varlığıdır. Devletten yardım alan partiler, giderlerinin büyük ve önemli bir kısmını bu sayede karşılamakta ve farklı bir kaynak arayışı açısından üyelik aidatlarını önemsemediği görülmektedir.

Giriş ve üyelik aidatları konusunda alt ve üst sınırları belirleme yetkisinin tümüyle parti tüzüğüne bırakılmış olması nedeniyle SPY’ nin 66. maddesi ile bağışlar konusunda getirilen sınırlama anlamsız hale gelebilecektir. Bu durumda partiye SPY’ de belirtilen miktardan fazla bağış yapmak isteyen kişilerin bağışları parti tarafından giriş aidatı gibi gösterilebilir ya da aidatını ödemeyen üyelerin üzerinden makbuz keserek bu yardımları alabilir. Parti tüzükleri incelendiğinde farklı uygulamalar görülmektedir.

Örneğin, AKP; üyelik ve giriş aidatları için alt ve üst sınırları belirleyip, bu sınırları her yıl tüketici fiyat artış oranı kadar artırılarak uygulama konusunda Merkez Karar ve Yönetim Kurulunu (MKYK) yetkilendirmiştir. CHP, üyelik aidatının alt ve üst sınırını belirlemiş ancak giriş aidatına yer vermemiştir. MHP giriş aidatında yalnızca üst sınır, üyelik aidatı için ise, alt ve üst sınırları belirlemiştir. GP tüzüğünde, giriş ve üyelik aidatlarının üst sınırı oldukça yüksek tutulmuştur. Tüzüğün 98. Maddesine göre: “Giriş aidatı asgari 10 Yeni Türk Lirası (YTL) ile 30 Milyon YTL arasında üyeliğe giriş sırasında, üye tarafından belirlenen ve bir kez ödenen aidattır. Üyelik aidatı, 10 YTL ile 30 Milyon YTL arasında üyeler tarafından belirlenerek aylık veya yıllık olarak ödenen aidattır.” (Çelik, 2010: 1333)

Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilât kademesi başkanlığına yazı ile bildirerek artırabilir (SPY m. 62). Bu hükümden de anlaşılacağı gibi parti üyesinin ödemeyi taahhüt ettiği aidat miktarının, parti tarafından tek taraflı olarak artırılması mümkün değildir. Parti üyesinin aidat miktarını, parti tüzüğüne aykırı olarak arttırmak istemesi halinde ise, tüzükte belirlenen üst sınırı aşan kısmın üyenin partiye yaptığı bağış olarak kabul edilebilmesi mümkündür. SPY’ nin 86. maddesine göre, aidatının tamamını veya bir kısmını ödemeyen parti üyesi hakkında, partiden geçici veya kesin olarak çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanmaz. Aidatın ödenmesi için yazılı bir tebliğ yapılır. Buna rağmen belirtilen süre içinde aidatını ödemeyen üye hakkında nasıl bir işlem yapılacağı veya ne tür yasaklamalar yapılacağı parti tüzüğünde gösterilir.

Siyasi partilerimiz içerisinde AKP tüzüğüne göre üyenin aidat borcu olması, aksi bir MKYK kararı olmadıkça, parti içi kademe seçimleri ile aday yoklamalarına katılmaya engel değildir. CHP tüzüğüne göre ise ödenti yükümlülüğünü yerine getirmeyen üyeler parti içi seçme ve seçilme haklarını

kullanamazlar. Son olarak MHP tüzüğünde ise bu aidatı ödemeyenler için herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir (Çelik, 2010: 1334).

Üyelik aidatlarının yanı sıra, parlamento üyelerinden ve yerel yöneticilerden alınan özellikle seçim dönemlerinde alınan özel aidatlar da finansman kaynağıdır. Ülkemizde milletvekillerinden alınacak aidatın tutarı ve kullanım biçimi SPY' nin 63. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, siyasi partiye mensup milletvekillerinin ne miktar aidat ödeyeceği ve bu suretle toplanan paranın grup faaliyetlerine ve parti merkezine hangi miktarda ayrılacağı TBMM parti grubu kararıyla olacağı ve yıllık alınacak miktarın da milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemeyeceği belirtilmiştir. Adaylık özel aidatı da, SPY' nin 61.maddesinin 1. fıkrasının c bendi ve 64. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu aidatlar siyasi partilerin yetkili merkez karar örgütlerince saptanıp tahsil olunmakta ve daha ayrıntılı konular parti iç yönetmeliğinde de gösterilmektedir. Sol partilerde üyelik aidatları önemli finansman kaynağı olmakla birlikte, muhafazakâr, liberal ve sağ partilerde bağışlar önemli finans kaynağı olarak kullanılmaktadır (Dağdelen, 2013:300).

Ülkemizde 12 Haziran 2011 tarihinde yapılmış olan son genel seçimler öncesinde tüm partiler, yetkili organlarında milletvekili aday adaylarından alacakları ücretleri belirlemiştir. AKP; erkekler için 3.000 TL, kadınlar için 1.500 TL ücret belirlerken, engelli vatandaşlardan ise herhangi bir ücret alınmayacağını kararlaştırmıştır. MHP; tüm adaylık başvuru ücretini 1.000 TL olarak belirlerken, HAS Parti ise daha katılımcı ve ilginç bir yöntem ile 30 yaş üzeri erkek adaylar için asgari ücret tutarı, 30 yaş altı adaylardan ise hiçbir ücret talep edilmemesine ek olarak kadın ve engelli adaylardan ise sembolik olarak ülkemizde mevcut olan asgari ücretin yarısı kadar para alınmasına karar vermiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/17242107.asp>).

O dönem için ana muhalefet partisi konumundaki CHP' de ise milletvekili aday adayları olacak 30 yaş üstü erkeklerden 3.000 TL, 25-30 yaş arası erkek aday adayları ile kadın aday adaylarından daha düşük bir tutar olan 2.000 TL, engelli adaylardan ise 500 TL alınmasını kararlaştırmıştır (<http://www.haber7.com/siyaset/haber/724265-chp-aday-adayligi-ucretlerini-acikladi>).

Görüldüğü gibi partiler için milletvekilliği aday adaylarından alınacak ücretlerin belirlenmesi ile propaganda faaliyetlerinin finansmanına küçümsenmeyecek maddi katkıları olmuştur. Nitekim 2011 seçim öncesi AKP' ye milletvekilliği adaylığı için 5 bin 410 kişi başvuru yapmış ve başvuranların 267' si engelli, 802' si kadın olmuştur. Seçim öncesi engelli adaylardan ücret alınmayacağı kararlaştırılan partide başvuran erkeklerden 13 milyon 23 bin TL, kadınlardan da 1 milyon 203 bin olmak üzere adaylık başvurularından toplam 14 milyon 226 bin TL parti kasasına girmiştir

(<http://www.internethaber.com/vekil-adaylari-ak-partiyi-zengin-etti334573h.htm?interstitial=true>).

Seçim takvimine göre 7 Haziran 2015 tarihinde ülkemizde yapılacak milletvekilliği genel seçimleri öncesinde seçime girecek olan siyasi partiler kendi bünyelerinden milletvekilliği aday adayı olmak isteyen kişilerden alınacak başvuru ücretlerini belirlemiş ve kamuoyuna duyurmuştur. Buna göre aday adayı olmak isteyenlerden 500 TL ile 10.167 TL arası bir ücret alınacak olup AKP; erkek adaylardan 5.000 TL, kadın adaylardan 2.500 TL ve engelli adaylardan ise herhangi bir başvuru ücreti alınmayacağını duyurmuştur.

CHP' de ise diğer siyasi partilerden farklı olarak bu seçime yönelik özel olarak adayları belirlemede ön seçim yöntemi uygulanacak olup kontenjan adaylığı için başvuracak olanlardan 7.500 TL, ön seçime girecek olanlardan 5.000 TL, engelli ve genç adaylardan ise 2.500 TL alınması kararlaştırılmıştır. MHP ise diğer partilerden farklı bir ücret uygulaması belirlemiştir. Erkek, kadın ve engelli fark etmeksizin aday adaylarından 2.000 TL başvuru ücreti alacağını duyurmuştur.

Diğer siyasi partilerden Halkların Demokratik Partisinde (HDP) aday adaylığı başvurusunda bulunacak olan erkeklerden 2.000 TL, kadın ve 27 yaş altındaki gençlerden 1.000 TL alması uygun görülürken engelli adaylardan ise ücret talep edilmeyeceği kararlaştırılmıştır. Yine seçime girecek partilerden BBP; erkek adaylardan 500 TL, kadın ve engelli adaylardan ücret talep etmeyeceğini, SP; erkek ve kadın adaylardan 1.000 TL, engellilerden yine ücret talep etmeyeceğini kamuoyuna deklare etmişlerdir. Son olarak seçime bağımsız milletvekilliği altında katılmak isteyen adaylar, en yüksek derecedeki devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarı kadar parayı ilgili mal sandığına yatıracaktır. Emanete yatırılacak para miktarı 10.167 TL olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda adaylıktan vazgeçenler 11 Nisan 2015 tarihine kadar YSK' ye bildirmeleri gerekmektedir. (<http://www.gazetevatan.com/partilerin-adaylik-ucreti-belli-oldu-741324-gundem/>)

Yapılan üyelik aidat ödemeleri ve adaylık başvuru ücretlerinin, devlet yardımları ve bağışlar kadar etkileyici olmadığı bellidir ancak bunlar toplam olarak düşünüldüğünde küçümsenmeyecek nitelikte bir finansman alternatifi olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Bu yüzden siyasi partilerin ortaya çıkış gayelerini ve onların devamlılığına ivme kazandıracak olan üyelik aidatlarının, istikrarlı şekilde toplanması sağlanmalı, siyasi parti üyelerinin gelir kaynakları esas alınarak önceden belirlenen aidatların üyelerce ödenmesinin önündeki engelleri kaldırmak için belli önlemler alınmalı ve hukuki olarak aidatını ödemeyen, geciktiren üyelere veya aidatları toplamada özen göstermeyen partilere caydırıcı yaptırımlar öngörülerek ülkemizdeki siyasi faaliyetlerinin yasal finansmanındaki, üyelik aidatı ve aday başvuru gibi tamamıyla kayıt altına girecek olan gelir paylarının artmasını sağlayacaktır.

Aynı zamanda bu gelir kaynağı ile ilgili tereddüt oluşturan tek husus; SPY ile partilerin milletvekillerinden ve seçimlerde milletvekili olabilmek için aday adayları olanlardan alınacak aidatlar ile ilgili düzenlemeler yapılmasına rağmen partili belediye başkanlarının, meclis üyelerinin ve il genel meclisi üyelerinin aidat ödemesi ile ilgili herhangi bir düzenleme mevcut olmamasıdır. Bu durumda SPY ile düzenlenmeyen bir finansman kaynağının parti tüzüklerinde yer alıp alamayacağı tartışma konusu olacaktır. Nitekim SPY' ye göre siyasi partilerin bu kanunda düzenlenmiş olan gelir kaynakları dışında herhangi bir gelir elde etme siyasal olarak mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak kanun ile partilerin elde edebilecekleri gelirleri sınırlayıp bunlar dışındakileri yasaklamak özgürlükler ile bağdaşmaz ve kaçak yollardan finansman bulma ihtiyacı doğabilmektedir. Daha özgürlükçü ve siyasi partilerin önünü açacak şekilde düşünürsek SPY' deki gelirler ile ilgili yasakların düzenlenmesinden sonra gelir elde etme konusunda partilere belli bir mekanizmanın denetlemesi şartıyla takdir hakkı bırakılmalıdır. Genel olarak tüm aidatlar açısından, tutarlara bir üst sınır konularak bu konudaki diğer uygulamaların partilere bırakılmasının uygun olacağı görülmektedir.

1.3.4. Mal Varlıklarından Elde Edilen Gelirler

Siyasal partilerin bir diğer gelir kaynağı, partinin sahip olduğu mal varlıklarından elde etmiş gelirler olup SPY' ye göre bu gelirler gayrimenkul kiralari ile tahvil, hisse senedi ve faiz gelirleri ile sınırlanmıştır. Ek olarak partilerin mal varlığından elde etmiş oldukları gelirlerden vergi ve harç alınmaktadır. Kanunda düzenlendiği üzere siyasi partilerin gelirleri amaçlarına aykırı şekilde elde edilememektedir. Kanunun maddesinde belirtildiği üzere siyasi partilerin ticari faaliyetlerde bulunamayacağı, kredi veya borç alamayacağı görülürken ihtiyaçlarını karşılamak üzere 66.maddenin 1.ve 3. fıkralarında gösterilenler dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerden kredili ve ipotek karşılığı mal satın alabileceği bilinmektedir. Aynı zamanda 68. maddede; siyasi partilerin ikametleri ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mal edinemeyecek olduğu ve partilerin amaçları içinde olmak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan gelir elde edebilecekleri düzenlenmiştir(<http://www.mevzuat.gov.tr /MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>).

Kanunda vurgulanan taşınmaz mallardan elde edilen gelirlerin parti amaçlarına uygun olup olmadığına karar veren merci ise AYM' dir. Örneğin AYM, CHP'nin 1998, 2004, 2006 yılları hesaplarının incelenmesinde partinin malvarlığından elde ettiği gelirleri SPY' ye göre uygun bulmuştur.

Siyasi partilerin mevcut menkul kıymetlerinden sağlayacağı gelirler de aynı zamanda kendi mal varlığından elde edeceği gelirlerden kabul edilebilmektedir. Partilerin, bankalardan elde etmiş oldukları mevduat ve faiz gelirleri aynı çemberde görülmektedir. Siyasi partiler, kasalarındaki ihtiyaç fazlası nakitlerini faiz getirisi olan mevduat hesaplarına yatırabilir, belirlenmiş tutarlarda faiz gelirin e sahip olabilirler. Bu durum ülkemizde sıklıkla görülen bir yol olup partinin gelirlerini hem yüksek

enflasyona karşı korumakta olup hem de atıl durumda olan nakitlerin değerlendirilmesini sağlamak amacıyla tercih edilmektedir. Bir başka örneğe baktığımızda; partilerin mal varlıklarından elde ettiği gelirler vergi istisnası dışında tutulan tek gelir kalemi olmuş ve ülkemizin en eski partilerinden olan CHP' nin T.C. İş Bankasında toplam %28 hissesine karşılık her yıl çok ciddi temettü gelirlerine sahip olduğu bilinmektedir. Bu hususta T.C. İş Bankasının bankacılık faaliyetlerinden dolayı SPY' nin 67.maddesine aykırı olduğu tartışılırken karar merci olan AYM, vermiş olduğu son kararlarla partinin ilgili bu kaynaklardan elde ettiği geliri kanuna aykırı bulmayarak yasal olduğuna kanaat getirmiştir.

1.3.5. Diğer Gelirler

Türkiye' de siyasi partilerin gelir kaynakları yukarıda detaylı bir şekilde belirtilmiş olanlar ile sınırlı kalmamıştır. İlave olarak parti bayrağı, rozeti ve benzeri parti rumuzlarının satışlarının yanı sıra partice organize edilen balo, konser gibi sosyal faaliyetlerden belli miktarlarda gelir elde etmektedir.

Siyasi partiler, SPY 61.madde düzenlemesine göre parti ile ilgili her türlü tanıtım araçlarının satışlarından gelir kaynağı oluşturabilir ve ayrıca parti içi eğitim ve güçlü iletişim amacıyla süresi sınırlanmış veya süresiz yayınları çıkarabilir. Böylelikle kendilerine ek bir finansman aracı yaratmış olmaktadır. Yine aynı maddede belirtildiği üzere birçok sebeplerden ötürü özel günleri kutlamak için balo, konser organizasyonları düzenlemek ve gelir sağlamak amacıyla toplantılar yapılabilmektedir. Konu edilen bu organizasyonlardan elde edilen gelirler, partilerin tüzüklerinde aksi bir düzenleme olmadığı takdirde etkinlikleri düzenleyen parti teşkilatlarının olacaktır. Aynı zamanda bu tür etkinliklerdeki ve satışlardaki ücretleri belirleme yetkisi partilerin MKYK' lerine aittir. Fakat ülkemizde partilerin bu tür etkinlik ve satışlardan elde ettikleri gelirler diğer finansman kaynaklarına göre düşük oranlarda kalması nedeniyle üzerinde durulmamış ve ağırlıklı olarak bu tür organizasyonları üstlenen taşra teşkilatlarına kısmi bir katkı konumunda kalmıştır.

Yukarıda ülkemizde siyasi partilerin finansman kaynaklarını üzerinde durulması gereken şekilde incelemiş olduk. Buna karşılık sonraki bölümde partilerin faaliyet ve diğer giderlerini ele alacağız.

1.4. Siyasi Partilerin Giderleri

Her ne kadar finansman aracı olarak kaynaklar hep ön planda yer alsada siyasi arenada bulunan tüm partilerin varlıklarını devam ettirebilmek ve kitlelere ulaşabilmek adına belli giderlere katlandığı bilinmektedir. Böylelikle tek gayesi iktidar olabilmek ve ülkeyi yönetebilmek olan siyasi partiler, amaçlarına ulaşmak için teşkilat olarak örgütlenmek ve seçim döneminde bazı kampanyaları organize etmek zorundadırlar. Ancak sadece seçim dönemlerindeki harcamalar dışında partinin

mevcudiyetini korumak için bazı maliyetleri karşılamak zorundadırlar. Bu maliyetler seçim dönemlerinde artarken, rutin faaliyetlere yönelik yapılan bazı harcamalar sadece seçim başarısına yönelik olmamaktadır.

Bu kapsamda partilerin tüzükleri ve programlarındaki hedefleri gerçekleştirmek amacıyla ve yasaların izin verdiği doğrultuda yaptığı bütün harcamalar parti gideri olarak kabul edilmektedir. Kira, su, elektrik, ısıtma, aydınlatma, haberleşme gibi tüm bina giderleri; seyahat ve ikamet giderleri; temsil ve ağırlama giderleri; çalışanlar için ödenen ücret, ikramiye, tazminat, zan, aidat, vergi, SSK primi vb. gibi tüm ödemeler; basın ve yayın giderleri; defter, kırtasiye, makbuz, kimlik kartı vs. için yapılmış tüm alım giderleri; bayrak, flama, rozet vs. gibi propaganda malzemesi giderleri; demirbaş eşya ve malzemeler alım bedelleri; balo, eğlence, konser ve yemek giderleri; taşıt aracı giderleri ve seçim ve propaganda giderleri partilerin genel giderleri arasındadır (Kocahanoğlu, 1994:516).

Siyasi partilerin yapmış oldukları harcamalara ilişkin düzenlemeler SPY ve ‘‘Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da’’ net bir şekilde belirtilmiştir. Daha önce söylediğimiz gibi Anayasaya göre partilerin gelir ve giderlerinin siyasal amaçlarına uygun olması gerekmektedir. Aynı zamanda SPY’ nin 61. ve 70. maddelerinde açık şekilde parti gelir ve giderlerinin amaçlarına aykırı olamayacağını göstermiştir. Nitekim kanunun 3. maddesinde siyasi partilerin tanımı ‘‘Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden kuruluşlar’’ olarak yapılmıştır. Siyaset kurumunu bağlayıcı nitelikte olan bu yasa düzenleyeceği kanunlar açısından siyasi partilerin harcamalarına yönelik hareket alanlarına ve bazı kısıtlamalara detaylı bir biçimde göz atmamız gerekmektedir.

1.4.1. Siyasi Parti Kanununa Göre Partilerin Harcama Türleri

SPY’ nin 61. maddesi, siyasi partilerin hedeflerini gerçekleştirebilmek için elde edebileceği gelir kaynaklarını açıkça düzenlemiştir. Ancak ilgili kanunda partilerin hedeflerine yönelik harcamaların türleri hakkında düzenleme bulunmamaktadır. Bu yüzden mali denetimler sırasında bazı harcama kalemlerinin, gider kalemi olarak kabul edilmemesine neden olmaktadır. Gelir kaynaklarında olduğu gibi gider kalemlerinde de temel kaide parti amaçlarına aykırı olmama durumudur. SPY’ deki parti harcamalarına yönelik aşağıdaki belirtilen şekliyle şu düzenlemeler bulunmaktadır (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>):

Giderlerin yapılmasında Usul:

- Bir siyasi partinin bütün giderleri, o siyasi parti tüzelkişiliği adına yapılır.
- 5 Milyon TL' ye kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesi zorunlu değildir. Ancak, bütün harcamaların yetkili organ veya merciin kararına dayanması şarttır. Şu kadar ki, yetkili organca onaylanan bütçede öngörülmüş bulunmak kaydıyla 5 Milyon TL'yi aşmayan harcamalar ile genel tarifeye bağlı giderler için ayrıca karar alınmasına gerek yoktur.
- Giderlere ait belgeleri saklama süresi, özel kanunlarda gösterilen daha uzun süreye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, kesin hesabın AYM' nin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır.
- Parti teşkilatı bağlı bulunduğu üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında parti tüzüğünde gösterilen sürede hesap vermekle yükümlüdür. Bu süre altı aydan fazla olamaz.
- Borç verme yasağı kapsamında olan siyasi partiler, üyelerine ve diğer gerçek ve tüzelkişilere hiçbir şekilde borç veremezler.

Mali Sorumluluk:

- Siyasi partilerin yapacakları giderler ve girişecekleri yükümlülükler; genel merkezde parti tüzel kişiliği adına, illerde il yönetim kurulu adına ve ilçelerde ilçe yönetim kurulu adına yetkili kılınan kişi veya kurulca yapılır. Siyasi partilerin il ve ilçelerdeki teşkilat kademeleri tarafından parti tüzelkişiliği adına sözleşme yapılmasına ve yükümlülük altına girilmesine başkan veya parti tüzel kişiliği aleyhine takipte bulunulamaz. Bu takdirde sorumluluk, sözleşmeyi yapan veya yükümlülük altına giren kişi veya kişilere ait olur.

6111 sayılı Kanun ile 2820 sayılı Kanununun 74. maddesinde siyasi partilerin harcamalarına ilişkin önemli düzenlemelerde değişiklikler yapılmıştır (www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6111-2820.doc)

- Siyasi partiler amaçlarına ulaşmak için gerekli gördükleri siyasi faaliyetleri kapsamında her türlü harcama yapabilirler.

- Siyasi partiler mal ve hizmet alımı ile yapım işlerini, açık ihale, kapalı zarf usulü ve yazılı veya sözlü olmak üzere doğrudan veya pazarlık usullerinden herhangi biri ile yapabilir.
- Siyasi partiler harcamalarını fatura, fatura yerine geçen belgeler ile bu belgelerin temin edilmesinin mümkün olmadığı hallerde harcamanın doğruluğunu gösterecek muhtevaya sahip olmak şartıyla diğer belgelerle tevsik ederler. Ancak kaybolma, yırtılma ve yanma gibi mücbir sebeplerle aslının temin edilemediği hallerde, fatura ve fatura yerine geçen belgeler yerine bu belgeleri düzenleyenlerden alınacak tasdikli örnekleri kullanılabilir.
- Siyasi partiler ücret mukabili geçici veya sürekli olarak çalıştırdıkları kişilere ödedikleri aynı ve nakdi sağlık ve sosyal yardım giderleri ile amaçlarına ulaşmak için görevlendirdikleri kişiler tarafından yapılan yurt içi ve yurt dışı seyahatlere ilişkin konaklama, yol masrafları ve diğer zorunlu harcamaları gider olarak kayıt edebilirler.
- Siyasi partiler, mal ve hizmet alım sözleşmelerinden kaynaklanan mahkeme kararları ile ödedikleri miktarı ve masraflarını gider olarak kaydedebilirler.

Bahsedilen bu değişiklikler ile birlikte siyasi partilerin yapabileceği harcamaların kapsamı çok genişletilmiştir. Böylelikle bu geniş kapsamda yapılacak kişisel harcamaların, sanki parti tarafından yapılmış gibi algılanmasına neden olacaktır. Örneğin; SPY' nin 74. Maddesinde düzenlenen parti tarafından görevlendirilen kişiler tarafından yapılan seyahat masrafları konusunda AYM' nin, birçok kez bu tür harcamaların parti adına yapılmış harcama olarak gider kabul edilmesini kanunlara aykırı bulmasına karşılık yapılmış değişikliktir.

Siyasi partinin var olan tüzel kişiliğinin sürdürülebilmesi ve mevcut ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik yapılan harcamalar ile seçim dönemlerinde başarıya ulaşmak için yapılan yoğun propaganda faaliyetleri esnasında yapılan harcamaların partilerin kendi bütçelerinden karşılaması doğal bir durumdur. Ancak tahmin edilmelidir ki yapılan bu değişiklikler ile partilerin finansman kaynaklarının şahıslara bağlı olarak keyfiyete dayalı şekilde kullanılmasına zemin oluşturmuştur.

Siyasi partiler, kamusal bir kuruluş veya devlete bağlı bir kurum niteliğinde değildir. Bu örgütler, devlet müdahalesinden bağımsız olarak faaliyetlerine devam edip siyasi hedeflerine ulaşabilmek için kendileri açısından gerekli gördükleri tüm faaliyetleri, stratejileri özgürce belirlemeli ve faaliyetleri için bu eksenle harcamalarını yapmalıdırlar. Ama mevcut kanuni düzenlemelerde tüzel kişilik olan partinin faaliyetlerine yönelik harcamaları ile kişisel harcamalar arasında keskin bir ayırımın olmadığını görmekteyiz. Suiistimale açık olan bu yönüyle, hazine yardımlarından yararlanan

bir parti için kamu hazinesi, partiye üyelik aidatı ödeyen bireylerin ve bağış altında yardımda bulunan kişilerin hakları bir anlamda zarar görmüş olacaktır.

Şu ana kadar Türkiye’deki siyasi partilerin genel işlevlerini, parti faaliyetlerinde kullanacağı propaganda araçlarını, bu propagandaların maliyetlerini karşılayacak çeşitli finansman kaynaklarını ve temel harcamalarını özetlerken aynı zamanda bunlara karşılık tüm bu işlemlerin kamuoyuna nasıl duyurulduğu, raporlamaların ne şekilde yapıldığı ve gelir-gider kalemlerinin devlet kurumları tarafından mevcut düzende hangi yollarla denetlendiğini detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

PARTİ FAALİYETLERİNİN FİNANSAL RAPORLANMASI, MALİ DENETİMİ VE DİĞER ÜLKELERDEKİ UYGULAMALARI

2. MEVCUT DÜZENDE SİYASİ PARTİLERDEKİ MUHASEBE SİSTEMİ

2.1. Siyasi Partilerde Tutulan Belge Ve Defterler

Faaliyeti devam eden ve kar amaçlı kurulan herhangi bir ticari işletmede olduğu gibi kar amacı gütmese de her siyasi parti, defterlerine işlemiş olduğu gelir ve gider kayıtlarını belgelere dayandırarak ortaya koymak zorundadır. Çünkü ülkemizdeki partilerin finansal işlemleri devlet kurumu olan AYM tarafından denetlenmektedir.

Belirttiğimiz bu belgeler alınan ve verilen belgeler olmak üzere ikiye ayrılır. “Alınan Belgeler”, siyasi partilerin çeşitli amaçlarla yapmış oldukları harcamalar karşılığında aldıkları fatura vb. gibi belgeler iken, “Verilen Belgeler” ise partilerin, siyasi faaliyetlerini ve finansal işlemlerini yürütürken elde edeceği gelirler dolayısıyla kendilerinin hazırladıkları ve düzenledikleri gelir makbuzu gibi belgelerdir (Mehter, 2008:21) Muhasebenin temel amaçlarından birisi olan her işlemin belgeye dayandırılması ve denetleyici konumunda olan kurumun talep ettiği tüm bilgilerin eksiksiz olması siyasi partiler açısından çok önemlidir. Çünkü belgeye dayanmayıp kaynağı belli olmayan bir parti harcaması hazineye gelir olarak kaydedilmektedir.

Nitekim ülkemiz SPY’ nin 60.maddesinde siyasi partilerin tutacağı defterler ve kayıtlarla ilgili gerekli düzenlemeler yapılmıştır (<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>);

- **MADDE 60** - Her kademedeki parti organları üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri ile demirbaş eşya defteri tutmak zorundadırlar.
- Üye kayıt defteri, mahalle ve köy esasına göre tutulur. Karar defteri, ilgili organın kararlarını, tarih ve numara sırasıyla ihtiva eder. Kararlar oylamaya katılanlar tarafından imzalanır. Kongrece alınan kararları da ihtiva etmesi gereken kongre tutanak özetleri başkanlık divanı üyelerince imzalanır.
- Gelen ve giden evrak tarih ve numara sırasıyla gelen ve giden evrak kayıt defterine kaydedilir ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın örnekleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarda saklanır.

- Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığı ilgili defterlere sıra ile ve belgeleri de belirtilerek geçirilir.
- Bütün defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları teşkilatın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve tasdik edilir.
- Partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneği ilçe ve il kademesinde, alfabetik sıra esasına göre tasnif edilmiş olarak ayrı bir dosyada saklanır.
- Parti organ ve kurullarınca tutulmasında fayda görülen diğer defterler, parti tüzük ve iç yönetmeliklerinde gösterilir.
- Parti genel merkezinde üye kayıt defterlerinin özetinin nasıl tutulacağı, bütçe ve kesin hesabın nasıl hazırlanıp düzenleneceği parti iç yönetmeliğiyle belirtilir.

Ek olarak ülkemizde siyasi partiler muhasebe kayıtlarını nakit esasına göre tutmakta, elde ettikleri tüm nakdi ve gayri nakdi varlıkları gelir, harcamaları da gider olarak kaydetmektedirler. Gelirler tahsil edildiğinde, bütün harcamalar ödendiğinde gelir ve gider defterinde gösterilmektedir. (Akyol, 2009:87)

Örneğin; günümüzde siyasi iktidarı elinde bulunduran AKP' nin tüzüğü'nün 5.maddesinin bir bölümünde yer alan "tutulacak defterler ve tasdiki" detaylı şekilde belirtilmiştir; (<https://www.akparti.org.tr/upload/documents/tuzuk-2013-1.pdf>)

Madde 5- Genel merkezde tutulacak defterler aşağıda belirtilmiştir:

- Kongre karar defteri,
- MKYK karar defteri,
- Merkez Yürütme Kurulu (MYK) karar defteri,
- Gelen evrak kayıt defteri (Genel evrak),
- Giden evrak kayıt defteri (Genel evrak),
- Demirbaş eşya defteri,
- Gelir ve gider defteri,
- Evrak zimmet defteri,
- Merkez Disiplin Kurulu karar defteri,
- Müşterek Disiplin Kurulu karar defteri
- Parti İçi Demokrasi Hakem Kurulu karar defteri, Arşiv defter

Ülkemizin köklü siyasi partilerinden olan MHP' nin de tüzüğünde tutulacak defterlere ilişkin bazı bilgiler verilmiş ve SPY' de belirtilen tutulması gereken temel defterler açıklanmıştır. Aşağıda örnek olarak demirbaş defteri hakkında daha ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir;

(http://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf)

- **Demirbaş Defteri:** Partiye alınan ve sarf malzemesi niteliğinde olmayan dayanıklı malların kaydedildiği defterdir. Partiye emanet olarak kullanılmak üzere verilen eşyalar bu deftere ayrıca kaydedilir ve iade edildiği takdirde listeden kaydı düşülür. Partiye ait demirbaşların eskime ve yıpranma nedeniyle kullanılmaz hâle gelmesi durumunda, ilgili yönetim kurulu tarafından düzenlenecek bir rapor ile kayıttan düşürülmeleri sağlanır. Yukarıda sözü edilen defterlerin dışında, parti organlarınca fayda ve lüzum görülen başkaca defterler de tutulabilir. Söz konusu defterlere ait bilgiler ayrıca elektronik ortamda da tutulur.

Bilindiği gibi partilerin gelir ve giderleri farklı kalemlerden oluşmaktadır. Siyasi partilerin yasaya göre borç alma yasağı bulunuyorsa da, bilançonun bir kuruluşun belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile kaynaklarını gösteren mali tablo olmasından dolayı, kayıtların bilanço usulü defterlerde tutulması gerekmektedir. Böylece kamuoyu, varlıklarını ve kaynaklarını detaylı olarak görebilme ve takip edebilme olanağına sahip olacaklardır. Detaylı bir varlık-kaynak verisi; şeffaflık konusunda oluşacak şüphelere karşılık siyaset kurumunu koruyacaktır.

2.2. Siyasi Partilerde Finansal Raporlamalar

Siyasi partilerin finansal raporlamaları, bir hesap dönemi içerisinde gerçekleştirdiği tüm finansal işlemler sonucunda meydana gelen gelir-gider çizelgesi adı altında kesin hesap çizelgeleri ve birleşik hesap çizelgelerinden oluşmaktadır. Partilerin yıl içerisinde elde ettiği gelirlerin ve yapmış oldukları giderlerin yılsonundaki envanteri niteliğinde olan kesin hesap; AYM' ye verilen, denetime konu olan raporlardır.

Bu konu ile ilgili yine SPY' nin 73.maddesinde bazı düzenlemeler yapılmış ve partilerin yılsonunda mali işlemleri hakkında neler yapacaklarını açıkça ortaya koymuştur (<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>):

- **MADDE 73** - Siyasi partilerin, bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı ayrı ayrı gelir tahminlerini ve gider miktarlarını gösteren bir yıllık bütçe hazırlarlar ve ilgili takvim yılından önceki Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze gönderirler. Bu bütçeler ile aynı süre içinde hazırlanacak genel merkez bütçesi en geç ilgili takvim yılından önceki Aralık ayı sonuna kadar parti merkez karar ve yönetim kurulunca incelenir ve karara bağlanır.

- Siyasi partilerin hesapları bilanço esasına göre düzenlenir.
- Parti merkezi ve bağılı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesin hesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir.
- Siyasi partilerin bütçeleri, bilançoları, gelir ve gider cetvelleri ile kesin hesaplarının nasıl düzenleneceği partilerin iç yönetmeliklerinde gösterilir.

Yukarıdaki maddelerde belirtildiği gibi kesin hesapların birleştirilmesiyle birleşik kesin hesaplar oluşur ve gelir-gider kalemlerinin tamamı topluca gösterilebilir. Partilerin bu gelir ve giderlere yönelik tahminlerini yaptıkları yıllık bütçeleri unutmamak gerekmektedir.

Evrensel standartlara ve normlara göre muhasebe ilkeleri, finansal tabloların oluşmasında ve hazırlanmasında, ek olarak sunulmasında belirli ilkeler, şimdiye kadar gelmiş gelenekler, kurallar ve uygulamalar mevcuttur. Kar amacı gütmeyen işletmeler kapsamında değerlendirilen kuruluşlar niteliğindeki siyasal partilerin mevcut raporlamalarında gelirlerinin ve giderlerinin net bir şekilde gösterilmediği düşünülebilmektedir. Aynı zamanda özellikle ülkemizdeki seçim dönemlerinde propaganda çalışmalarına yönelik harcamalara herhangi bir sınırlandırma getirilmediği için yapılan büyük miktarda harcamalara karşılık partilere nakit girişlerinin olduğu bilinmektedir. Böylelikle kayıt dışı yollardan gelir sağlama alışkanlığı, siyaset kurumunun içine sızabilmekte ve bünyeye yerleşebilmektedir. Bu noktadan hareketle kayıt dışı finansmana yol açabilecek ve manevra alanını genişletecek durumların önüne geçebilmek için bir seçimlerde yapılacak harcamaların üst sınırını partiler kendileri arasında uzlaşma sağlayarak belirleyebilmeli ve hangi giderlerin yasalara uygun, suiistimale fırsat vermeyecek türden olacağını detaylı bir şekilde kararlaştırması gerekmektedir.

Ülkemizde siyasi partilerin bu tür faaliyetlerini denetleyen anayasal kurum AYM' dir. Ancak gelir ve gider kayıtlarının incelenmesi yapıldıktan sonra kamuoyunun yeterince bilgi sahibi olmadığı, siyaset kurumunun şeffaf bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamadığı görülmektedir. Böylelikle kamuoyunun siyasete olan mesafesi artmakta ve dolayısıyla siyasal partilere olan güvensizlik ivme kazanarak karşımıza ciddi bir sorun olarak çıkmaktadır. Halkın algısı, siyasetin sadece menfaat ve çıkar döngüsünde sermaye birikimine sahip insanların yol aldığı, geleceğini garanti almak isteyenlerin mevzi kazandığı bir arena olduğu yönünde güçlenmektedir. Bu durum önüne geçilemeyecek bir yozlaşmayı beraberinde getirerek halk için siyaset yapmayı hedefleyen idealist insanların direncini kırabilmektedir. Sistemin revize edilmesinde yapılacak düzenlemelerde siyasi faaliyetlerin finansmanını gösteren mali tabloların kar amaçlı bir ticari işletme yerine kar amacı gütmeyen bir

kurumun finansal tablosu gibi halka şeffaf olarak gösterilmesi, bu yöndeki soru işaretlerinin kaldırılmasına katkıda bulunabilecektir. En belirgin şey, siyasal partilerin diğer kar amacı gütmeyen kuruluşlar olan vakıflar, dernekler, sosyal ve mesleki amaçlı kuruluşlar, sendikalar, üniversiteler, barolara, hastaneler, okullar gibi faaliyetlerin kendine özgü bir raporlama ile toplumun karşısına çıkması ve şeffaflık ilkesine sıkı sıkıya bağlı olduklarını göstermesi toplumun ve siyasetin yararına olacağı aşikârdır. Öncelikle ticari bir işletme ile kar odaklı olmayan, toplum yararına faaliyetlerini sürdüren bir kuruluşun finansal raporlamaları arasındaki farklılıklara dikkat çekmeliyiz.

2.2.1.Kar Amacı Olmayan Kuruluşlarda Finansal Raporlamalar

Kar amacı gütmeyen örgütler (KAGÖR) olarak tanımlanan kuruluşlar diğer ülkelerde olduğu gibi ekonomimizin önemli bir kısmını oluşturmuş ve eğitimden sağlığa, politikadan hukuka kadar pek çok alanda ülkemize hizmet etmektedir. Bu kuruluşların sayısı her geçen gün artmakta olup kar amacı gütmeyerek parasal bir getiri beklemeden kaynaklarından katkı elde ettikleri ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için bu yönde çalıştıkları bilinmektedir. Ülkemizde siyasi partiler dışında bu tür örgütlere örnek vermek gerekirse; Türkiye Barolar Birliği (TBB), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), Hasan Kalyoncu Üniversitesi (HKU), 1907 Fenerbahçeliler Derneği, Arama ve Kurtarma Derneği (AKUT), Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı, Milli Türk ve Talebe Birliği (MTBB), Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), TSK Mehmetçik Vakfı, Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV) ve nice toplum yararına, herhangi bir maddi gelir beklemeyen ekonomi, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel odaklı kuruluşlar aklımıza gelmektedir.

KAGÖR' ler arasında da bazen hacmine ve işlevselliğine bağlı olarak farklılıklar göze çarpmaktadır. Yerel bir KAGÖR kuruluş, herhangi bir personel istihdam etmezken bir siyasi parti veya üniversitede çok sayıda çalışan istihdam edilebilmektedir. Nitekim bu tür örgütlerde mali yönetimi sağlayacak ve kontrol edecek bir finansal yönetici bulunmakta olup mali kayıtların tutulması, doğru verilerle mali tablo hazırlanması, finansal varlık yönetiminin gerçekleştirilmesi gibi temel görevlere sahiptir. Bu tür örgütlerde faaliyetlerden kar elde etmek gibi bir gaye olmadığı için hayatlarını devam ettirebilmek adına yeteri kadar nakit kaynağı ve likiditesi yüksek finansal kaynaklar önem kazanmaktadır.

Elbette KAGÖR' ler gelirlerinin büyük bir kısmını, katkı sağlayıcılarından elde ederler. Böylelikle katkıları nerede ve ne şekilde kullandıklarını detaylı olarak belirtmek zorunda ve sorumluluklarını bilmektedirler (Ruppel, 2005:4). Doğal olarak katkı sağlayan kişi veya kuruluş bu durumdan bilgi sahibi olmak istemektedir. Bu veriler ışığında KAGÖR' ler için hazırlanan finansal tabloların önemi ortaya çıkmakta ve katkı sağlayanlar bu tabloların vazgeçilmez takipçisi olmaktadır. Nitekim KAGÖR' ler katkı sağlayıcılarından faaliyetlerinde kendi amaçlarına yönelik kullanılmak

üzere bağış adı altında kişi ve kuruluşlardan yardım alabilirler. Bu tür yardımlar diğer bağışlardan ayrıştırılıp, alışlagelmiş kayıtlar yerine nitelikli özel mali raporlama prosedürleri kullanılarak farklı kayıtlara kaydedilebilmektedir (Aranoff, 2003:20).

Dünya' daki gelişmiş ülkelerde kar amacı gütmeyen kuruluşlar için farklı muhasebe ilkeleri üzerine birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Özellikle batı ülkelerinde bu örgütlere yönelik çeşitli muhasebe ilkeleri yayınlanmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, KAGÖR' leri üçüncü sektör olarak tanımlamış ve temel muhasebe ilkelerinin geliştirilmesi yönünde sayısız çalışmalar yapmıştır. Ülkemizde ise son 20 yıllık süreçte ekonomik, sosyal ve mali politikalarla ve teşviklere bağlı olarak vakıflar gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşların sayıları hızla artmış ve bu tür vakıflardaki gelişmeleri incelemek için sağlıklı mali bilgiler elde etme ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle tutarlı bir sonuç alabilmek ve denetimleri sağlayabilmek Vakıflar Genel Müdürlüğü' nün hazırlamış olduğu'' Vakıflar Tek Düzen Hesap Planı '' ortaya çıkmıştır.

Bildiğimiz gibi bilanço kalemleri; varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar itibarıyla üç grupta toplanmaktadır (www.vakcalder.org.tr/belgeler/tekduzen.doc);

a) Vakıflara İlişkin İlkeler

- Vakfın bir yıl içinde nakde dönüştürebilecek varlıkları ve hizmetleri Dönen Varlıklar, bir yılda daha uzun sürede nakde dönüşebilecek varlıkları ve hizmetleri ise Duran Varlıklar gruplarında izlenir.
- Bilanço varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur.
- Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler, kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.
- Bilançoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.
- Bilançonun dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden vakfın sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu iktisadi işletmelere, iştiraklere, personele, kuruculara ve mütevellilere ait olan tutarların ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

- Tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar dipnot ya da eklerinde gösterilir.
- Verilen rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamaları bilanço dipnot ya da eklerinde açıkça belirtilmelidir. Bu ilke, alınan rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatlar için de geçerlidir. Ayrıca vakfın varlıkları ile ilgili toplam sigorta tutarlarının bilanço dipnot ya da eklerinde açıkça gösterilmesi gerekmektedir.
- Vasiyetçilerin çeşitli kişi ve kuruluşların yaptıkları şartlı bağışları ve ayrılan fonlarla ilgili yatırımları bilançoda ayrıca göstermelidir ve ek olarak vakıflara ait iktisadi işletmeler ve/veya döner sermayelere ait mali tablolar, vakıf bilançolarının eklerinde verilmelidir.

b) Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler

- Vakfın bir yıl içinde vadesi gelen borçları, bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar, bir yıldan uzun sürede vadesi gelecek borçları ise uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içerisinde gösterilir. Vakfın bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilmeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir.
- Tutarları kesinlik saptanamayanları içermek üzere vakfın bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli, bilançoda gösterilmelidir.
- Gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hâsılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir. Aynı zamanda bilançonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan vakfın sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu iktisadi işletmelere, iştiraklere, personele, kuruculara ve mütevellilere ait olan tutarların ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

c) Öz kaynaklar İlişkin İlkeler

- Öz kaynaklar, kurucular ve mütevelliler tarafından vakfa tahsis edilen mal varlığı, geçmiş gelir fazlası (veya gider fazlası), şarta bağlı bağışlar, özel fonlar, mal varlığı yedekleri, karşılıklar ve dönem gelir-gider farkından oluşur. Mal varlığı yedekleri yeniden değerlendirme değer artış fonu ile yedek niteliğindeki karşılıklardan oluşur.

- Öz kaynakların bilançoda net olarak gösterilmesi için geçmiş yıllar gider fazlaları ile dönem net zararı (gider fazlası), öz kaynaklar grubunda indirim kalemleri olarak yer alır.
- Vakfın kurucuları ve/veya mütevellileri tarafından öz kaynakların devam ettirilmesi ve korunması gerekir. Vakıfta herhangi bir zaman ortaya çıkması herhangi bir nedenle öz kaynaklarda meydana gelen azalmalar, hem dönemsel hem de kümülatif olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir.
- Bir diğer temel finansal tablo olan Gelir-Gider tablosu ilkelerinin amacı, satışlar, gelirler, giderler, maliyetler, kâr ve zararlara ait hesapların belli dönemlere ait faaliyet sonuçlarını doğru olarak göstermelerini sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen gelir-gider tablosu ilkeleri şunlardır (<http://www.vgm.gov.tr/belgeler/Hesapplani.pdf>)

- Gerçekleşmemiş gelirler ve satışlar gerçekleşmiş gibi ya da gerçekleşenler gerçek tutarından fazla ya da az gösterilmemelidir. Belli bir dönem ya da dönemlerin gerçeğe uygun faaliyet sonuçlarını göstermek için, dönem ya da dönemlerin başında ve sonunda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.
- Belli bir dönemin gelirleri ve satışları bunları elde etmek için yapılan maliyet ve giderler ile karşılaştırılmalıdır. Belli bir dönem ya da dönemlerin başında ve sonunda maliyet ve giderleri gerçeğe uygun olarak gösterebilmek için stoklarda, alacak ve borçlarda hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.
- Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile özel tükenmeye tabi varlıklar için uygun aşınma ve tükenme payları ayrılmalıdır.
- Maliyetler, maddi duran varlıklar, stoklar, onarım ve bakım ile diğer gider grupları arasında uygun bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunlardan direkt olanları doğrudan doğruya, birden fazla faaliyeti ilgilendiren zaman ve kullanma faktörü dikkate alınarak, tahakkuk ettirilip dağıtılmalıdır.
- Arızı ve olağanüstü niteliğe sahip gelir ve giderler meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı olarak gösterilmelidir.

- Karşılıklar, işletmenin gelirini keyfi şekilde azaltmak ya da bir döneme ait gelir-gider farkını diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır.
- Dönem sonuçlarının tespiti ile ilgili olarak uygulana gelen değerlendirme esasları ve maliyet yöntemlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde, bu değişikliğin etkileri açıkça belirtilmelidir.
- Bilanço tarihinde var olan ve sonu belirsiz bir ya da birkaç olayın gelecekte ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı durumları ifade eden, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, makul bir şekilde gerçeğe yakın olan, tahmin edilebilen gelir ve zararlar, tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır.
- Vakıflar Tek Düzen Hesap Planı; tutarlı bir mali tablo verisi elde edebilmek için belirli ilkeler çerçevesinde mali işlemlerin muhasebeleştirilerek sunulmasını sağlamaktadır. Defterlerini bilanço esasına göre tutmak zorunda olan bu vakıf ve benzeri kuruluşların 27.08.2009 tarih ve 27010 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlandığı şekliyle muhasebe kayıtlarını tutmak zorundadır.

Özetle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan hesap planından, kar amacı güden bir ticari işletmenin hesap planının farklı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak ticari bir işletmenin söz konusu sistemde karın gösterilmesi önem taşımaktadır ve devlet mekanizması ilgili kar üzerinden vergisini almaktadır. Bu sebepten dolayı KAGÖR’ ler ile kar amaçlı bir ticari işletmenin finansal raporlamalarında mevcut küçük farklılıklar yerine bu iki yapı arasında belirgin şekilde ayırt edilebilen ve amacına yönelik tek düzen muhasebe sistemi ihtiyacı doğmaktadır.

Yine kar amacı gütmeyen işletmeler sınıfında yer alan siyasi partilerin faaliyetlerin mali açısından kamuoyuna duyurduğu finansal tabloları incelemek çok faydalı olacaktır. Günümüzde siyasi iktidar konumunda yer alan AKP’ nin bir dönemine ait gelir – gider cetveline göre;

Şekil 2.1. AKP Genel Merkezinin 01.01.2014-31.12.2014 Tarihleri Arasındaki Gelir Ve Gider Cetveli

Önceki Dönemden Devreden Borçlar	
Satıcılara Borçlar	6,372,238.28
Personele Borçlar	
Diğer Çeşitli Borçlar	11,724.41
Ödenecek Vergiler	173,172.23
Diğer Çeşitli Borçlar	208,295.26
Toplam	6,765,430.18

Önceki Dönemden Devreden Nakit Ve Alacaklar	
Kasa	5,336.36
Bankalar	90,330,592.76
Verilen Depozito ve Teminatlar	268,771.40
Verilen Avanslar	300.00
Toplam	90,605,000.52

Giderler		%
01- Personel Giderleri	13.656.445,94	5.6
02-Kira Giderler	2.727.381,53	1.1
03-Haberleşme Giderleri	1.427.866,08	0.6
04-Basılı Kağıt Kırtas. ve Diğ.	396.089,92	0.2
05-Isıtma, Aydınlatma, Temizlik	2.669.267,46	1.1
06-Temsil ve Ağır lama Giderleri	679.048,46	0.3
07-Teşkilata Yardımlar	77.987.230,00	32.2
08-Sair Bağış ve Yardımlar		
09-Seyahat Gid.	2.004.905,18	0.8
10-Taşıma Vasıta Giderleri	899.969,03	0.4
11-Basın Yayın ve Tanıtım Gid.	19.755.180,13	8.2
12-Vergi, Noter, Sig. ve Mahk.	408.043,01	0.2
13-Malzeme Giderleri		
14-Seçim Giderleri	109.502.953,13	45.3
15-Sair Giderler	9.775.908,82	4.0
Bina Alım Gid.		
Demirbaşlar	1.113.863,00	
Haklar	800,00	
Araştırma ve geliştirme	2.123.785,20	
Güvenlik Hizmet Gid.	632.184,75	
Yemekhane Giderleri	1.434.104,21	
Bilgi İşlem Giderleri	2.808.580,66	
Diğer Çeşitli Giderler	1.662.591,00	
Giderler Toplamı	241.890.288,69	100

Gelirler		%
01-Üye Giriş Aidatı		
02-Üye Yıllık Aidatı		
03-Milletvekili Aidatları		
04-Aday Adaylığı Özel Aidatları		
05-Satış Gelirleri		
06-Faaliyet Gelirleri		
07-Genel Merkez Yardımları		
08-Parti Mal Varlığı Gelirleri	6.596.525,42	3.6
09-Devletçe Yapılan Yardımlar	177,130,328.00	96.3
10-Yayın Gelirleri		
11-Sair Gelirler	22.810,42	
12-Bağış ve Yardımlar	93.169,44	0.1
Gelirler Toplamı	183.842.833,28	100

31.12.2014 Tarihindeki Nakit Ve Alacaklar	
Kasa	2.011,58
Bankalar	29.791.129,18
Verilen Depozito ve Teminatlar	359.071,40
Teşkilatlardan Alacaklar	
Verilen Avanslar	8.204,60
Toplam	30.160.416,76

31.12.2014 Tarihindeki Borçlar	
Satıcılara Borçlar	3.950.839,12
Ödenecek Vergiler	163.753,55
Ödenecek Sosyal Güv.Kesintileri	249.535,82
Diğer Çeşitli Borçlar	4.173,34
Personele Borçlar	
Toplam	4.368.301,83

Genel Toplam	278.816.135,63
---------------------	-----------------------

Genel Toplam	278.816.135,63
---------------------	-----------------------

Kaynak:(<http://www.akparti.org.tr/site/akparti/gelir-gider>)

Siyasi arenada bulunan partilerin gelir ve giderlerini gerçek rakamlara uygun bir şekilde kamuoyuyla paylaşması hiç şüphesiz kayıt dışılığın azaltılmasına ciddi bir katkısı olacaktır. Burada önemli olan siyasi partilerin finansal yönden durumlarını gösterebileceği en gerçekçi mali tabloyu oluşturabileceği muhasebe düzeninin kullanmasıdır. Partilerin tek düzen hesap planına göre finansal tabloları hazırlaması halinde tahakkuk esasında karar kılmaları gerekecektir. Ancak ülkemizdeki siyasi partilerin tahakkuk esasını yerine nakit esasını temel aldıkları görülmektedir. Nedeni ise nakit esasının uygulanması siyasi partilere çok daha kolay gelmektedir. Ek olarak partilerin, kar amacının olmamasına istinaden kar amaçlı faaliyetlerini sürdüren bir ticari işletmenin yaptığı kar hesaplama durumuna ihtiyacının olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle karı en doğru şekilde hesaplayabilmek adına tahakkuk esasını kullanmamaları kabul edilebilir bir davranıştır.

Bütün bunlara rağmen tek başına nakit esasına göre hazırlanan mali tablolar kamuoyunu tatmin etmekten çok uzakta olup halkın yeterince bilgi sahibi olmasına engel teşkil etmektedir. Mali işlemlerin kayıt altına alınırken uyarlanmış tahakkuk esasının siyasal partiler tarafından da uygulanması eksiklerin giderilmesinde faydalı olacaktır. Aynı zamanda ülkemizdeki halkın oylarıyla icra makamına aday olup iktidar olmak isteyen birçok parti finansal faaliyetlerini yansıtan raporlamaları herkesin rahatlıkla ulaşabileceği iletişim aracı olan internet sitelerine koymadıkları tespit edilmiştir. Böylelikle siyasetin temel ilkeleri olan dürüstlük ve şeffaflık konularında akıllarda bazı tereddütler oluşabilmektedir.

2.3. Siyasal Partilerin Mali Denetimi

T.C Anayasamızda görüldüğü gibi siyasal partiler, demokratik bir siyasi yaşamın olmazsa olmaz yapı taşlarından birisi olarak kabul edilmiş ve konumları itibarıyla demokrasiye olan katkı ve destekleri göz ardı edilemez bir noktaya ulaşmıştır. Önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi idealist bir siyasi partinin ana gayesi, içinde bulunduğu toplumun sorunlarına yönelik çözüm önerilerini kendi penceresinden bakarak kamuoyuna açıkça ifade edip iktidar gücüne sahip olmak istemesidir. Böylelikle dünya görüşlerini halka duyurabilmek için belirli bir maliyete katlanmak zorunda kalıp çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyduklarını birçok kez belirtmiştik. Bu durumda kaynakların temininde şeffaflığı sağlayabilmek, kamuoyu vicdanını tatmin edebilmek için mali denetimin varlığı karşımıza çıkmaktadır. Denetleyici rolünü üstlenen devlet, kendi kurum ve kuruluşları ile bu görevi ifa etmeye çalışmaktadır.

Siyasi partilerin denetimi; 1982 Anayasasının 69.maddesinden aldığı yetkiye dayanarak AYM tarafından yapılmaktadır. Denetim süreci dediğimiz olgu, partilerin birleşik kesin hesapların genel başkanları tarafından AYM' ye gönderilmesi ve bu kurumun hesapları inceleyerek olumlu veya olumsuz bir kanaat oluşturma evresi olarak tanımlanmıştır. Denetim yetkisine dayandığı ve yasal bir

zemine oturttuğu ve ÷lkemizdeki mevcut Anayasamızın 69.maddesinde bu konuyla ilgili kanun düzenlemeleri şu şekildedir (<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=69>):

- Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.
- Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.
- Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. AYM' ce siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. AYM, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay' dan yardım sağlar. AYM' nin bu denetim konusunda vereceği kararlar kesindir.
- Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine AYM' ce kesin olarak karara bağlanır.
- Bir siyasi partinin tüzüğu ve programının 68.maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.
- Bir siyasi partinin 68.maddenin 4.fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin AYM tarafında tespit edilmesi halinde karar verilir. Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları TBMM' deki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca kısmen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.
- AYM, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Yukarıdaki Anayasa maddesinde dikkat çektiği gibi mali denetim için Sayıştay' ın da görev alması esasen denetim işlevini teknik düzeylerde ele alma niteliği taşımaktadır. Nitekim kamu kurumu olan Sayıştay yasama organı olan TBMM adına merkez yönetim bütçesinde yer alan kamu kuruluşlarının gelir, giderleri ve mallarını denetlemekle yükümlüdür. Bir anlamda Anayasa' nın siyasi

partilerin mali yönden denetimi konusunda yetkiyi ve görevi AYM' ye vermesi demokrasinin işleyişinde siyasi partilere olan önemin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Zaten siyasi partiler; kamu kuruluşu değildir, bir nevi sivil toplum örgütleri gibi belli bir fikrin takipçisi, iktidar amacı güden ve tamamen sivil nitelikte hareketler olup kamu kurumlarını denetleyen Sayıştay' ın denetlememesi doğru bir anlayıştır. Aynı zamanda Sayıştay' da görev alacak üyelerin seçiminde, yasama organı olan TBMM' nin ağırlığı düşünüldüğünde milletvekili sayısınca çoğunlukta olan bir siyasi partinin etkisinde kalacak başkan ve üyeleri kamuoyu nezdinde her daim tereddütler oluşturacak ve siyaset enerjisini bu tür tartışmalara harcayarak toplumun önünde saygınlığını ve güvenilirliğini kaybedecektir. Bu bakış açısıyla mali denetimin AYM tarafından yapılması olumludur ancak günümüz şartlarında ilgili kurumun iş yükü ve kamunun sağlıklı şekilde bilgilendirilmemesi göz önüne alındığında nitelikli bağımsız denetim şirketlerinin de ciddi bir alternatif olacağı tartışılmaktadır.

Siyasi partilerin mali denetimi konusunda SYP' nin 74. ve 75. maddelerinde düzenlemeler yapılmış ve yine AYM' nin mali denetim işlevini gerçekleştirmede yetkili olduğu tekrar vurgulanmıştır (<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>);

- Siyasi partilerin mali denetimi AYM tarafında yapılır. AYM, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuni uygunluğunu denetler.
- Siyasi partilerin genel başkanları, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar AYM ve bilgi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadırlar. Bu belgelere, ilgili siyasi partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri 100 Milyon TL' yi aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listeleri eklenir.
- AYM, kesin hesaplara ait bilgilerin belgelendirilmesini siyasi partilerden her zaman isteyebilir.
- AYM, denetimini evrak üzerinde yapar. Bu denetimi, Sayıştay'dan yardım sağlanarak hazırlatacağı raporlar üzerinden yapabileceği gibi, siyasi partilerin genel merkezlerinde ve mahalli teşkilatlarında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir naip üye veya mahallin en kıdemli adli veya idari yargı hâkimi niyabetinde yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden de yapabilir. Bu maksatla, yeminli bilirkişi görevlendirebilir.

- AYM, ilgili siyasi partinin başkanından veya temsilcisinden yazılı mütalâa isteyebilir; gerekli görürse sorumlu uzman muhasepler de dâhil ilgililerin sözlü açıklamalarını dinleyebilir.
- AYM denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.
- Siyasi partilerin büyük kongrelerinin kesin hesaplar hakkındaki kararları, AYM' nin denetimini etkilemez. AYM' nin bu denetim sonucunda vereceği kararlar kesindir.

Tüm bu yasal düzenlemelerde anlaşılacağı gibi halkın desteğini sağlamak adına devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklar şeklinde tanımlanan siyasi partilerin kaynaklarının kullanımında kontrolü sağlamak çok önemlidir (Özbudun, 1979:4). Ek olarak son 4 yıldır faal olan ve AYM tarafından denetlenen 52 adet siyasi partinin yanı sıra genel seçimlerdeki oy oranlarına göre 3 büyük partinin ciddi rakamlara denk gelen hazine yardımı alması ile kamunun temin ettiği kaynakların denetimini sağlamak zaruri bir görev arz etmektedir.

Mali denetimin yapılması siyaset açısından gereklilik olduğu gibi siyasi partileri de bir anlamda korumaktadır. Çünkü etkin yapılmayan bir denetimin etkisiyle, partilerle organik bağı olmayan gruplardan sağlanan ekonomik yardımların, siyasi partilerin bazı ilkelerinden ödün verebilmelerine sebep olmaktadır. Ayrıca, siyasetin yozlaşması gerçeği ile yüz yüze gelinebilecektir. Bu yüzden harcamaların sınırlandırılması, siyasi partilerin gelirlerinde şeffaflığın sağlanması, kaynak aktarımı suretiyle siyaset, medya ve iş ortamıyla kurulacak ilişkinin kontrol altına alınması, siyasi partinin dış destek olarak ulusal çıkarları gütmekten uzaklaşması tehlikesinin bertaraf edilmesi şarttır (Kaya, 2006: 586-587).

Siyasi partilerin mali denetimlerinin gerekliliklerinin yanı sıra hukuki açıdan özel bir kategoride değerlendirilerek diğer çeşitli sektörlerdeki kuruluşlardan farklı olarak değişik kurallara tabi tutulması doğaldır. Çünkü (Mehter, 1991: 444);

- Bu örgütler, devlet örgütünün içinde yer almadıkları için bazı genel bütçeli idarelerin TBMM' ye sunulduğu Sayıştay denetiminden,
- Partiler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri olmadığı için Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu denetiminden,

- Partiler, bakanlık silsilesi içerisinde yer almadıkları için idari nitelikte olan iç denetim ve teftişlerden,
- Partiler, herhangi bir meslek kuruluşu, vakıf, dernek ve benzeri nitelikte bir örgüt olmadıkları için bakanlıkların yetkili organlarınca yapılan denetimlerden,
- Aynı zamanda özel bir kişi olmadıkları için onlar üstünde kimi sorumluluklar yönünden yapılan denetimlerden farklıdır.

Yukarıdaki nedenlerden ötürü işlevleri ve hukuki yönlerden kamu kurumları ve özel kuruluşlardan farklı olan siyasi partilerin denetimleri farklı bir kategoride değerlendirilerek AYM tarafından denetlenmektedir. Son denetleme sürecinde usulsüzlük görüldüğü takdirde uygulanacak olan yaptırımlar incelenecektir.

2.3.1. İlk İnceleme

Daha önceki bölümlerde üstünde durduğumuz gibi kanunlara göre siyasi partiler, mali açıdan bazı defterleri tutmak zorundadır. SPY' nin 60. maddesinde düzenlenen bu defterler; üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri ile demirbaş eşya defterleridir. Bütün defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları teşkilâtın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve tasdik edilir. Aynı düzenlemeye göre, “parti genel merkezinde üye kayıt defterlerinin özetinin nasıl tutulacağı, bütçe ve kesin hesabın nasıl hazırlanıp düzenleneceği parti iç yönetmeliğiyle” düzenlenmektedir (www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf) Her partinin farklı bir muhasebe sistemi uygulaması ile sonuçlanan bu durum yapılabilecek olan mali denetimi de zorlaştırmaktadır.

Nitekim SPY' nin 74. maddesine baktığımızda siyasi partilerin kendilerine ait olan kesin hesaplarını AYM' ye sunmak zorunda olduklarını görmekteyiz. AYM tarafından yapılacak bu denetimde ilk aşama dediğimiz süreç ilgili belgeler üzerinden yapılmaktadır. Bu kesin hesap belgeleri şunlardır (Demirel, 2011: 213);

- Bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı kesin hesapları
- Parti genel merkezi kesin hesabı
- İller kesin hesabı ile genel merkez kesin hesabı- nın birleştirilmesinden oluşan birleştirilmiş kesin hesap

- Birleştirilmeye ilişkin parti yetkili organının (MKYK) kararı
- Partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri 100 Milyon TL' yi aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listelerdir.

Mali denetimin ilk incelemesini bu belgeler üzerinde, öncelikle belge eksikliği olup olmaması, daha sonra da belgelerde sunulan bilgilerin doğru ve denk olup olmaması yönlerinden yapar. Bu teknik denetim, 6216 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce Sayıştay kökenli raportörlerce hazırlanan raporların AYM Heyetince görüşülmesi ve neticesinde verilen ilk inceleme kararı ile sonuçlanmaktaydı (Mutlu, 2006:558).

İlgili kanunun kabul edilmesinden sonra partilerin mali denetiminde Sayıştay raporları hazırlayarak, ilk inceleme kararını vermek üzere AYM' ye gönderecektir. İlk inceleme, AYM' nin iç tüzüğünde belirtildiği üzere 8. maddesinde ayrıntılı şekilde verilmiş olup şu şekildedir (<http://kanunlar.biz/kanunlar/5128.html>);

- AYM' de bir dava bulunup bulunmadığı, Anayasaya aykırı görülerek ya da aykırılık iddiası ciddi bulunarak iptali istenilen kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerinin bu davada uygulanma durumları ile Mahkemenin başvurmaya yetkili olup olmadığı da bu raporda belirtilir.
- AYM tarafından yapılan incelemede, konu ile ilgili eksikleri olduğu görülürse, esasın incelenmesine geçilmeksizin, iptal davası ile ilgili işlerde, eksiklerin tamamlattırılmasına; itiraz yoluna ilişkin işlerin ise geri çevrilmesine, mahkemenin yetkisiz olduğu tespit edilen başvuruların da reddine karar verilir.
- Eksikleri nedeniyle geri çevrilen itiraz yoluna ilişkin işlerde, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun 28. maddesinin dördüncü fıkrasında gösterilen beş aylık süre, eksikleri giderilerek tekrar gönderilen evrakın AYM Genel Sekreterliğince Kalem'e havale edildiği tarih esas alınmak suretiyle hesaplanır. Anılan maddenin ikinci fıkrasında yer alan ilgili mahkemeye yazı ile bildirme işlemi, bu durumda Genel Sekreterlikçe yinelenir.
- Raportörler, inceledikleri işlerle ilgili ilk inceleme toplantılarında hazır bulunurlar ve gerekli açıklamaları yaparlar.

Özetle AYM raportörleri, partilerin teşkilatlandığı tüm illere ait olan kesin hesapları gönderip göndermediklerini tespit edebilmek için T.C Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutulan siyasi parti sicil dosyalarından da faydalanarak sağlıklı karar verebilmek adına adım atmış olurlar. Raportörlerin hazırlayacakları raporlar süre olarak azami 2 ay olup bu süre zarfı içerisinde AYM' ye sunulur ve bilgi, evrak eksikliği ve hatalar göz önüne alınıp bunların nasıl giderileceği konusunda fikir beyan eder. Raportörün ortaya koymuş olduğu eksiklikler veya hatalarla ilgili AYM, siyasi partilere 3 aya kadar süre vermektedir.

2.3.2. Esas İnceleme

Esasın incelemesi dediğimiz olgu, siyasi partilere ait gelir ve gider kalemlerinin topluma doğru ve yasalara uygun bir şekilde beyan edilip edilmediğinin kontrol edilme sürecidir. Doğruluk ilkesinden yola çıkılarak vurgulanmak istenen şey, kesin hesapları oluşturan defter ve belgelerin incelenmesidir. Diğer temel ilke ise yasalara uygunluğu olup siyasi parti gelirlerinin SPY' nin konu ile ilgili maddeleri olan 61. ve 69. maddelerine uyumlu şekilde olup olmadığını ve yine giderlerin kanunun 70. ve 72. maddelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığının tespit edilmesidir.

Genel olarak esasa ilişkin denetimin kuralları, hangi evraklar üzerinden ve kimler tarafında yapıldığı 2820 sayılı kanunun 75. maddesinde açıkça belirtilmiştir (Demirel, 2011: 216);

- Sayıştay' danyardım sağlanarak hazırlatacağı raporlar üzerinden,
- Siyasi partilerin genel merkezlerinde ve mahalli teşkilatlarında doğrudan doğruya, Mahkeme raportörlerince,
- Mahkeme üyeleri arasından görevlendireceği bir naip üye niyabetinde yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden,
- Mahallin en kıdemli adli veya idari yargı hâkimi niyabetinde yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden yapabilir. Bu maksatla, yeminli bilirkişi görevlendirebilir.

Ancak yukarıdaki kanunların uygulanabilirliğinin 6216 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle etkisini kaybettiğini söyleyebiliriz. Çünkü kanunun 55. maddesine göre kesin hesaplar AYM' ye gönderildikten sonra incelemeye tabi tutulabilmesi için Sayıştay'a gönderilmesi ve ön incelemenin bu kurum tarafından yapılması nedeniyle ilgili kanunda yer verilen kişiler tarafından değil Sayıştay' ın belirlediği denetçiler tarafından yapılması uygun olacaktır.

2.4. Mali Denetim Sonrası Uygulanacak Yaptırımlar

Siyasi partilerin mali denetimi konusunda tek yetkili olan AYM, denetim bittikten sonra partilerin beyan etmiş olduğu gelir ve giderlerin gerçek olup olmadığına, yasalara uygun şekilde düzenlenip düzenlenmediğine karar vermektedir. Bu sebeple siyasi partilerin yaptığı büyük kurultaylardaki kesin hesaplarla ilgili kararları, AYM' nin yapacağı denetimi etkilememekte olup kurumunun karar vereceği sonuç kesin niteliğindedir.

Yapılan denetimler sonucunda AYM, incelemiş oldukları siyasi partilerin yasalara uygun olmayan finansal durumları ile ilgili partinin tüzel kişiliğine ve sorumlu olan kişilere yasalarda belirtilen bazı yaptırımları uygulayabilmektedir. SPY' ye göre uygulanacak yaptırımlar şunlardır;

- Hazinece el koyma ve hazineye irat kaydedilmesine karar verme
- Paraya çevirme
- Kişilere ceza uygulaması

2.4.1. Hazinece El Koyma Ve Hazineye İrat Kaydedilmesi

Siyasi parti hesaplarının esasen denetimi sonucunda gelir ve giderlerinde yasaya aykırı bir işlem görüldüğü takdirde yaptırım niteliğinde hazinece el konulabilecek bazı durumlar ortaya çıkmaktadır. Genellikle gelir elde etme amacıyla kanunlara uygun olmayacak şekilde bağış alması, mal temin etmesinin yanı sıra kaynak yaratabilmek adına kredi kullanarak borç alma yasağını delmesi halinde hazinece el koyma yaptırımı uygulanmaktadır.

Hazinece el koyma yaptırımı, SPY' nin ‘ Mali Hükümlerin Müeyyideleri ‘ bölümünün 76. ve 77. maddelerinde hükme bağlanmıştır (<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>);

- Bu kanun hükümlerine aykırı olarak bağış kabul ettiği, mal veya gelir edindiği, AYM' ce tespit edilen siyasi partilerin, bu yolla elde ettikleri gelirlerin tamamının, Kanunda belirtilen miktarlardan fazla gelirlerle, taşınmaz malların kanuni miktarı geçen kısmının karşılığının hazineye irad kaydedilmesine, taşınmaz malların ise hazine adına tapuya tesciline karar verilir.
- Bu kanunun 67. maddesi hükmüne aykırı olarak siyasi partilere sağlanan kredi veya borçlar üzerine AYM kararıyla hazinece el konulur, kredi veya borcu verene karşı hazine hiçbir yükümlülük altına girmez.

- Bu kanunun 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin tespit edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, AYM kararıyla bu gelir hazineye irad kaydedilir.
- Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, AYM kararıyla hazineye irad kaydedilir.
- Bu kanunun 68. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin taşınmaz malları sahip olduğu anlaşılırsa, AYM' nin kararıyla ve bu mahkemenin göstereceği süre içinde siyasi parti tarafından bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir.

Ülkemizde bu tür bir yaptırıma konu olan siyasi parti Sosyal Demokrat Halkçı Partisi (SHP) olmuştur. 15.06.1998 tarihindeki SHP' nin genel merkezi ve ilçe örgütlerini de kapsayan 76 il örgütünün 1992 yılı kesin hesabının incelenmesi sonucunda AYM üyelerince oy birliği ile kararı verilen ve hazinece parti gelirlerine el konulan aşağıdaki 4 madde ortaya çıkmıştır (<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/1ca2b469-f68f-412a-b964-a128af9c06f1?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>);

- Partinin kesin hesabında gösterdiği gelirlerden; 66.029.562.018 TL' sinin, giderlerden; 62.009.343.316 TL' sinin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı SPY' ye uygun olduğuna,
- 2820 sayılı yasanın, 66. ve 69. maddelerine aykırı olarak sağlandığı anlaşılan 465.015.000 TL' sinin Genel Merkez'e, 806.697.199 TL il örgütlerine ait olan toplam 1.271.712.199 TL' lik parti gelirinin, 75. ve 76. maddeleri gereğince hazineye gelir yazılmasına,
- Adı geçen partinin genel merkezince yürürlükte olan 2820 sayılı kanunun 67. maddesine aykırı olarak alınan 235.000.000 TL' lik krediye hazinece el konulmasına,
- 2820 sayılı yasanın 70. maddesine göre aykırı olduğu tespit edilen 11.508.881 TL' si Genel Merkez'e, 4.219.374.575 TL' si iller örgütüne ait olan toplam 4.230.883.456 TL' lik parti giderinin, aynı yasanın 75. ve 76. maddeleri gereğince hazineye gelir yazılmasına, 7.5.1998 gününde **oybirliğiyle** karar verilmiştir.

Yine yakın bir zamanda 08.01.2014 tarihinde ‘‘Egenin Sesi Gazetesi’ nin’’ resmi sitesinde yer alan habere göre; AYM, Sosyalist Demokrasi Partisinin (SDP) 2007 ve 2008 yılı kesin hesaplarının yasalara uygun olmaması ve hesaplardaki bazı eksiklikler nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla 43.241 TL ve 23.561 TL karşılığı mal varlıklarına hazinece el konulmasına karar vermiştir.

O dönemde adına karar verilen başka bir parti ise Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) olmuştur. 2008 yılı kesin hesabında parti görevlilerinin vergi ve diğer kanuni yükümlülüklerini zamanında yerine getirememeleri nedeniyle oluşan vergi, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) prim gecikme zammı ve gecikme bedellerinin parti bütçesinden karşılanmasını parti tüzel kişiliği adına yapılmış harcama olarak kabulünü AYM uygun görmemiş olup toplam 16.766 TL karşılığı malvarlığının hazineye gelir olarak kaydetmiştir. Partinin 2009 yılı kesin hesabında ise tüzel kişilik adına yapılmış harcama olarak kabulü mümkün görülmeyen 32.915 TL' nin hazineye gelir kaydedilmesine karar veren AYM, belgelerin kaydedildiği defterleri sunmayan yöneticiler hakkında ise yapılması gereken ilgili suç duyurusunda bulunmuştur(http://egeninsesi.com/133335-sdp_ve_tsipin_mal_varliklarina_el_konuldu).

2.4.2. Paraya Çevirme

Mal denetimler sonucunda siyasi partilere uygulanan bir diğer yaptırım ise kanunlara aykırı bir şekilde mal edinip ilgili gayrimenkullerden gelir elde etmelere yönelik olarak AYM' nin vereceği cezadır. Daha önceki bölümlerde dikkat çektiğimiz gibi SPY' nin 68. maddesine göre siyasi partiler, kendi ikametleri ve faaliyetleri dışında farklı amaçlar için mal elde edemezler. Partiler, amaçlara uygun şekilde taşınmaz mallardan gelir elde edebilirler. Bu kanuna uygun olmayan bir durumda, AYM' nin vereceği karar ile belli bir süre zarfı içerisinde aykırılığa konu olan taşınmazların paraya çevrilme yoluna gidilebilmektedir.

2.4.3. Şahıslara Ceza Uygulaması

Kanunlara aykırılık teşkil eden parti faaliyetlerinden dolayı sorumluluk makamındaki bazı şahıslara yönelik ceza uygulaması, AYM tarafından uygulanan başka bir yaptırım şeklidir. Parti hesaplarının AYM' ye verilmesi, hesap ve işlemlerin kanuna uygun biçimde yapılması ve denetimin gereği gibi yürütülebilmesi için, yasa kimi kişilere sorumluluklar yüklemiş, kimi durumlarda ceza uygulaması öngörmüştür (Mehter, 1991: 458).

Bu tür yaptırım şekli ile ilgili SPY' nin 111. ve 116. maddelerinde ceza hükümleri açıkça düzenlenmiştir (<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>);

MADDE 111 - Siyasi partilerin;

- Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulacak siciller için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen veya 102. madde hükümlerine aykırı hareket eden sorumluları hakkında, üç aydan altı aya kadar hapis “ 15 Milyon TL’ den, 30 Milyon TL’ ye kadar hafif para cezası”,
- 75. madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen sorumluları ile aynı madde gereğince istenen bilgileri vermeyen sorumluları hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve “60 Milyon TL’ den az olmamak üzere ağır para cezası”,
- 104. maddeye göre verilen ihtar kararının gereğini yerine getirmeyerek partiyi devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakan sorumlular ile devlet yardımından faydalanmayan siyasi partilerin sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası verilir. Tekerrür halinde, bu cezalar yarı nispette artırılarak hükmolunur.

MADDE 116 – Siyasi partilerin;

- Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bağışı kabul eden sorumlusu, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kredi veya borç veren veya alanlar ile bu krediyi veya borcu alan veya veren parti sorumlusu hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.
- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım veya bağış kabul eden parti sorumlusu veya aday veya aday aday bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kişilere uygulanan bu cezai yaptırımın bir örneği olarak 06.02.2013 tarihinde resmi gazetede yayınlanan AYM kararına göre; Adalet Demokrasi ve Özgürlük Partisinin (ADÖP), 2009 yılı kesin hesabının incelenmesinde (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130206-28.htm>);

- İlk İnceleme toplantısında verilen karar gereğince, partinin 2009 yılı kesin hesabını 2820 sayılı kanununa 74. maddesinde öngörülen sürede AYM’ ye vermeyen parti sorumluları hakkında aynı kanunun 111. maddesinin (b) bendi uyarınca yasal işlem yapılması için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasına,

- İlk İnceleme toplantısında verilen karar gereğince, kesin hesaplarının incelenip ve onaylandığına ilişkin MKYK kararının olmaması nedeniyle SPY' nin 74. ve 111. maddesinin (b) bendi uyarınca yasal işlem yapılması için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı' na suç duyurusunda bulunulmasına, 03.01.2013 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

2.5. Diğer Ülkelerde Siyasetin Fonlanması

Ülkemizdeki politik mücadele alanı olan siyaset arenasının devlet yardımları, bağışlar, üyelik aidatları ve diğer çeşitli kaynaklarla finanse edilmesine karşılık değişik ülkelerde temel argümanların yanı sıra işleyiş ve nitelik açısından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Her ülke, kendi değerlerine uygun gördüğü finansman şeklini benimseyerek siyasi partilerin kaynak ihtiyacını farklı biçimlerde karşılamasına imkân vermektedir. Bu yüzden siyasetin finansmanı konusunda ülkemizdeki duruma baktıktan sonra Dünya ekonomisinde önemli yerlere sahip, politik açıdan da güçlü devletlerden olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)ve İngiltere siyasetinin finansmanını inceleyeceğiz.

2.5.1. ABD' deki Siyasetin Finansmanı

2.5.1.1. Siyasi Partilerin Fonlanması Sürecinin Gelişimi

Türkiye' de ve diğer ülkelerde olduğu gibi ABD' de de siyasi partiler, kamu yararı için araç olmak yerine zaman zaman belli kişi ve kuruluşların menfaatlerini sağlamak adına kullanılmıştır. Böylelikle çıkar grupları, refah pastasını bencillikle paylaşmış ancak halkın önemli bir kısmı sistemin içinde mağdur olmuştur. Bu tür adaletsizliklerin önüne geçebilmek ve seçim maliyetlerindeki dalgalanmaları, seçim kampanyalarındaki harcamaları kontrol edebilmek için Federal Seçim Kampanyası Kanunu (FECA) 1971 yılına çıkarılmıştır (Okan, 2007:31).

Her ne kadar zamanla değişikliklere uğrasa da kanun, kampanya harcamaları ve beyan edilen hesaplar, propaganda amaçlı yapılan reklamlar ve kişisel varlığın kampanyalara nüfuz etmesi gibi önemli sorunları gören FECA, bu problemleri çözmeyi amaçlamıştır (Yıldız, 1996: 28);

- Seçimde aday olanların ve onların ailelerinin yapacağı harcamaları sınırlamak için varlıklı insanların, aday kişileri etkilemesini önlemek ve medyanın kullanılarak propaganda amaçlı harcamaları sınırlandırarak kontrol altına almak,
- Aday olan kişilerin seçimlerde başarılı olabilmek adına yapmış oldukları harcamaları incelemek suretiyle bu süreç içerisinde kullanılan paranın finansman kaynaklarını ve kullanım biçimlerini belirlemektir.

Yapılan bu yasalara rağmen, büyük çıkar gruplarının siyasete olan etkisi kırılmamış ve istenilen sonuca ulaşılamamıştır. İlerleyen dönemlerde yine bazı değişiklikler yapılarak kaynakları için düzen oluşturulmak istenmiştir (Okan, 2007:32-33);

- Adayların, kampanya kaynaklarını açıklama zorunluluğu vardır.
- Federal Seçim Komisyonu (FEC) kurulmuştur.
- Devlet tarafından yapılan yardımları kabul edenlerin, kampanya harcamalarına yasal sınırlamalar getirilmiştir.
- Kişi ve kuruluşların yapacakları yardımlara yasal sınırlamalar getirilmiştir,
- Aşağıdaki kişi ve kuruluşlardan direkt olarak bağış alınması yasaklanmıştır;
 - Şirketler, işçi örgütleri ve mali bankalar,
 - Hükümete iş yapan müteahhitler,
 - Yabancı Milliler
 - 100 USD' nin üzerinde yapılan nakit yardımlar
 - Başka bir şahsın adına yapılan yardımlar

Bu yasal düzenlemelere karşın bazı küçük partilerin yapmış olduğu davalar sonucunda reform niteliğindeki yasaların etkisini ve gücünü kırmıştır. O tarihten itibaren birçok yasal düzenleme hayata geçirilmiş ve halk nezdinde siyaset kurumunun güvenilirliği tesis edilmeye çalışılmıştır.

Siyasetteki güven ve şeffaflık olgularını gelip geçici nitelikte olan kişilere bağlamak yerine kurumsallaştırarak ciddi bir şekilde tesis edebilmek için bağışlar, hazine yardımları, raporlamalar ve finansman kaynaklarının denetimi gibi lokomotif argümanları incelemek, ülkemiz ile kıyaslayabilmek adına ortaya koymamız gerekmektedir.

2.5.1.2. Seçim Kampanyalarında Finansman Kaynakları

ABD' de seçim kampanyalarının finansmanı eyalet ve bölgesel nitelikteki yarışları kapsarken en dikkat çek finansörler bireyler ve siyasi eylem komiteleri olmaktadır. Her iki grubun yapacağı bağışlar da sınırlandırılmıştır. Özellikle Başkanlık seçimleri öncesinde Cumhuriyetçi ve Demokrat partinin adaylarının yarışacağı arenada propaganda amaçlı kampanyalar seçim takvimine göre çok önceden başlamaktadır. Nitekim nüfus olarak 100 Milyonu aşan bir milleti etkileyecek bu seçim için

büyük paralara ihtiyaç duyup belli kurallar ve sınırlamalar koyulmuştur. Seçimler ile ilgili sınırlamalar, kaynaklar, parayı harcama yöntemleri federal hukuk tarafından düzenlenirken yüzlerce milyon doların kontrolü bu şekilde sağlanmaktadır. En başta Başkanlık seçimlerinde aday olacak kişi veya şirket, sendika birliklerindeki vatandaşların oluşturduğu siyasi komisyonlar, öncelikle FEC' e kaydolmalıdır. Kaydolma işleminden itibaren fon toplama süreci başlarken üç ayda bir FEC' de dosyalanan raporlar halinde kamuoyuna açıklanmaktadır. Böylelikle, toplum istediği anda FEC' in internet sitesinden bu raporlara rahatlıkla ulaşabilmektedir.

Federal aday veya siyasi partilere yapılan maddi bağışlar, FEC' e kayıtlı şahıs ya da komisyonlar tarafından yapılmalıdır. Şirket ya da sendikalar şahıslardan para sağlayan Siyasi Danışma Kurulu' nun (PAC) sponsorluğunu yapıyor olsa da, bu tüzel kişiliklerin doğrudan katkıda bulunması yasaktır. Siyasi komisyonlar olarak tanımlanan PAC' lere 100 Amerikan Dolarının (USD) üstünde nakit para bağışlamak yasaktır; aynı şekilde, “yabancı vatandaş”, statüsünde bulunan şahısların katkıda bulunması da yasaktır. Bu şahıslar ABD'ye daimi olarak kabul edilmemiş kişilerdir. Ne var ki, seçimde oy kullanmasalar da, sürekli oturma iznine sahip yabancı vatandaşlar katkıda bulunabilir. (http://www.usemb-ankara.org.tr/US_Elections_2008/ijde/baran.htm)

Yapılacak bağış miktarları belirtildiği gibi çeşitli sınırlamalara tabidir. Herhangi bir şahıs, aday olan bir adayın kampanyasına 2.300 USD' nin üstünde para yardımında bulunamaz. Ancak konu olan bu sınır, seçim başına miktar olarak hesaplanmaktadır. Aynı şekilde, bir şahıs, bir adayın ön seçim kampanyasına en fazla 2.300 USD katkıda bulunabilir, aynı adayın genel seçim kampanyasına ise 2.300 USD katkıda daha bulunabilir. Aile bireyleri arasında eşler, özgür bir birey olarak ayrı kişiliğe sahip oldukları için ayrı ayrı seçim başına topluca 4.600 USD, bu sınırın iki katı daha bağışta bulunabilirler.

Aynı zamanda bu sınırlamalar kapsamında, toplam katkı limiti mevcut olup bir şahıs iki yıllık seçim dönemi boyunca bütün federal aday ve siyasi partilere 108.200 USD' den fazla bağışta bulunamaz (Sınırlar her iki yılda bir enflasyon artışına göre düzenlenmektedir; bu da normalin üstündeki dolar miktarlarını açıklamaktadır). PAC' ler ise seçim başına bir adayın kampanyasına 5.000 USD' den fazla bağışta bulunamazlar. Siyasi partilere yapılacak katkı miktarı da sınırlıdır; ancak bu sınır PAC' lerin tek bir adaya yapacağı katkı sınırının üstündedir (http://www.usemb-ankara.org.tr/US_Elections_2008/ijde/baran.htm).

ABD' nin siyasi sisteminde başkan adaylarının kamu finansmanlarından yararlanmasını kanunen uygun olup hükümet, seçim kampanyalarına fon temin edilebilmesine izin vermektedir. Ancak başkan adaylarının kolayca temin ettikleri özel kaynakları, belirlenmiş miktarları aşmamak kaydıyla düşük harcama limitli kamu fonlarına tercih etmesi nedeniyle kamu finansmanı gündemden düşmeye başlamıştır. 2004 yılında Cumhuriyetçi Partiden başkan olan George W. Bush ile seçim

yarışındaki diğer aday Senatör John Kerry, seçim kampanyalarında kamu finansmanını tercih etmemişlerdir.

2.5.1.3. Finansal Kaynakların Raporlaması Ve Denetlenmesi

Belirtildiği gibi federal ve ulusal düzeydeki seçim kampanyalarında FEC' e sunulan raporlarla halk bilgilendirilmekte ve denetim görevi etkin bir şekilde sürdürülmektedir. Başkanlık seçimlerinin yanı sıra federal seçimlerde kendilerine yardım eden siyasi parti komitelerini veya siyasi elem komitelerini duyurmak ve 200 USD' den fazla katkıda bulunan kişilerin bilgilerini isim, meslek, adres olacak şekilde belirtmek zorunluluğu bulunmaktadır (<http://www.fec.gov/law/law.shtml>). Ek olarak herhangi bir adayın seçilmesi için yapılan propaganda aracı niteliğindeki reklamların finansman kaynağını açıklama zorunluluğu vardır. Federal seçimlerde her eyalet hesapları, partilerin üye verdiği FEC' e verir ve çok güçlü konumdaki bu yapı hem hesapları denetler hem de yargı organı gibi tanık dinleyip soruşturma açabilir, hapis ya da para cezası verebilir (Tacar, 1997: 59).

Özetle, ABD' de seçim kampanyalarında özellikle de Başkanlık yarışında adayların en dikkat çekici finansman kaynağı bağışlar adı altında topladığı yardımlardır. Kamu desteğinin zayıfladığı ve bağışların daha da önem kazandığı bu seçimlerde son olarak 2012 yılında ABD Başkanı olan Barack Hussein Obama, toplam 123 Milyon USD seçim bütçesi ile yarışa girmişti. Zengin sponsorlar ve güçlü sermaye sahipleri destek verirken George Soros, Peter Thiel gibi mali yönden güçlü insanlar en fazla bağış yapan isimler olarak bilinmektedir (<http://bianet.org/bianet/toplum/157446-dunyada-siyasetin-finansmani-ne-kadar-seffaf>).

Bağış ve yardımların kampanyalardaki ağırlığı hissedilirken toplum nezdinde oluşacak yeni çıkar gruplarının türeyeceği korkusuna karşılık ABD' deki kurumsallaşmış olan denetim mekanizmasının varlığı, bu tür materyalistlerin siyaset üzerindeki etkisini kırabilecek güçtedir.

2.5.2. İngiltere' Deki Siyasetin Finansmanı

İngiltere' deki siyasi yapının fonlanması süreci 3 ayrı dönem olmak üzere gelişimini sürdürmüştür. Bu dönemler; aristokratik, plütokratik ve modern dönem olarak bilinmektedir (Gunlicks, 2000:124).

2.5.2.1. Siyasi Partilerin Fonlanması Sürecinin Gelişimi

İngiliz siyasetinin finansmanında ilk dönem olarak dikkat çeken Aristokratik dönem evresi; 19.yüzyıldaki parti aktiviteleri ile başlamış ancak rüşvet ve yozlaşmanın kendini göstermesi ile siyasi partiler, finansman kaynaklarını merkez parti fonlarından temin etmiştir. Buna rağmen paraların soylu

sınıfı olarak tabir edilen aristokratlarda mevcut olmasından dolayı kontrol bu grupta olmuş ve yozlaşmanın önüne geçilememiştir.

Plütokratik dönemde ise büyük 2 parti olan Liberal Parti ve Muhafazakâr Parti, ihtiyacı olduğu finansman için farklı yöntemler bulmaya çalışmış ve aristokrasinin mevcut sistemde güçlü bir kaynak alternatifi olmasını engellemiştir. Buna neden olarak 1879 yılları sonrasında tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki düşüşün yaşanması ile toprak sahibi güçlü sınıfın gelirlerinde azalışa ek olarak siyasette önemli makamlara gelmek için ciddi tutarlarda para harcayan aristokratların sonraki dönemlerde bu maliyetleri göze alamamaları ve harcamaları kısımlarıdır (Williams, 2000: 17). Ancak aristokratların yerine sermaye sahibi iş adamlarının sisteme dâhil edilme isteği, iş adamlarının siyasi partilere yapmış olduğu yardımlar karşılığında kendi özel çıkarlarına uyumlu siyasi hamleler talep etmesinden dolayı beklenen sonuç ortaya çıkmamıştır.

Modern dönemde ağırlıklı işçi sınıfının oluşturduğu sendikalar ön plana çıkmış ve finansman ihtiyaçları bu gruplar tarafından sağlanmıştır. O dönemde sendikalar, bireysel adayları birleştirerek günümüzde de İngiltere siyasetinde güçlü bir konumda yer alan İşçi Partisinin tohumlarını atmıştır. Zamanla İşçi Partisinin siyasi faaliyetlerinin önemli bir kısmının sendikalar tarafından fonlaması sonucu, bu gibi örgütlerin siyaset kurumu üzerindeki gölgesini arttırmasına neden olmuş ve sendikaların gücünü kırabilmek adına önemli adımlar atılmıştır. İlk olarak Osborne Kararı çıkartılarak 1 yıllık süre zarfında birçok sendikaların faaliyetleri sınırlandırılmıştır. Buna karşılık 1913 yılında Sendika Kanunu çıkarılarak belli şartlara göre sendikalara, siyasi partilere yönelik bağış yağabilme yetkisi tanınmıştır (Gunlicks, 2000: 29). Sendikaların bu nitelikteki etkisine karşılık Muhafazakâr Parti, kurumsal şirketlerden siyasi partilere katkıda bulunabilmesi için çalışmalar yapmış ve o dönemdeki işsizlik rakamlarının artması nedeniyle ticari işletmeler için tehlike gördüğü sendikalara karşı elini belirgin bir şekilde güçlendirmiştir.

2.5.2.2. Finansman Kaynakları

Günümüze gelene kadar siyasetin finansman kaynakları açısından çeşitli badireler atlatan İngiliz siyaseti, sendikaların katkılarını ve şirketlerin bağışlarını minimize etmeyi tercih etmiş ve bunların yerine finansal hizmetler, satışlar, konferanslar gibi ticari faaliyetlerden elde edilen gelirlere yönelmiştir (Williams, 2000: 19). Yakın dönemlere kadar siyasi partilere, kamu binalarının siyasi partilerce serbestçe kullanabilmesi, konferanslardaki güvenliğin tesis edilmesi, partilere televizyonlardaki propaganda amaçlı yayın yapabilmesi gibi sembolik bazı devlet destekleri sunulmuştur. Zaman geçtikçe bu tür katkılar gelişse de günümüzde de seçim kampanyalarında partilere nakdi yardım yapılmamaktadır. Bunun yerine yine aynı yardım olarak iletişim araçlarında propaganda ve reklam imkânı sağlayan destekler söz konusudur.

Şu an İngiltere siyasi rejiminin iki güçlü figürü vardır; birincisi işçi sınıfını temsil eden ve daha çok sosyal demokrat değerlere bağlı siyaset geliştiren İşçi Partisidir. İkincisi ise milli ve manevi değerleri ön plana çıkaran, liberal bir ekonomi ideolojisini benimseyip güçlü sermayedarların desteğini alan Muhafazakâr Partisidir. İşçi Partisinin finansman kaynaklarında, sendika üyelerinden aldığı aidatlar ve üyelerin verdiği ek katkılar ön plana çıkarken, Muhafazakâr Partide ise sermaye çevrelerinden alınan bağış adı altından alınan yardımlar dikkat çekmektedir.

2.5.2.2.1. Bağışlar Ve Sınırlamaları

Ülkedeki siyasi partiler, nakdi veya hizmet niteliğindeki almış olduğu yardımları her ne şartta olursa olsun seçim komisyonuna bildirmek zorundadır. Partilerin genel merkezlerine yapılan 5.000 İngiliz Sterlini' nin (STG) üzerindeki yardımlar ile partilerin herhangi bir teşkilatına yapılan 1.000 STG' nin üzerindeki bağışları, yapan kişinin adı, adresi, bağış tutarı ve diğer önemli bilgiler olmak üzere yine seçim komisyonuna bildirerek belirtmesi gerekmektedir. Ek olarak aşağıdaki maddelerde yer alanların nakdi değeri 200 STG' nin üzerinde ise bağış olarak kabul edilmektedir (<http://www.electoralcommission.org.uk>);

- Para veya çeşitli mülkler kapsamındaki nakit, fotokopi makinesi,
- Partiye sponsor bulunması;
- Partinin hazırlayacağı ve kendisine fayda sağlayacak etkinliklere sponsor olması
- Parti için kitap, tanıtım broşürü ve benzeri gibi dokümanlara sponsor olunması
- Yapılacak olan araştırmalara yönelik masraflar için sponsor olmak şeklindedir.
- Üyelik ücretleri altında herhangi bir şirketin partiye üye olmak için aylık 20.000 STG, şahsın ise 500 STG ödemesi gerekmektedir.
- Partinin giderleri arasında yer alan bazı maliyetlerin karşılanması,
- Kar amacı gütmemek kaydıyla partiye mülk, hizmet sağlanması şeklindedir.

Bu maddelere ek olarak siyasi partinin yapmış olduğu herhangi bir hizmetin bedeli piyasa şartlarında reel fiyatların üzerinde ise bu tutar bağış olarak kabul edilir. Yine alınan herhangi bir bağış, yasaların izin vermediği bir kurum, kuruluş veya şahıstan temin edilmişse 30 gün içerisinde ilgili bağış

tutarı iade edilmesi gerekirken iade edilmemesi halinde partiye para cezası verilebilir veya parti sorumluları hapis cezası istemi ile yargılanabilir (<http://www.electoralcommission.org.uk>).

2.5.2.2.2. Siyasi Partilerin Borçlanması

İngiltere’deki siyasi partilerin fonlanmasında, diğer ülkelerden ayıran temel farklılıklardan biri de ticari işletme gibi partilerin de serbestçe borçlanabilmesidir. Partiler, kredi anlaşmalarına dayanılarak raporlanması şartıyla nakit veya açık kredi şeklinde finansman kaynağı oluşturabilirler. Bu raporlarda, krediyi veya borcu vereni net bir biçimde tanımlayacak bilgiler bulunmak zorunda olup ilgili borçlardaki artışlar veya azalışlar zaman içerisinde gösterilmesi ve kamuoyuna duyurulması gerekmektedir.

Finansmana konu olan bu borçlar, tıpkı bağışlar ve yardımlarda olduğu gibi yasaların ruhuna aykırı olacak şekilde temin edilmesi halinde usulsüz şekilde yapılan borçlanma tutarlarının iadesi söz konusu değildir. Bu yüzden siyasi partiler, finansman kaynağı olan borçları alacağı kurumların veya kişilerin durumlarını titizlikle incelemektedir. Çünkü yasal olmayan bir borçlanma sonucunda ilgili tutarlar faiziyle birlikte borcu ödemek zorunda kalacaktır.

2.5.2.3. Finansman Kaynaklarının Raporlanması

Ülkedeki en temel finansman kaynakları olan bağışlar ve borçlanmaları üç aylık dönemler halinde Seçim Komisyonuna bildirme zorunluluğu vardır. Dönemler ve teslim tarihleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir;

Tablo 2.1. Dönemler ve Teslim Tarihleri

<i>Aralıklı Dönemler</i>	Ocak / Mart Nisan / Haziran Temmuz / Eylül Ekim / Aralık
<i>Teslim Tarihleri</i>	30 Nisan 30 Temmuz 30 Ekim 30 Ocak

Kaynak:(<http://www.electoralcommission.org.uk>)

Belirtilen dönemlerde Seçim Komisyonunun resmi internet sitesinde yayınlanan bu raporlara göre bağışlar ve borçlar, aşağıda izin verilen şahıs ve kuruluşlardan temin edilebilir (<http://www.electoralcommission.org.uk>);

- İngiliz seçim kütüğünde yer alan şahıslar,
- Avrupa Birliği' ne dâhil edilmiş ve İngiltere' de faaliyetlerini sürdürmüş olan İngiliz şirketleri,
- Büyük Britanya' daki siyasi partiler,
- İngiltere' deki sendikalar ve yardımlaşma dernekleri,
- İngiltere' deki inşaat şirketleri,
- İngiltere' deki sınırlı sorumluluğa sahip ortaklıklar,
- Faaliyetlerini İngiltere' de sürdüren kurumsallaşmamış ortaklıklardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SİYASETİNDEKİ PARTİLERİN FİNANSMANINDA ŞEFFAFLAŞMA

3. FİNANSMAN KAYNAKLARI VE MALİ DENETİM

3. 1. Mevcut Finansman Kaynakları

Siyaset yapmak, dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de pahalı ve fedakârlık isteyen bir süreçtir. Özünde, bu olgunun temel amacı toplumdaki farklı kesimlerin siyasi düşüncelerini iktidara taşıyıp ülkeyi yönetme arzusu olarak kabul edilse de sistemin içindeki yasal ve etik boşluklardan yararlanan, kişisel menfaatlerini ulusal çıkarların önüne koyan materyalist gruplar tarafından zaman zaman bu ideal, işgale uğramaktadır. Bu nedenle demokrasinin lokomotifi olan siyasi partilerin faaliyetlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu maddi kaynakların gizemli bir hale bürünmesini engellemek için toplumun kaygılarını, tereddütlerini giderici şeffaf bir tablo sunmak her siyasetçinin, devlet otoritesinin asli görevi sayılmalıdır. Bu bağlamda sadece ülkemizde değil dünyanın birçok ülkesinde özellikle 1960 yılından itibaren harekete geçilmiş ve siyasetin finansmanını düzenleyici kanunlar çıkartılmıştır.

Öncelikle partilerin en büyük gelir kaynakları olan devletin sağlamış olduğu hazine yardımları ve bağışlar adı altında yapılan maddi desteklerin daha nitelikli ve kamu vicdanını rahatlatacak düzeye gelmesi önem taşımaktadır.

3.1.1. Çoğulculuk İlkesine Uygun Hazine Yardımları

Önceki bölümlerde sıklıkla vurgulandığı gibi siyasi partiler, varlıklarını devam ettirebilmek için faaliyetlerini birçok kaynaktan yararlanarak finanse etmektedir. Tam anlamıyla demokrasiye geçmiş ülkelerde esasen en önemli gelir kaynağı parti üyelerinin verdiği aidatlar olmasına rağmen Türkiye’ de üye aidatlarının parti hesaplarında ciddi bir katkısının olduğunu söylemek mümkün değildir. Ülkemizde oy veren seçmenlerin %25’ lik bir dilimi, siyasi partilere üyedir. Ancak aylık sabit bir getiri niteliği olan üye aidatları, siyasi partiler açısından cazibesini yitirmiş ve öncelik olarak kamu finansmanı üzerine durulmuştur. Nitekim şu an için partilerin en büyük gelir kaynağı hazine yardımlarıdır.

Günümüzde zaten devlet katkısı doğal bir uygulama olarak karşımıza çıkarken 111 ülkede yapılan araştırmaya göre ülkelerin 65’ inde kamusal destekler görülmüştür (Duchinsky, 2002: 75-76).Yapılan devlet yardımlarında özellikle Batı demokrasilerinde farklı yöntemler göze çarpmıştır (Washington, 1993: 13).

- Partilerin seçim kampanyası yardımlarından ve düzenli, sabit şeklide yıllık yardımlardan yararlandıkları “çifte finansman” modeline Almanya, Fransa, Türkiye gibi ülkeler örnek verilebilir.

- “İskandinav Modeli” olarak tanımlanan ikinci modelde ise, siyasi partilerin yararlandığı düzenli katkılar yapılırken, seçim kampanyalarına yönelik herhangi bir finansman yardımı yapılmamaktadır. İskandinav ülkeleri olan İsveç, Norveç, Danimarka gibi ülkelerde bu model uygulanmaktadır.
- “Hollanda istisnası” olarak bilinen modele göre siyasi partilere doğrudan yardım yapmak yerine partinin yan kuruluşlarına devlet desteği yapılmaktadır.
- Avustralya ve Kanada gibi ülkeler ise vergi ve medya temasında kendilerine has bir model uygulamaktadır.
- İngiltere, İrlanda, Japonya ve İsviçre gibi ülkelerde ise devlet yardımları yoktur ya da aynı ve sınırlı destekler söz konusudur.

Bazı Batı ülkelerinin bu modeller bazında kamu desteklerini hangi ölçütlerde ve kimlere yaptığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Bazı Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları ve Ölçütleri

Ülke	Partilere Yapılan Devlet Yardımı Ölçüt	Seçimlerde Devlet Desteği Yararlanan / Ölçüt
Almanya	Oy Yüzdesi	Partiler / Oy Yüzdesi
Fransa	%50 Eşit, %50 Milletvekili Sayısı	Adaylar / Eşit Olarak
İspanya	%35 Temsilci Sayısı, %65 Oy Yüzdesi	Partiler / Temsilci Sayısı ve Oy Yüzdesi
İtalya	%2 Eşit, %23 Oy Yüzdesi ve %75 Milletvekili Sayısı	Partiler / %20 Eşit, %80 Milletvekili Sayısı

Portekiz	Oy Sayısı	Partiler / Oy Sayısı
Türkiye	Oy Yüzdesi	Partiler / Oy Yüzdesi
Yunanistan	%10 Eşit, %90 Oy Yüzdesi	%10 Eşit, %90 Oy Yüzdesi

Kaynak: Ömer Faruk Gençkaya, Siyasetin Finansmanı, Sınırlamalar ve Denetim: Karşılaştırmalı Uygulamalar, Panorama Dergisi, Sayı 11, Nisan 2005

Dünyadaki uygulamaların ve modellerin gösterdiği gibi devlet yardımları siyasi partiler açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Ancak bu yardımların amacı; çoğulcu bir siyasal sistemi destekleyen, adil bir seçim rekabetine dayanan yarışın temellerini atan, demokrasinin güç kazanmasını sağlayan ve mali açıdan güçlü insanların ipoteği altına girmesini engelleyen yapının oluşabilmesidir. Siyaset kurumlarının içine düşeceği yolsuzluk ve etik olmayan ilişki ağlarından kurtarabilmek için kamu finansmanlarının güçlü yapısının korunarak, adaletli bir şekilde dağıtılmasını sağlamak gerekmektedir. Temel mesele; siyasi partilerin hazine yardımlarından yararlanabilmesi için hangi kriterlere sahip olması gerekmektedir?

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Türkiye’ de hazine desteğinden yararlanmak için siyasi partilerin son milletvekilliği genel seçimlerinde almış oldukları oy yüzdeleri ana kriterdir. Buna göre herhangi bir siyasi partinin hazine yardımına hak kazanabilmesi için oy oranı en az %7 olmalıdır. Son genel seçimlerde alınan oy oranlarına göre sadece 3 büyük parti %7’ nin üzerinde oy alarak hazine yardımından faydalanmış ancak toplam oy oranı %11 civarında olan diğer siyasi partiler bu önemli gelir kaynağından mahrum bırakılmıştır. Çalışmamızın hazine yardımları bölümünde detaylı bir şekilde bahsedildiği gibi 2014 yılında ilgili 3 partiye toplam 315 Milyon TL’ nin üzerinde hazine yardımı yapılırken diğer partiler, herhangi bir kamu desteği alamayarak mevcut siyasal sistemin dışına itilmeye zorlanmıştır. Böylelikle küçük partiler, kamu finansmanından pay alamayarak belli marjinal grupların, sermaye sınıflarının rahatlıkla etki edebileceği örgüt kimliğine bürünebilmekte ve demokrasi treninden inmeye zorlanmıştır.

Hazine yardımlarına konu olan bu kriterler Avrupa ülkelerinde daha farklı seviyelerdedir. Almanya’da %0,5, Avusturya ve Fransa’da %1, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya’ da %3 olarak belirlenmektedir. Bu iki yaygın kriterin yanında, seçimlerde belli sayıda seçim çevresinde aday göstermiş olma veya belli bir miktar oy alma şartının arandığı ülkeler de vardır. Belçika, Finlandiya, İspanya ve Hollanda’ da parlamentoda temsil edilme, Norveç ve İsveç’ te yine temsil edilmenin yanı sıra %2,5 oy oranı kıstas olarak belirlenmiştir (Uzun, 2005: 53-55). Sonuç olarak ülkemizdeki mevcut sistemin yapısı, kamu finansmanlarının doğru ve adaletli bir şekilde paylaşımı yerine büyük

partilerin daha da güçlendirildiği algısını oluşturmaktadır. Zaten ülkemizdeki seçim barajlarından ötürü yaşanan bu karmaşık ve adaletsiz yapı, parlamento dışında kalan diğer siyasi partilerin elini zayıflatmış ve çoğulculuk ilkesine ters düşmüştür.

Bu konuda akademisyenler, siyaset bilimcileri, yazarlar ve hukukçular çeşitli çalışmalar yapmıştır. Sabancı Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, Siyaset Bilimcisi ve yazar olan Prof. Dr. Fuat Keyman, Araştırma Şirketi KONDA Yönetim Kurulu Başkanı, eski siyasetçi ve Radikal Gazetesi köşe yazarı olan Tarhan Erdem ve KONDA Genel Müdürü ve yazar olan Bekir Ağırır'ın 2013 yılında ortak hazırlamış olduğu raporda hazine yardımına da değindiği ve yeni öneriler getirdiği " Türkiye' nin demokratikleşmesi için kapsamlı bir siyasi parti ve seçim sistemi reformu önerisi " konu başlıklı yayınında mevcuttur. Bu raporda siyasi hayatta eşit rekabeti sağlamak adına yapılan hazine yardımlarının bu amaç doğrultusunda, genel seçimlerde seçime katılan partilere taban bir yardım yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ek olarak bunun üstündeki yardımlar, tüm partilerin aldıkları oy oranında paylaşılacak düzenlemeler yapılması ve partilere yapılan hazine yardımlarının miktarı, partilerin 1 senelik makul ve zorunlu harcamalarının nispetinde ve toplam gelirini aşmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine aynı raporda farklı bir bakış açısına göre partilerin aldığı oy oranlarıyla değil, eğer baraj kaldırılmayacaksa, mecliste olmayan partilere TBMM' deki partilere oranla daha fazla katkı yapılması gerektiği önerilmiştir. Yine mecliste olan partilerin milletvekili aidatlarının olması ve güçlü birer çekim merkezleri olması nedeniyle üye aidatlarından elde ettikleri gelirlerin daha yüksek tutarlarda olması ile avantaj kazandığı yazılmıştır. Bu yüzden TBMM dışında kalan partilere pozitif ayrımcılık yapılarak güçlü partilere nispeten TBMM' ye giremeyen diğer partilere daha yüksek bir oranda hazine yardımının yapılmasını önermektedirler (Keyman, 2013: 34-35).

Ülkemizdeki hazine yardımlarının partilere adil bir şekilde dağıtılmadığı görülmektedir. Aynı zamanda demokrasinin işleyişini güçlendirmek gibi görevi olan devletin bu tür yardımları oy oranı açısından küçük siyasi partilere de yapması ve genel olarak siyasi partileri belli çıkar gruplarından koruması gerekmektedir. Bu noktada ülkemiz için kabul edilebilir kriter, birçok Avrupa ülkesinde %0,5 ile %5 arasında olduğu gibi hazine yardımlarını alabilmek için yeterli oy oranının %3 olması ve yapılacak yardım miktarlarının alınan oy oranları esas alınarak paylaşılmasıdır. Çünkü ülke nüfusuna göre 50 Milyon seçmenin varlığı düşünüldüğünde, %3 civarı oy alacak herhangi bir partinin yaklaşık 1,5 Milyon seçmenin olduğunu gösterir ve tabela partisi hüviyetinden çıkıp kamu desteğine ihtiyacı olduğunu zorunlu hale getirecektir (Uzun, 2007: 248:249). Ancak partilerin alacağı bu önemli maddi yardımlarla zaman içerisinde devletleşerek, hitap ettiği toplumsal tabandan kopmasını engellemek için herhangi bir partiye yapılacak hazine yardımlarının o partinin üye aidatları ve bağış gelirlerini aşmayacak şekilde yapılması uygundur. Böylelikle kamusal ve özel gelir kaynakları arasında denge kurulmuş olup partilerin devlete ekonomik olarak doğacak bağlılığını azaltacaktır. Son olarak, bu bağlamda siyasi parti finansmanlarının şeffaflaşmasını ve elde edilen gelirlerin kayıt altına

alınmasını kolaylaştıran bu yardımların, parti içi demokrasiyi güçlendirmek ve genel merkezin bürokratik yapısını kırmak için belli miktarlarda taşra teşkilatlarına yapılmasının faydalı olacağı görüşleri ortaya atılmaktadır. Ancak mali denetimlere genel merkezlerin tabi tutulup tamamen sorumluluğu üstlenmesi ve taşra teşkilatlarının denetlenmesi durumu daha da karmaşık hale getireceği endişesi ağır basmaktadır. Yapılması gereken genel merkezlerin hazine yardımlarından gelecek desteklerin en azından %30' luk dilimi bu örgütlere doğrudan aktarmasında fayda görmekteyiz (Uzun, 2007: 251-252) Ek olarak hazine yardımlarının partilerin eğitim ve araştırma - geliştirme çalışmalarında kullanılmasını zorunluluk haline getirerek siyaset kurumunun güçlendirilmesine ciddi katkıları olacaktır.

3.1.2. Evrensel Normlara Uygun Bir Bağış Sistemi

Genel olarak siyasi partilerin gelir kaynakları arasında önemli bir dilime sahip olan finansman türü bağış adı altındaki yardımlardır. Ancak ülkemizde olduğu gibi yapılacak olan bağış tutarlarında yardımı yapacak şahsın veya tüzel kişiliğin kimliğinden ötürü bazı sınırlamalar getirilmiştir. Çünkü bu tür yapılan yardımlar ile siyaset üzerinde gölge oluşturarak verilecek politik kararlara etki edileceği düşünülmüş ve pek çok ülkede de benzer sınırlamalar mevcuttur.

Ülkemizde ilk defa halk tarafından seçilen T.C. Cumhurbaşkanlığı seçim yarışında ilk bölümlerde belirtildiği gibi bir T.C vatandaşı destek olduğu herhangi bir adaya en fazla 9 bin 82 TL bağış yapabilmektedir. Aynı zamanda yalnız nakdi bağışların kabul edildiği kampanya sürecinde 1.000 TL' nin üzerindeki bağışlar banka hesabına yatırılmıştır. 1.000 TL' yi aşmayan bağışlar ise seçim koordinasyon merkezlerinde makbuz karşılığında bağışçının bizzat iletilmesiyle yapılmıştır. Bağışlardaki hassasiyet ön plana çıkarken bir adayın hesabına yurtiçindeki başka bankalardan bağış gönderilmesi tercih edildiğinde Elektronik Fon Transferi (EFT) formunun açıklama bölümüne bağış yapan kişinin T.C. kimlik numarası ve varsa telefon numaralarının yazılması istenmiştir. Yurtdışından internet bankacılığı döviz transferi yolu ile yapılacak bağışlarda, yine açıklama bölümüne bağışçının adı soyadı, T.C. kimlik numarası ve varsa telefon numaralarının yazılması talep edilmiştir. Ek olarak yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, tüzel kişilerden, Türk uyruğunda olmayan gerçek kişilerden gelebilecek bağış ve yardımlar, yurt içinden gerçekleştirilen EFT' lerde T.C. kimlik numarasının yer almadığı bağış ve yardımlar, yurt dışından gerçekleştirilen transferlerde ad, soyadı ve T.C. kimlik numarasının belirtilmediği bağış ve yardımlar ile 9 bin 82 TL' nin üzerindeki miktar, banka tarafından bağışçının hesabına iade edilmiştir (<http://www.konhaber.com/yeni/haber-156550-Secimler-icin-bagis-hesabi-acildi.html>).

Diğer dünya ülkelerinde de çeşitli kısıtlamalar ve yasaklar, kanunlar ile düzenlenmiş ve siyasi partiler üzerinde uygulamaya konulmuştur. Yasaklar arasında yabancı kaynakların, tüzel kişiliklerin, sendikaların ve sivil toplum örgütlerinin yapacak olduğu bağışlar dikkat çekmiş ve böylelikle siyasi

parti faaliyetlerinin kayıt dışı yollarla finanse edilmesine ve siyasette güvensizlik inşa edecek olan yozlaşmalara, çıkar ilişkilerine karşı kalkan olması amaçlanmıştır. Aşağıdaki tabloda pek çok ülkenin yapılan bağışlarla ilgili uyguladığı yasaklar gösterilmiştir;

Tablo 3.2. Türkiye ve Bazı Batı Ülkelerinde Siyasi Partilere Yapılan Bağış Sınırlamaları

Ülke	Yabancı kaynaklardan yapılan bağışlara ilişkin bir yasak var mı?	Tüzel kişilerden yapılan bağışlara ilişkin bir yasak var mı?	Sendikalardan yapılan bağışlara ilişkin bir yasak var mı?	Yapılan anonim bağışlara ilişkin bir yasak var mı?
Avusturya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Belçika	Hayır	Evet	Evet	Hayır ama limit var
Danimarka	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Finlandiya	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Fransa	Evet	Evet	Evet	Evet
Almanya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır ama limit var
Yunanistan	Evet	Evet	Evet	Evet
İrlanda	Evet	Hayır	Hayır	Hayır ama limit var
İtalya	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır ama limit var
Lüksemburg	Hayır	Evet	Evet	Evet
Hollanda	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Norveç	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Portekiz	Evet	Evet	Evet	Evet
İspanya	Evet	Hayır	Hayır	Evet
İsveç	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
İsviçre	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Birleşik Krallık	Evet	Hayır	Hayır	Hayır ama limit var
Türkiye	Evet	Hayır	Hayır	Evet

Kaynak: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) Political Finance Database (Siyasi Finansman Veritabanı), <http://www.idea.int/political-finance/index.cfm>

Ülkemizde bağış yapılması yasaklanmış olan ve karşımıza sıkça çıkan yasal düzenleme; yabancı ülkelerin, yabancı gerçek ya da tüzel kişilerin ve uluslararası kuruluşların yapacağı yardımlardır. Bu noktada kaygı duyulan nokta, özellikle dominant ülkelerin yapacakları maddi yardımlar ile o ülkelerin içişlerine doğrudan karışarak siyasi hareketlerini etkileyeceği düşüncesidir. ABD, Fransa, Rusya, Türkiye gibi birçok ülkede bu türden bağışlar tamamen yasaklanmıştır. Almanya ve bazı Doğu Avrupa ülkelerinde ise, yabancı kaynaklı bağışlar yasaklanmasa da tutar olarak sınırlandırılmıştır. Siyasi partilere yönelik bağış kaynaklarıyla ilgili ikinci bir yasak türü ise; şirketler, bankalar, dernekler ve sendikalara yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD, Fransa ve Portekiz'de siyasi partilerin sendikalardan bağış kabul etmesi yasaklanmıştır (Tjernström, 2003: 197-199).

Bütün bu veriler ışığında ülkemiz için sistemin şeffaflaşmasına katkıda bulunmak, kamuoyunu tatmin edebilmek ve toplumun siyasi partilere olan güvenini arttırabilmek adına öncelikli olarak bağış yapan kişilerin veya kuruluşların, yapmış oldukları bağışlarla birlikte kamuoyunun bilgilendirilmesi gerekmektedir. Birçok ülkede bu uygulamaya yönelik olarak seçim öncesinde bankalarda çeşitli hesaplar açılarak kimlerin adaylara bağış yaptığı ve yardım tutarlarının ne miktarda olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kişi veya kuruluş, kamuoyu ile paylaşılan bu bağışın ardından, yardım yaptığı partinin devlet otoritesini yönetecek güce sahip olması halinde kendisine herhangi bir ekonomik ayrıcalık tanınması konusunda temkinli davranacaktır. Bağış sahiplerinin kamuoyu ile paylaşılmasının yanı sıra seçim kampanyalarının bitiminde harcamaların nerelere yapıldığı yine elektronik ortamlarda ilan edilmelidir. Ancak kimliğinin açıklanması ile olası bir ayrımcılıkla karşılaşmamak için bağış yapacak kişinin veya tüzel kişinin ekonomik gücü ve itibarı göz önünde tutulmalıdır.

Siyasi partilere veya adaylara yapılacak bağış miktarlarında tavan sınırlamalar evrensel normlara göre uygulanmalı ve her yıl kendisini güncellemesi gerekmektedir. Çünkü ülkemizde ekonomi verileri her dönem değişmekte olup örneğin enflasyon ve ekonomik büyüme değerleri gibi şahısların ve şirketlerin mali gücünü yakından etkileyecek değişimlerle uyumlu olması uygun olacaktır. Aynı zamanda kanundaki düzenlemelerde net bir biçimde hükme bağlanamayan aynı yardımlara yönelik olarak partiler ve adaylar arasında doğabilecek adil olmayan rekabet ortamını ortadan kaldırabilmek adına sınır belirlenmeli ve denetimi etkinleştirilmelidir.

Kanunlarımıza göre sendikaların, meslek kuruluşlarının, derneklerin, şirketlerin ve benzeri sivil toplum örgütlerinin siyasi partilere bağışta bulunması yasaldır. Bu bağışların miktarına üst sınır getirilse bile kamu kurum ve kuruluşu niteliğindeki meslek örgütlerinin bağış yapması yasaklanmalıdır. Devletin imkânlarıyla, kaynaklarıyla herhangi bir siyasi partiye yapılacak parasal katkı siyasetin adil rekabet ortamını sekteye uğratarak devlet otoritesine karşı güveni zedeleyecektir. Nitekim kamusal işlevi olmayan çok sayıda sivil toplum örgütünün siyasete olan ilgisini de teşvik edip yapılacak olan bağışlar yoluyla toplum ve partiler arasında köprü vazifesi görevini üstlenecektir.

3.2.Siyasi Parti Gelir - Giderlerinin Şeffaf Raporlanması ve Etkili Bir Mali Denetim

Anayasal düzende siyasi partiler, demokratik bir siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarındandır. Kanunlardaki yerine istinaden partilerin önemi açıkça ortaya konulmuş ve siyaset arenasındaki her mücadelenin, devletin demokratik sürekliliğine katkılarının olduğu görülebilmektedir. Bu mücadelenin temel amacı, parti olarak iktidara gelmek ve ülkeyi kendi ideolojik penceresinden yönetmektir. Siyasi partilerin bu amacı gerçekleştirebilmeleri için ülke içinde teşkilatlanıp politik düşüncelerini halkına duyurabilmesi ve propaganda faaliyetlerini sürdürebilmesi gerekmektedir. Tüm bu faaliyetlerin bir maliyeti olup ciddi bir kaynak ihtiyacına paralel alternatif gelir kaynaklarına sahip olmak zorundadır.

Partilerin yapmış oldukları harcamaların, elde edilen gelirlerin ve finansman kaynaklarının topluma doğru ve anlaşılabilir şekilde duyurulması ve tereddüde yer vermeyecek biçimde mali denetimden geçmesi devletin olduğu kadar her partinin de asli görevlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Parti kaynaklarının doğru şekilde denetlenmesi, verilerin kamuya açık olması topluma güven verecek, siyasetçilere olan bakış açısını değiştirecektir.

Raporlama ve denetim ile ilgili uygulama yöntemleri ülkelere göre farklılıklar oluşturabilir veya zaman açısından değişik dönemlere denk gelebilir. Bir ülke düşünelim ki yılda bir mali denetim yapılsın, bir diğer ülkede sadece seçim dönemlerinde etkin bir denetim hâkim olsun. Diğer bir ifadeyle, bir ülkedeki siyasi partilerin finansal raporları herkesin ulaşabileceği şekilde kendi internet sitelerinde yayınlansın ancak farklı bir ülkede ilgili raporlara erişim olmasın. Tüm bu uygulama farklılıklarına karşılık üzerinde durmamız gereken bulgu, siyasi partilerin yapmış oldukları harcamaların ve elde ettikleri gelirlerin doğru bir şekilde evrensel standartlara uygun mali raporlamalarla halka duyurulması ve devletin kendi toplumunu tatmin edecek nitelikte denetimi yapabilmesidir. Bu bölümde ülkemizdeki siyasi parti finansmanlarının kamu nezdinde şeffaf bir zemine oturtulabilmesi için partilerin nasıl bir raporlama ile gelir ve giderlerinin beyan edebileceğini ve mali denetimin hangi kamu kurumları tarafından sağlanması gerektiğine yer vereceğiz.

3.2.1. Standartlara Uygun Doğru Muhasebe Sistemi Ve Raporlama

Siyasi partilerin varlıklarını koruyabilmeleri adına elde etmiş oldukları gelirleri ve yarattıkları finansman kaynaklarını etkin ve verimli bir şekilde kullanmaları zarurettir. Aşağıdaki tabloda 2005 ile 2011 yılları arasında yanlış muhasebe uygulaması nedeniyle AYM' nin vermiş olduğu bazı karar örnekleri görülmektedir;

Tablo 3.3. Yanlış Muhasebe Uygulamalarının Temel Kaynağı ve Örnekleri

Nedenler	Kaynağı ve AYM' nin Verdiği Kararlardan Örnekler
<i>Giderlere İlişkin Usullere Uyulmaması</i>	Siyasi partilerin amaçlarına uygun olmayan ve parti tüzel kişiliği adına yapılmış harcama olarak kabul görmesi mümkün olmayan harcamaların varlığından kaynaklanmaktadır. Partide koruma görevlisi olarak çalışan bir kişinin ameliyat ücretlerinin, saymanlık görevini yürüten bir parti görevlisine ait cep telefonu faturaları ile temizlik ürünlerinin gibi parti kasasından karşılanması bu tür uygulamaya örnek olarak gösterilebilir.
<i>Gelirlere İlişkin Usullere Uyulmaması</i>	Kaynağı belirsiz gelir sağlanması, yasaya aykırı olarak partiye bağış kabul edilmesi ve kredi ile borç alma yasağına uyulmamasından ortaya çıkmaktadır. Partiye kişi başı yapılabilecek bağış tutarının üzerinde bağış yapılması, taşıt alımı için kredi çekilmesi bu tür uygulamalara örnek oluşturur.
<i>Defterlerle İlgili Gereken Sorumluluklara Uyulmaması</i>	SPY' in 60. maddesine aykırı olarak kayıtların usulüne uygun açıklama içerir şekilde tutulmaması, yevmiye defterinin zamanında tasdik ettirilmemesi, defter-i kebire sayfa numarası verilmemesi veya bu defterlerin zamanında ya da hiç tasdik ettirmemesinden kaynaklanmaktadır..
<i>Gelir ve Gider Belgelerine İlişkin Eksiklikler</i>	Gelir gider belgelerinde yer alan tutarlardan farklı tutarlarda kayda alma, gelir gider belgelerini kayda almama, belgeler üzerinde tahrifat yapma, belgelerin mükerrer kaydı, belge düzeninde eksiklik, belgelerin gerekli bilgileri içermemesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır
<i>Teslim Usullere Uyulmaması</i>	Kesin hesap, defter ve belgelerin Anayasa Mahkemesi'ne iletilmesine ilişkin SPY' de belirtilen sürelerle uyulmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır

Kaynak: Özgün Akyol, “ Türkiye’ deki Siyasi Partilerdeki Yanlış Muhasebe Sistemi Uygulamaları ve Çözüm Önerileri ” , Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2011: 194)

Tabloda da vurgulandığı gibi birçok AYM kararı, doğru uygulanmayan muhasebe sistemi nedeniyle alınmış ve yansımıştır. Bu tür eksikliklerin önüne geçebilmek için dikkat edilmesi gereken hususlar vardır (Akyol, 2011: 200);

- Giderlere ilişkin olarak ortaya çıkacak muhtemel kayıpları minimize etmek için harcamaların siyasi partinin tüzel kişiliği adına yapılmış olması gerekliliği,
- SPY’ de yer alan yasalara istinaden gelir kaynakları arasında kredi temin etmek veya borç almak gibi kaynakların, gelir kaynakları arasında yer almaması gerekliliği,

- Tutulacak defterlerin kanunlara uygun şekilde zamanında tasdik ettirilmesi, belgeye dayalı, sıra numarası yazılmış ve açıklama içerir şekilde olması gerekliliği,
- Gelir ve giderlerin kanunların emrettiği şekilde bir belgeye dayanması, belgelerde tahrifat yapılmaması ve mükerrer olmayacak şekilde kayıt altına alınmaması gerekliliği,
- Partilerin hazırlamış oldukları kesin hesapların Haziran ayı sonuna kadar, diğer defter ve belgelerin ise AYM' nin ilk incelemesinden itibaren 1 ay içinde AYM' ye verilmesi zorunluluğuna uyulması gerekliliğidir.

Siyasi partiler, kar edebilmek amacıyla kurulmuş, örgütlenmiş ticari işletme veya kuruluşlar değildir. Yani diğer sendika, vakıf, dernek ve benzerleri gibi herhangi bir karlılık hesaplaması yapmadıkları için ciddi mali işlemleri olmamaktadır. Bu nedenle kar miktarını hesaplamaya yönelik görülen ve ticari nitelikli işletmelere uygun olan Tek Düzen Muhasebe Sistemi, siyasi partilerin mali raporlama ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap verememektedir. Bu noktada kar amacı gütmeyen bu örgütlerin uluslararası düzeyde kabul edilmiş olan standartlaşmış mali raporlamaları kullanmaları gelir ve giderlerin kamuoyu nezdinde anlaşılabilir nitelikte görülmesini sağlayabilecektir. Standartlaştırılmış raporlamalar, Tek Düzen Muhasebe Sisteminde olduğu gibi kar hesaplamasına yönelik değil tamamen oluşan finansman kaynakların ve harcamaların değişimini göstermeye yöneliktir. Bu önerilerin temelinde partilerin mali işlemlerini doğru biçimde raporlaması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi yatmakta olurken seçmenin tercihlerini daha nitelikli yapmasına katkıda bulunacaktır

3.2.2.Siyasetteki Yozlaşmaya Karşı Nitelikli Bir Mali Denetim

Siyasi partilerin mali açıdan denetlenmesi tüm demokratik ülkeler açısından zorunluluk arz etmektedir. Çünkü şahıs veya gruplardan gelebilecek maddi yardımların, partilerin politikalarından ödün vermesini engellemek ve oluşabilecek yozlaşmanın önüne geçerek yapılacak harcamaların kontrol alınması gerekmektedir. Böylelikle siyaset kurumu ile sermaye grupları arasında daha ilkeli bir ilişki sağlanacak, ek olarak yurtdışı kaynaklı finansmanların partilere giriş yaparak ulusal çıkarların tehlikeye girmesinin önüne geçilecektir. Aynı zamanda parti yönetiminde bulunmayan üyelerin, kamunun yapmış olduğu şeffaf bir denetim ile kendi partilerine olan güvenleri artacak, siyasal çalışmaların kalitesini arttıracaktır. Sadece üyelerin güveni değil oy kullanacak olan halkın siyasi partiler arasındaki yapacağı tercihleri, ilgili mali denetim sonuçlarına göre verebilmektedir

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde incelediğimiz gibi ülkemizdeki siyasi partilerin mali denetim yetkisi tamamen AYM' nin elindedir. Ancak denetim konusunda bazı eksikliklerin olduğu mahkeme üyelerinin yanı sıra çeşitli akademisyenler tarafından da ortaya koyulmuştur. Bu aksaklıklar genel olarak şunlardır (Kaya, 2006: 590);

- Ülkemizdeki tüm siyasi partilerin uyacağı tek ve standart bir muhasebe sisteminin olmayışı,
- AYM' nin siyasi partilerin tamamına tek başına bakmak istemesi ve bu konuda yaşanan problemler,
- Mali denetim sonucu, uygulanacak yaptırımların genel merkez dışında il örgütlerini de içine alması,
- Alınan karar sonunda, hazineye irad olarak kaydedilen harcamaların sorumluluğunun partilerin tüzel kişiliklerine ait olmasından kaynaklı sorunların mevcut olması,
- Seçimlerdeki adayların kişisel harcamalarının sınırlandırılmaması ve herhangi bir denetime tabi olmaması,
- İlkesel bazda kararların olmamasıdır.

Bu konuda tartışmaların ana ekseninde, ülkemizdeki kamu kurum veya kuruluşlarının yanı sıra TBMM' nin siyasi partilerin mali denetiminde gereken tarafsızlığı sağlamayacağı düşünülerek bu görevin yargı organı olan AYM' ye verilmesi durmaktadır. Yetkinin AYM' ye ait olmasının nedenlerinden birisi, bu kamu kuruluşunun partiler üstü bir kurum olarak kabul edilmesi ve bağımsız kararlar alabileceğine kanaat getirilmesidir. Ancak bunlara karşılık AYM' nin birçok temel görevlerini aksatacak nitelikte yükünü arttırdığı ve yeterli teknik personelin olmaması nedeniyle kamuoyunu tatmin edecek sürelerde mali denetimi sonuçlandırılmadığı sıkça konuşulmaktadır. Bu konuda bazı çekinceler olsa da siyasi partileri mali yönden denetleme görevi Sayıştay' a verilmelidir. Ancak tarafsızlığı ve bağımsızlığı tesis etmesi gereken bu kurumun üzerinden siyasetin gölgesinin çekilmesi, mali denetimi sağlayacak Sayıştay' da yeni bir daire oluşturularak TBMM' deki tüm partilerin üzerlerinde uzlaşma sağlayacağı üyeler seçilmelidir. Böylece gücü elinde bulunduran iktidar partilerinin kendi dünya görüşleri doğrultusunda üyeler seçmesinin önüne geçilebilecektir.

AYM' nin etkin bir denetim ortamını yaratamamasının nedenlerinden biri de, kapsam olarak siyasi partilerin sadece gelir ve giderlerinin incelenmesine ek olarak mal edinebilmelerinin kanuna

uygun olup olmadığını denetlemesidir. Çünkü yetki sahibi olsa da siyasi partilerin genel merkez hesapları dışında tüm il ve ilçe teşkilatı olarak tanımlanan taşra örgütlerinin hesaplarını inceleyecek kapasiteye personel yeterliliği açısından sahip değildir. Elbette, yetkinin tamamen Sayıştay' a verilmesi mevcut olan problemleri bir anda ortadan kaldırmayacaktır ancak bazı güçlü tedbirlerle zamanla daha nitelikli bir kontrol mekanizması ortaya çıkacaktır. Tedbirlere örnek olarak seçim öncesi harcamaların sınırlandırılması ve siyasetçilerin mal beyanını kamuoyu ile kısa aralıklarla paylaşması gündeme gelirken hem adil bir rekabet ortamında seçim yarışı oluşacak hem de siyasette ölçsüz zenginleşmenin önüne geçilebilecektir.

Nitekim bu doğrultuda yakın bir zamanda şeffaflık paketi adı altında bazı düzenlemeler kamuoyu ile paylaşılmış ancak hala kanunlaşmamıştır. Duyurulan bu düzenlemelerde, TBMM' de bulunan siyasi partilerin grup başkanvekilleri, genel merkez yöneticileri, il başkanları ve ilçe başkanları ile ulusal, bölgesel veya yerel nitelikte yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarının yetkilileri için de mal bildirimini zorunluluğu getirilmektedir. Ayrıca AYM' nin yüksek mahkeme başkanı ve üyeleri ile birlikte diğer tüm daire başkanlarının mal bildirimini zorunlu hale getirilecektir(<http://nediyor.com/2015/01/14/kamuda-seffaflik-paketi-mal-bildirimi-zorunlu-olacak/>).

Üzerinde durulması gereken bir başka durum ise seçimlerde aday olan kişilerin kendi kişisel kaynaklarından oluşturacağı bütçenin herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmaması ve bu tür harcamaların nasıl kayıt altına alınmamasıdır. Aynı zamanda aday olan kişilerin herhangi bir şekilde mal bildirimini yapma zorunluluğu da yoktur. Böylelikle ilgili siyasetçilerin seçim sonrasında zenginleşip zenginleşmediğini saptayabilecek bir ölçüt mevcut olmayacaktır. Zaten ülkemizde seçim harcamaları kayıt altına alınsa da kanuni düzenlemelerle herhangi bir sınırlama getirilmemesi nedeniyle eşit şartlarda yarışılacak bir rekabet ortamının varlığından söz etmek zordur. Adayların nakdi olarak herhangi bir ödünç alması yasaklanmasına rağmen bankalardan veya diğer finansal kuruluşlardan kredi kullanmalarının önünde hiçbir engel olmaması, bu adayları seçimlerde diğer adaylardan bir adım daha öne geçirmektedir. Bu nedenle, özellikle öz kaynaklarla yapılacak seçim harcamalarına günümüz koşullarına uygun bir sınırlama getirilmeli ve adayların seçim dönemi boyunca haksız rekabete yol açabilecek düzeyde üzere herhangi bir kredi kullanımına izin verilmemelidir.

Tüm bu çalışmalara ve önerilere rağmen siyasi partilerin birer kamu kurumu olmaması ve demokratik hayattaki önemli fonksiyonları nedeniyle AYM tarafından mali denetime tabi tutulması ikna edici bir faktör olarak karşımıza çıkartılabilir. Ancak kamu kuruluşlarının denetimi konusunda uzmanlık yetkinliğine ulaşmış olan Sayıştay' ın siyasi partilerin mali denetiminde ana rolü elde etmesi bu alanda kayda değer bir reform girişimidir. Sayıştay' ın denetim yetkisini ele almasıyla siyasi partilerin genel merkezleri dışında il ve ilçe örgütlerinin de kapsamlı bir şekilde gelir, gider belgeleri incelenebilecek ve partilerin tüm il örgütlerinin gerçek bir mali denetimi yapılacaktır.

Kamu otoritesinin yapacağı denetimlerin öncesinde de siyasi partiler, kendi iç bünyelerinde gelir ve gider hesaplarının kanuna uygun bir mecrada yürüdüğünü görmesi için kendi sektörlerinde uzmanlaşmış olan bağımsız denetim kuruluşlarına belli ücretler karşılığında partilerinin hesaplarını inceleyebilirler. Böylelikle kamu denetimden sonra çıkabilecek olası bir yaptırım kararı ile seçmenler üzerinde yaşanabilecek güvensizliğin önüne geçebilirler.

Mali denetim konusunda yetkili merci tartışılrsa da gerek mevcut sistemdeki AYM olsun, gerek bazı hukukçuların ve akademisyenlerin önerdiği Sayıştay olsun, tüm çalışmaların gayesi; siyasi partiler arasındaki eşit durumun bozulmaması, hesap verebilir bir siyasetin oluşması ve kamuoyunun beklentisi olan finansman kaynaklarındaki şeffaflık ilkesinin zedelenmeyeceği bir atmosferin yakalanmasıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, ülkemizdeki demokratik rejimin işleyişinde temel taşlardan sayılabilecek siyasal partilerin finansmanının şeffaf bir zemine oturabilmesi konusunda siyaset bilimcilerine yönelik yeni bir kaynak oluşturması ve konu ile ilgilenen kişilerde farkındalık yaratabilmesi için önemlidir. Bu konuya yönelik olarak yapılan belge tarama araştırmalarında yeterli ve uygun bulguların olmadığı tespit edilmiş, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan tez çalışması ile siyasi partilerin finansmanı ve şeffaflaşmasına yönelik literatürde yeni bir örnek oluşturulması düşünülmüştür.

Genel olarak toplumun siyasi hayata katılımında köprü vazifesi taşıyan siyasi partilerin ortaya çıkışları, nitelikleri ve örgüt içi düzen ve demokratik yapılar gereklidir. (Yüce, 2011) Bu konular incelenirken, siyaset olgusu, partilerin işlevleri ve gerekliliği, gelir ve giderleri, farklı ülkelerdeki uygulamalar ve bu finansal işlemleri denetleyebilecek kontrol mekanizmalarının üzerinde ana hatlarıyla durulmuş, siyasetin finansmanı üzerinde ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır.

4.2. Araştırma Soruları

Bu tezde; “Ülkemizdeki siyasal partilere yapılan hazine yardımlarının kriterleri ne olmalıdır?” sorusu incelenmiştir. Bunun yanı sıra araştırmamda, “Hazine yardımlarının parti içindeki dağılımı nasıl olmalıdır ?” sorusu yer alır. Aynı zamanda “Siyasi partilere yapılan bağış sınırlamalarının kapsamı ne olmalıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bir diğer soru ise “Siyasi partilere bağış yapan gerçek ve tüzel kişiler kamuoyu ile paylaşılmalı mıdır? Neden?” dir. “Seçim öncesinde adayların harcamalarında sınırlama nasıl olmalıdır?” sorusuna da cevap aranmıştır. Bunun yanı sıra “Siyasetçilerin mal bildirim beyanının kapsamı ve süresi ne olmalıdır?” sorusu yer almaktadır. Son olarak, “Siyasi partilerin mali denetimi yetkisi hangi kurumda olmalıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu araştırma sorularına cevap aranırken ilgili alan yazına ve ilgili görüşmecilere başvurulmuştur.

4.3. Yöntem Ve Veri Kaynakları

4.3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim yaklaşımı/yöntemi kullanılmıştır. Olgu bilim yaklaşımı/yöntemi, olguyu bizzat deneyimleyenlerin “neyi” “nasıl” deneyimlediklerini tanımlamaya çalışır (Creswell, 2013). Olgu bilimde, araştırmacı, olguyu bizzat yaşayarak deneyimleyen katılımcılardan bilgi/veri toplayarak incelenen olgunun özünü tanımlamaya çalışır (Creswell, 2013, s.76). Olgu bilim araştırmalarında verilerin analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya

çıkartır. İçerik analizinde bu amaçla kavramlar ve temalar oluşturulur. Oluşturulan temalar yorumlanır, alıntılara yer verilir ve sonuca gidilir (Saldana, 2013).

4.3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu CHP, MHP ve AKP’ deki toplam 5 önemli siyasetçi oluşturmaktadır.

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Milletvekilliği Süresi	Cinsiyeti	Siyasi Partisi	Mesleği
Aday	Erkek	MHP	Akademisyen
4 yıl	Erkek	MHP	Bürokrat
4 yıl	Erkek	CHP	Doktor
8 yıl	Erkek	AKP	İş Adamı
8 yıl	Erkek	AKP	Yazar

4.3.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Olgu bilim deseninde temel veri toplama tekniği/yöntemi görüşmedir. Olgulara ilişkin deneyim ve anlamları ortaya çıkarmada görüşme tekniği araştırmacılara etkileşim, esneklik ve ek irdeleme soruları sorma olanağı sunar (Patton, 1990). Görüşmelerin birden fazla ve derinlemesine olması olgunun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu kapsamda, bu araştırmanın verileri yarı-yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla toplanmıştır.

4.3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, verilerin tanımlanması, kodlanması ve kategorileştirilmesi sürecidir (Patton, 1990). Yarı-yapılandırılmış görüşme verilerine uygulanan içerik analizi (tematik analiz) aşamaları şöyle özetlenebilir: Öncelikle görüşme esnasında görüşmecilerin izniyle alınan ses kayıtları, ham veri olarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Yazılı döküm haline getirilen yarı-yapılandırılmış görüşme verileri birkaç kez okunmuştur. İçerik analizinde kullanılan kavramlardan olan ve verilerin içerik analizine uyumlu hale getirilmesi, toplanan veriler arasında kelime, cümle ve paragraf gibi anlamlı bölümlerle bağ oluşturulma süreci olan kodlamaya başvurulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Her bir görüşme rastgele bir yöntemle K.1, K.2, K.3, K.4 ve K.5 şeklinde kodlanmıştır. Sonra verilerdeki kelimeler, cümleler ve paragraflar kodlama için belirlenerek işaretlenmiştir. Bu işlem araştırmacı tarafından ayrı olarak yapılmıştır. Daha sonra yapılan kodlamalar bir araya gelerek karşılaştırılmış ve farklı düşünülen kodlamalarda uzlaşmıştır. Sonunda tüm kodlamalar kategoriler haline getirilmiş ve temalar oluşturulmuştur. Bulgular, tema başlıklarında yarı-yapılandırılmış görüşme verilerinden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır.

4.3.5. Nitel Araştırmalarda Geçerlik Ve Güvenirlik

Araştırma sonuçlarının inandırıcılığı bilimsel araştırmanın en önemli kabul edilen ltdr (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 256). Nitel araştırmalarda geçerliğe bakılırken hem iç hem dış geçerlik göz önünde bulundurulmalıdır. İ geçerlik, araştırma bulgularının gerçekliğe uygunluğu ile ilgilenir (Merriam, 1998: 201). Araştırmacının sürekli olarak kendisini ve araştırma süreçlerini eleştirel bir gözle sorgulaması ve elde ettiği bulguların ve sonuçlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını kontrol etmesi beklenmektedir. Bu kontrollerin nasıl yapıldığı konusunda yapılan açıklamalar okuyucuyu tatmin edebilecek biçimde açık ve anlaşılır olmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 257). Dış geçerlik ise araştırma sonucunda elde edilen bulguların başka durumlara uygulanabilmesi ile ilgilidir. Bu durum araştırma sonuçlarının nasıl genellenebileceği ile ilgilidir (Merriam, 1998: 205). Güvenirlik, araştırma tekrarlandığında aynı sonuçların alınmasıdır. İnsan davranışları hiçbir zaman durağan olmadığından güvenirlik kavramı Sosyal Bilimler’ de her zaman sorun olmuştur (Merriam, 1998: 205).

Bu araştırmada geçerliğin ve güvenirliğin arttırılması amacıyla araştırmada kullanılacak veriler siyasi yöneticilerle farklı zamanlarda yapılan ve tekrarlanan görüşmelerle toplanmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada farklı siyasal düşünceleri temsil eden çeşitli politikacılarla yapılan görüşmeler sayesinde elde edilen verilerle, araştırma sonuçlarının inandırıcılığı arttırılmıştır. Araştırmanın i geçerliliğini arttırmak için katılımcılara yöneltilen sorular sonucunda elde edilen verilere bu ham verilerle yapılan kodlamalar arasındaki tutarlılığa ve ulaşılan sonuçlara ilişkin uzman incelemesine başvurulmuştur. Aynı zamanda yöntem bölümünde; katılımcılar, verilerin toplanması ve verilerin analizi süreçlerindeki işlemler ayrıntılı olarak anlatılarak dış geçerliğin sağlanması çalışılmıştır (Creswell, 2013). İ ve dış güvenirliği sağlama çalışmaları kapsamında veri setine ilişkin ham veriler, kodlamalar ve ulaşılan sonuçlar uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar, ham veriler ve kodlamalar arasındaki tutarlılığa bakarak tutarlık incelemesini ve ham veriler ile ulaşılan sonuçları karşılaştırarak yargı ve yorumlara yönelik teyit incelemesini yapmışlardır (Patton, 1990).

Ayrıca bu araştırmada, katılımcıların görüşme sorularını doğru yanıtladıkları ve çalışmaya katılan katılımcıların görüşme sırasında doğal hallerini yansıttıkları varsayılmıştır. Aynı zamanda görüşmecilerden alınan yanıtlar doğrudan metne aktarılmıştır. Böylece bu nitel araştırmanın geçerliğinin ve güvenirliğinin arttırılması sağlanmıştır.

4.3.6. Veriler

Tablo 4.2.	
Tema	Kod
Hazine Yardımı Kriteri	% 3' e çekilmesi
	% 7 olarak kalması
	Terör problemi ortadan kalktığı zaman kademeli olarak düşmesi
	Siyasetin şeffaflaşması
	Oransız olması
	Eşit mesafede olması
	Kayıt dışı finansmana neden olması

Ülkemizdeki siyasi parti faaliyetlerinin finansmanındaki en önemli gelir kaynağı olan kamu destekli hazine yardımlarının dağıtımında belirleyici olan %7' lik oy oranının demokrasimizin gelişmesinde ve çoğulcu yapının kurumsallaşmasında engel olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu konuda herhangi bir oy kriterinin olmaksızın yardımların yapılması, makul seviyelere çekilmesi ve mevcut sistemin korunması şeklinde katılımcıların farklı düşünceleri bulunmaktadır. Katılımcılardan K.1. ve K.3 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Demokratik siyasi sisteminin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için büyük partiler olduğu kadar küçük partilerin de korunması ve bu noktada adil bir rekabet ortamının yaratılabilmesi adına kısa vadede son genel seçimlerde %3 ve üzeri oy alan partilere, hazine yardımının aktarılmasını uygun görmekteyiz. Nitekim 2013 yılında Demokratikleşme Paketi adı altında, ilgili yasal düzenleme önerilerimiz arasında yer almıştır.”

“Siyasi partiler arasında eşit bir rekabet ortamı içinde seçim yarışımının sürdürülebilmesi için hazine yardımları konusunda hiçbir oy ölçütü olmadan, her partinin aldığı oy oranlarına göre devlet yardımlarının dağıtılması daha uygun olacaktır.”

Buna karşılık olarak bir diğer katılımcı K.2. ise; *“herhangi bir oy sınırı ve belli ölçütlerde olmadan yapılacak yardımların terör ile bağlantılı marjinal siyasi partilere kaynak aktarılacağı ve terörizmin finansmanını oluşturacağını”* ifade etmiştir.

Tablo 4.3.	
Tema	Kod
Hazine Yardımı	Genel merkez denetlemesi
Parti İçi	%20- %30 arası kaynak aktarımı
Dağılımı	Ar-Ge çalışmalarına pay ayrılması

Genel anlamda hazine yardımlarının siyasi partilerin genel merkezlerine doğrudan yapılması uygun bulunmaktadır. Çünkü mali denetim konusunda sorumluluğun tamamen genel merkezde olması ve yerel taşra örgütlerinin denetlenmesinin daha zor olması sebebiyle mevcut sistemin devamı yönünde kanaat bildirmiştir. Bu görüşlere ilave olarak katılımcılardan K.1.' in ifadeleri şu şekildedir:

“Taşra teşkilatlarına hazine yardımlarının %20 ile % 30 arası kaynak aktarımının yapılması ve ar-ge çalışmalarına pay ayrılmasının yasal güvence altına alınmasını parti olarak önermekteyiz.”

Tablo 4. 4.	
Tema	Kod
Siyasi Partilere Yapılan Bağışların Sınırları	Bağışlara sınırlama getirilmesi
	Sınırsız destek-sınırsız talep
	Bağışların elektronik ortamda paylaşımı
	Adayların seçim hesabı açması

Katılımcılar siyasi partilere yapılan bağışlara uygulanan sınırlamanın doğru olduğu ve ek olarak elektronik ortamda kamuoyu ile paylaşılmasını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar yaptığı öneriye istinaden seçim öncesi tüm adayların herhangi bir bankada seçim hesabı alarak tüm yardımların kayıt altına alınması dikkat çekmiştir.

Tablo 4.5.	
Tema	Kod
Siyasi Partilere Bağış Yapanların Kamuoyu İle Paylaşılması	Siyasetin şeffaflaşmasına katkı sağlaması
	Çıkar gruplarının siyasetten beklentisini minimize etmesi
	Toplum içi tarafsızlık ilkesi

Ülkemizdeki siyasi partilere yapılan bağışların sahiplerinin kamuoyu ile paylaşılması Türk siyasetinin şeffaf bir yapıya bürünmesinin katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Katılımcılardan K.5.' in ifadeleri şu şekildedir:

“Seçim öncesi bağış sahiplerinin seçimlerden sonra iktidar olabilecek herhangi bir partiden maddi bir menfaat beklemesini engellemesi açısından yapılan bağış miktarı ve isminin elektronik ortamda kamu ile paylaşılması doğrudur.”

Siyasi partilere yapılan bağış sahiplerinin kamuoyu ile paylaşılması farklı bir bakış açısı getiren katılımcılardan K.3.' ün ifadeleri şu şekildedir:

“Bağış sahiplerinin kamuoyu ile paylaşılması ilgili şahısların ve tüzel kişiliklerin toplum içinde siyasi bir taraf olarak görülmesine neden olacak ve tarafsızlık ilkesi çiğnenecektir.”

Tablo 4.6.	
Tema	Kod
Adayların Seçim Harcamalarında Üst Sınırlama	Siyasi partilerin seçimlere eşit şartlarda katılması
	Güven artışının sağlanması
	Tasarruflu kullanım
	Demokrasi çıtasının yükselmesi

Seçim dönemi boyunca propaganda amaçlı adayların kampanya harcamalarına belirli bir sınırlama getirilmesi adil bir siyasi rekabet ortamını oluşması açısından tüm katılımcıların ortak bir kanısıdır. Katılımcılara göre seçimlere eşit şartlarda girilmesi, toplum nezdinde siyasi partilere olan güvenin tesis edilmesi, ekonomik kaynakların tasarruflu kullanılması ile demokrasi çıtası yükseltilecektir.

Tablo 4.7.	
Tema	Kod
Mal Bildirimi Beyanı	Elektronik ortamda kamuoyu paylaşımı
	Seçim öncesi parti adaylarının beyanı
	Mevcut sistemin devamı
	2 yılda bir yapılacak bilişim sisteminin oluşturulması

Siyasi partilerin genel başkanları olsun milletvekilleri olsun yetkili konumlarında bulunan tüm siyasetçilerin mal varlığını elektronik ortamda şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşması gerekmektedir. Böylelikle insanların siyaseti zenginleşme aracı olarak kullanmasının önüne geçilecek ve siyaseti kendi şahsı ve ailesine hizmet olarak değil sadece Hakk’ a ve halka hizmet olarak yapmasını düşündürecektir. Katılımcılardan K.4.’ ün ifadeleri şu şekildedir:

“Mal bildirimlerinin şeffaf olması konusunda parti olarak da bazı kanuni düzenlemelerimiz mevcut olup yine elektronik ortamlarda mal bildirimlerinin yapılmasını ve kıyaslanmasını sağlayacak bilişim ortamını oluşturabileceğiz. Ek olarak isteyen herkes, kimin hangi gelire neyi elde ettiğini görebilmesinin yanı sıra mal bildirim yenileme sürelerinin 5 yıldan 2 yıla indirilmesini sağlayacağız.”

Tablo 4.8.	
Tema	Kod
Mali Denetim Yetkisi	AYM denetimi
	Tarafsızlık ilkesinin göz ardı edilmesi
	Partilerin özel bütçesindeki denetim sistemi
	Sayıştay denetimi

Mevcut hukuk düzenimde partilerin mali denetim yetkisi tamamen AYM’ de olup bu noktada hem partilerin hem siyaset bilimcilerinin birçok farklı görüşü bulunmaktadır. Bu bağlamda tarafsızlık ilkesinin esas alınıp ağır bastığı görüşe göre AYM’ nin denetimin doğru olacağı fikrine karşılık mali denetimin teknik bir konu olması ve ciddi bir personel kapasitesine ihtiyaç olduğundan dolayı farklı bir kamu kurumu olan Sayıştay’ ın bu denetim konusunda yetkili olması önerilmektedir. Bu konu ile ilgili öncelikle katılımcılardan K.2.’ nin ifadeleri şu şekildedir:

“Siyasi partilerin gelir ve gider hesaplarının mali denetim yetkisi mevcut sistemde olduğu gibi AYM’ de olmalıdır. Çünkü önerilen diğer kamu kurum olan Sayıştay’ ın üyeleri yasama organı tarafından seçildiği için zaman zaman iktidar gücüne sahip partilerin etkisinde kalarak tarafsızlık ilkesini göz ardı edebilmektedirler.”

Mevcut düzenin devamı konusunda katılımcılardan K.3.’ ün ifadeleri ise şu şekildedir:

“Tarafsız bir kurum olan AYM’ nin siyasi partileri mali açıdan denetlemesi hukuken uygundur. Buna rağmen uygulamanın yetersiz görülmesi halinde ise kendi partimizde olduğu gibi diğer partilerde parti hesaplarını kamusal denetimlere girmeden önce bağımsız özel denetim şirketlerine parti hesaplarını kontrol ettirebilir.”

Diğer katılımcıların mevcut statükonun devamından yana beyan ettiği görüşlere karşılık K.4.’ ün ifadeleri şu şekildedir:

“Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun bir şekilde kullanılması gerekirken mevcut sistemde AYM’ nin iş yoğunluğundan ötürü bu tür uzmanlık isteyen teknik konularda ivedilikle karar veremeyeceği ve yeterli personel ekibine sahip olmadığını düşünüyorum. Bu nedenle siyasi partilerin mali denetim yetkisi Sayıştay’ da olmalıdır.”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ait olduğu toplumun içindeki farklı idealleri ve talepleri bireyler adına devlet yönetiminde temsil edecek olan siyasi partiler, çoğulculuk ilkesinin gereği olarak seçim arenasında boy gösterip yarışa katılırlar ve toplumsal talepleri devlet iktidarına taşıyabilmeyi hedefleyen istikrarlı örgütlerdir (Özbudun, 1977:4). Teziç (2009)' e göre aynı zamanda günümüzde seçimler boyunca devam eden propaganda faaliyetleri ve kitlelere ulaşma bazında maliyetler artmış, partiler sadece ideoloji ve dava inancıyla insanların yürütebildiği organizasyon olmaktan çıkmıştır; nitekim gelişmiş olan demokrasilerde görüleceği gibi kampanya süresince kullanılmış olan iletişim araçlarının ve masraflı kampanya tekniklerinin kullanılması sebebiyle siyaset pahalı bir işlev haline gelmiştir.

Ülkemizdeki siyasi partilerin önemli sayılabilecek gelir kaynakları arasında kamu finansmanları yer almaktadır. Ancak yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucu K1, K3 ve K4 katılımcılarının görüşleri ve çeşitli ülkelerdeki uygulamalar esas alındığında partilere yapılan hazine yardımlarının adaletli bir şekilde dağılmadığı görülmüştür. Bilindiği gibi ülkemizde hazine yardımından yararlanabilmek için siyasi partilerin son genel seçimlerde en az %7 oy alması gerekmektedir. Şu an için ülkemizde sadece büyük partilerin kamu finansmanından yararlandığı düşünülürse partilerin mali raporlamalarına yansıdığı şekliyle oy oranı olarak küçük partiler ciddi bir gelir kaynağından yoksun bırakılmıştır. Aynı zamanda, Çelik(2011)' e göre hazine yardımları siyasetin para gücü tarafından ipotek altına girmesini engellemekte, adaletli bir yarışmanın koşullarını sağlamakta ve seçim dönemlerindeki yüksek maliyetlere karşılık alternatif olarak az sayıdaki finansman kaynaklarını dengeleyip siyasi partilerin ekonomik anlamda ezilmesini önlemektedir.

Birçok ülkede kamu finansmanının doğal bir uygulama olduğu 111 ülkede yapılan araştırmalarda bu ülkelerin 65'inde mevcut olduğu görülmüştür (Duchinsky, 2002: 75-76). Sadece yöntem ve modellerin farklılaştığı bilinmektedir. Bu yöntemler arasında Gençkaya (2005)' nın yaptığı karşılaştırmalı uygulama araştırmasında partilere yapılan devlet yardımlarının ölçütlerinde oy yüzdesi, milletvekili sayısı esas alınarak yapıldığı saptanmıştır. Yine aynı araştırmada bazı ülkelerde oy yüzdesine bakılmadan kısmi oranlarda tüm partilere eşit biçimde dağıldığı görülmüştür.

Hazine yardımlarından yararlanabilmek için Almanya'da %0,5 Avusturya ve Fransa'da %1, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti %3 oy almak gerekmektedir. Yine Norveç ve İsveç gibi bazı ülkelere temsil edilmenin yanı sıra %2,5 oy oranı ölçüt olarak belirlenmiştir. Genel olarak Avrupa ülkelerinde hazine yardımlarındaki kıstas %0,5 ile %5 aralığındaki oy oranıdır. Bu konuda siyaset bilimci olan Keyman (2013)' in yaptığı ve birçok araştırmacının fikirlerini ifade ettiği makalesinde TBMM dışında kalan ve siyasi partilere katkısı olması amacıyla meclisteki diğer güçlü partilere nazaran daha yüksek oranlarda kamu desteğinin yapılması uygundur. Nitekim ülke nüfusumuza göre 50 Milyon seçmen

varlığı göz önünde bulundurulursa %3 oy alacak herhangi bir partinin yaklaşık 1 ile 1,5 Milyon arasında seçmen kitlesinin demokratik iradesi yok sayılmış ve önemli bir gelir kaynağından mahrum bırakılarak siyaset arenasında sadece tabela partisi hüviyetine bürünmektedir.(Uzun, 2007:248-249). Tüm bu verilerden yola çıkarak ülkemizdeki ve dünyadaki diğer uygulama ve modelleri gösteriyor ki hazine yardımı adı altındaki kamu finansmanları siyasi partiler açısından cazibesini kaybetmeyecek gelir kaynaklarıdır. Ülkemiz açısından amaç çoğulcu bir siyasal sistemi desteklemek adil bir rekabet ortamına dayanan yarışı esas almak ve demokrasinin güç kazanabilmesi için hazine yardımları sadece güçlü partileri değil tüm partileri kapsayacak nitelikte olmalıdır. Sadece 2014 yılında ülkemizdeki üç büyük partiye toplam 315 Milyon TL'nin üzerinde hazine yardımı temin edilirken oy oranı %11'in üzerinde olan diğer siyasi partiler herhangi bir kamu desteği alamamıştır. Aynı zamanda hazine yardımlarının tamamen resmi nitelikte olması ve elde elden gelirlerin kayıt altına alınmasını kolaylaştırması sebebiyle siyasi partilerin finansmanında herhangi bir kaçak alan oluşmamaktadır. Böylelikle gelir kaynaklarının, fonlamaların daha net ve şeffaf bir zemine oturabilmesinde hazine yardımları önem arz etmektedir. Gösteriyor ki maliyetli bir işlev haline gelen siyasette partiler açısından mali raporlarda ortaya koyulduğu şekliyle en büyük gelir kaynağı hazine yardımlarıdır. Ancak paylaşımı açısından mevcut sistemimizdeki tüm partileri kapsamayan uygulamanın aksine daha demokratik bir seviyeye yaklaşması için bazı gelişmiş ülkelerdeki işleyişler ve siyasetçilerle yapılan görüşmelerde ağırlıklı olarak benimsenen kanaatler referans alındığı zaman genel seçimlerde %3 ve daha yüksek bir oy oranına sahip olan tüm partilere hazine yardımlarının dağıtılması daha adil bir çözüm olabilecektir. Buna karşılık zaman zaman kamuoyunda tartışıldığı üzere herhangi bir oy sınırlaması olmadan tüm partilere, aldıkları oylara göre hazine yardımlarının paylaşılması; aynı zamanda yapılan görüşmelerde K2' nin üzerinde durduğu gibi bu kamu finansmanlarının marjinal örgütlerin bazı terör ve illegal faaliyetlerinde finansman olarak kullanılmasıyla demokrasi ve hukuk devleti açısından tehlike oluşturacağı düşünülmektedir.

Ek olarak, bu yardımlarla beraber önceki bölümlerde ifade edilen ve Gençkaya (2000)' nin da üzerinde durduğu gibi siyasi partilerin devletleşerek toplumsal kaygılardan uzaklaşıp halkın taleplerinin göz ardı edilmemesi gerektiği ve hazine yardımları ile bağışlar ve üye aidatları gelirleri arasında bir denge gözetilmesi bu konudaki öneriler arasındadır.

Hazine yardımlarının parti içi dağılımı hususunda bu yardımların doğrudan genel merkezlere yapılması, parti içi bürokratik yapının gücünü koruduğu ve statükoyu devam ettirdiği zaman zaman tartışılmaktadır. Bu nedenle belirli tutarlarda partilerin taşra teşkilatlarına yardımların doğrudan yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak bu süreçte AYM tarafından yapılan mali denetimlere yönelik sorumluluğun tamamen genel merkezin bünyesinde olması ve yerel teşkilatların denetiminin karmaşık bir yapıyı oluşturacağı düşünülmektedir. Nitekim bu tez çalışmasında hazine yardımlarının parti içi dağılımı konusunda yapılan görüşmelerde siyasetçilerin tamamı ortak bir fikir beyan etmiş ve hazine

yardımlarının partilerin genel merkezlerine yapılmasını uygun bulmuşlardır. Ek olarak görüşmecilerden K1; hazine yardımlarından %20 ile %30 arasında bir kısmın partilerin taşra teşkilatlarına ayrılması ve yasal düzenlemelerle güvence altına alınmasını önermiştir. Bunlara göre kamusal desteklerin partilerin genel merkezlerine doğrudan yapılması uygun görülmektedir ancak tez çalışmasındaki siyasetçilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ışığında toplum ile olan bağı güçlendirmek adına taşra teşkilatlarına belli bir oranda aktarımı zaruri kılacak yasal düzenlemeler yapılması da önemli bir alternatif olarak varsayılmaktadır.

Siyasi partiler açısından hazine yardımları dışında bir diğer önemli gelir kaynağı, bağış adı altındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan yardımlardır. Bu tür yardımların ağırlığı siyasi partilerin yer aldığı şekliyle mali raporlamalarında görülürken çalışmamızda bazı partilerin geçmiş yıllardaki almış oldukları bağış tutarları ile toplam gelirleri arasındaki oranlar incelenerek bu yardımların ne denli etkileyici ve yüksek tutarlarda olduğu anlaşılmaktadır. O dönem içerisinde partilerin toplam gelirlerinin %20 ile %25 arasında bir oranda bağış gelirlerinin olduğu mali tablolarına yansımıştır. Günümüzde ise partilerin gelir ve gider cetvelleri içerisinde bağış tutarlarının toplam gelirlere oranla çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Çalışmamızda incelenen bir partinin 2014 yılı gelir ve gider cetveline göre toplam gelirin 183 Milyon' un üzerinde olmasına rağmen o yıl için bağış miktarlarının sadece 93.169 TL olarak raporlara yansıtılması, kayıt altına alınmayan bağış tutarlarının olup olmadığı şüphesini doğurmuştur.

Bağışların gizli yollardan örtülü biçimde siyasi partilere ulaşmasını engellemek için tüm görüşmecilerin ortak kanaati gibi bağışlara sınırlama getirilmesi ve ek olarak K3' ün belirttiği gibi seçim süreci boyunca adayların bankalarda seçim hesabı açarak yapılacak tüm yardımların kayıt altına alınması daha uygun olacaktır. 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de uzmanların da üstünde durduğu gibi şeffaf bir seçim süreci yaşanmış ve özellikle adaylara yapılan bağışların kayıt altına alınması konusunda ülkemiz önemli bir sınavı geçmiştir. O dönem için adaylar, YSK kararları gereği seçim öncesi mal bildiriminde bulunmuş, kendi adlarına seçim hesapları açılmış, yapılacak yardımlara yönelik azami tutar olarak 9.082 TL' nin üzerine yasak getirmiş ve 1.000 TL' nin üzerindeki yardımların seçim hesaplarına yani bankalara yatırmışlardır. Ek olarak adayların nakdi yardım almasına izin verilirken, aynı yardımlar kabul edilmemiştir. Bu süreç içerisinde toplanan fonlar tamamen seçim propagandalarına yönelik olmuş ve harcanmayan tutarlar hazineye devredilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde yaşanan ve tecrübe kazanan ülkemizin aynı devamlılığı genel seçimler öncesinde de yaşaması gerekmektedir. Seçim hesabının yanı sıra ABD ve İngiltere' deki uygulamalarda olduğu gibi bağış sahiplerinin kamuoyu ile paylaşılması; yapılan görüşmelerden elde edilen verilere de istinaden siyaset kurumunun içindeki çıkar gruplarının minimize edilmesine ve siyasetin şeffaflaşmasına katkıda bulunabilecektir.

Yine siyasetçilerle yapılan görüşmelerde mal bildiri beyanlarının daha sıklıkla yapılması ve kamuoyunun rahatlıkla ulaşabileceği nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır. Mevcut sistemde milletvekilleri, TBMM Başkanlığına 5 yılda bir mal bildirimini yaparken şeffaf şekilde halkın öğrenebileceği şekilde bilinmemektedir. Görüşmelerde K4' ün de aktardığına istinaden 2014 yılında bu konuya ilişkin bir yasal düzenleme hazırlanarak beyan süresini 2 yılda bir olması, bildirimlerin elektronik ortamda paylaşılması ve buna uygun bir bilişim sistemin kurulması, siyasetin zenginleşme aracı olarak kullanılmasının önüne geçecektir. İlgili yasal düzenleme siyasetçilerin dışında yüksek yargı üyeleri ile üst düzey bürokratların mal bildirim zorunluluklarını da kapsayarak siyaset ile bürokrasi arasındaki denge gözetilmiştir. Ancak o dönemin siyasi şartlarında düzenleme yasalasmadan rafa kaldırılmıştır.

Bilindiği üzere ülkemizdeki seçimler öncesinde adayların propaganda faaliyetlerine yönelik harcamalarında herhangi bir üst sınırlama yoktur. Siyasetçilerle yapılan görüşmelerde de ortaya çıkmıştır ki; siyasi partilerin seçimlere eşit şartlarda katılabilmesinin ve demokrasi çitasının yükselmesinin önündeki engel bu tür harcamalara sınırlama getirilmemesidir. Aynı zamanda zengin ve güçlü insanlar dışındaki bireylerin siyaset yapabilme inancı da gittikçe zayıflayarak toplumun siyasete olan güvenini arttırabilmek adına her seçim öncesi adaylara seçim bütçesi sınırı getirilmeli, ekonomik kaynakların tasarruflu kullanılması ve harcamaların nasıl finanse edildiği açıkça ortaya konulması yine görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Benzer olarak ülkemizdeki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde uygulandığı şekli ile siyasi partilere seçimler öncesinde yapılan bağış adı altındaki aynı yardımlara yönelik de yeni bir düzenleme yapılarak, bu tür yardımların kapsamı ve niteliği net bir şekilde ortaya konularak, oluşabilecek sınırsız katkıların önüne geçilmesi tartışılabilir.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin mevcut sistemde kar amacı güden bir ticari işletme gibi tek düzen muhasebe sistemine göre finansal tablolar aracılığıyla izlenmektedir. Bu muhasebe düzeninde finansal bilgilerin makyajlanarak halkın anlayabileceği bir dilden olmadığı dile getirilirken bu hususta Akyol (2011) yanlış muhasebe sistem uygulamalarından ötürü AYM' nin vermiş olduğu birçok kararı gözler önüne sermiştir. Bu sorunlara karşılık özellikle siyasi partilerdeki yanlış uygulamalardan doğacak eksikliklerin sorumluluğunu siyasi partilerin kendilerine özgü gelir ve harcamalarını açık bir şekilde göstereceği bir muhasebe sistemine geçmesi ve siyasi partilerin standartlaşmış mali raporlamaları kullanması gerekmektedir (Akyol, 2011). Nitekim siyasi partiler özellikle seçim öncesi gelir ve giderlerini gösteren mali tablolarını elektronik ortamda paylaşarak, halkın bu verilere kolaylıkla ulaşabilmesini sağlayabilecektir.

Parti içinde bağımsız denetim şirketlerinde kendilerini denetime tabi tutmanın dışında dış denetim görevinde yetkili olan AYM' nin sadece siyasi partilerin kendilerine sunmuş oldukları belgeler üzerinden sorgulama yapması ve taşra örgüt ve teşkilatlarının bu denetime tabi tutulmaması

görüşmecilerin ortak fikri beyanında olduğu gibi kaçak fon girişlerinin ne derece yüksek miktarlarda olacağını göstermektedir. Görüşmecilerden K4'e göre çok sayıda hukuki dava ve dosya ile uğraşan AYM' nin teknik açıdan siyasi partileri detaylı bir incelemeye soktuğunu söylemek sadece iyi niyet göstergesi olarak görülebilir. Bu anlamda ciddi bir kamusal reforma ihtiyaç duyulduğu yapılan araştırmalarda ve siyasetçilerle olan görüşmelerde ortaya çıkmış olup personel kapasitesi yeterli olan, mali denetimde teknik açıdan daha liyakatli uzman kişilerden oluşmuş bir kamu kuruluşu olan Sayıştay' ın bu görevi üstlenmesi demokrasimiz ve etkin bir denetimin sağlanacağı siyasetin yapısı açısından daha faydalı görülmektedir. Bu konuda katılımcılar Sayıştay'ın iktidar partilerinin gölgesinde kalacağı endişesiyle AYM' nin bu denetimleri devam ettirmesi gerektiği belirtilmiş olsa da kamu yararına mali denetim yetkisinin Sayıştay' da olması görüşü ağırlık kazanmıştır.

Çalışmamızdaki vurgulanan düşünceler; siyasetin fonlanmasındaki kayıt dışı kaynakların, toplumun itibar ettiği şekilde şeffaf, denetlenebilir ve güvenilir bir yapı içerisinde tamamen kayıt altına alınacak şekilde dönüştürülebilmesi içindir. Bu nedenle araştırmamda sıklıkla ifade edildiği şekliyle tespit edilen reformların hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Ak Parti Genel Merkezi. (2015). Ak Parti genel merkezinin 01.01.2014-31.12.2014 tarihleri arası gelir gider cetveli. <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/gelir-gider>

Ak Parti Tüzüğü. (2015). <https://www.akparti.org.tr/upload/documents/tuzuk-2013-1.pdf>

Akşam Gazetesi. (2015). İşte Cumhurbaşkanı adaylarına yapılan bağış miktarı. <http://www.aksam.com.tr/siyaset/iste-cumhurbaskani-adaylarina-yapilan-bagismiktari/haber-330495>

Aktan, C. C. (2001). Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Yayınları

Akyol, Ö. (2009). Türkiye’ de Siyasi Partilerdeki Mevcut Muhasebe Sisteminin İncelenmesi ve Denetimi. Çevrimiçi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Akyol, Ö. (2011). Türkiye’ deki Siyasi Partilerdeki Yanlış Muhasebe Sistemi Uygulamaları ve Çözüm Önerileri. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, (3)4, 190-201

Akyüz, Ü. (2009). Siyaset ve Ahlak. Yasama Dergisi, 6(11), 93-129

Aliefendioğlu, Y. (1996). Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri. Anayasa Yargısı Dergisi, 16(19), 95-115

AljazeeraTurk. (2015). Bir oy kaç lira eder?<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/bir-oy-kac-lira-eder>

Aranoff, G. (2003). Improving Disclosure and Transparency in Nonprofit Accounting. Management Accounting Quarterly, 4 (3), 15-23

Aydın, M. (2005). Türkiye’ de Siyasal Partilere Devlet Yardımı. Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(04), 235-263

Bayrak Yayıncılık. (2010). Siyasi Partilerin 2011 Yılında Alacağı Hazine Yardımları. <http://www.bayrakyayincilik.com/egemen-milletin-sesi-gazetesi/3-partiye-hazineden-327-milyon/>

Berkes, N. (1973). Türkiye’ de Çağdaşlaşma. Ankara: Bilgi Yayınevi,

Bianet Bağımsız İletişim Ağı. (2015). Dünyada siyasetin finansmanı ne kadar şeffaf.<http://bianet.org/bianet/toplum/157446-dunyada-siyasetin-finansmani-ne-kadar-seffaf>

Biezen, I.V. (2003). Political Parties in New Democracies. New York: Palgrave Macmillan

Creswell, W. J. (2013), *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing Among Five Approaches* (Third Edition), Sage Publications.

Çağın Polisi Dergisi. (2015). Siyaset Kurumunun Temel İşlevlerinde Dört Temel Unsur http://www.caginpolisi.com.tr/eski_sitemiz/41/37-38-39.htm

Çelik, Ö. (2010). Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (12)2, 1303-1362

Çelik, Ö. (2011). Siyasi Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya

Çelik, Ö. (2012). Siyasî Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi, Ankara: Seçkin Yayıncılık

Dağdelen, A. (2013). Siyasal Yozlaşma Olgusu ve Siyasetin Finansmanı Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, (6)2, 291-306

Demirel, S. (2011). Siyasi Partilerin Mali Denetimi. *Dış Denetim Dergisi*, (47)3, 212-219

DMY Felsefe. (2013). Siyaset Nedir. <http://www.dmy.info/siyaset-nedir/>

Dursun, D. (2002). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Duschinsky, M. (2002). Financing Politics: A Global View. *Journal Of Democracy*, 13(4).

Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler*. (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınları

Dülger, M. (1997), Siyasetin Finansman Kaynakları, *Yeni Türkiye Dergisi*, (4)13, 315-332

Ege'nin Sesi. (2015). SDP ve TSİP' in mal varlıklarına el konuldu. http://egeninsesi.com/133335-sdp_ve_tsipin_mal_varliklarina_el_konuldu

Ekici, S. (2007). *Küreselleşme ve Siyasal Partiler*.

Erdoğan, M. (2005). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Orion Yayınevi

Erkan, A. (2008). Siyasi Partiler ve Hazine Yardımları. *Bütçe Dünyası Dergisi*, (3)28,60-70

Farabi, (1990). *El –Medinetü-l Fazıla*. (N. Danışman, Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.

Federal Election Commission. (2015). *Law&Regulations*. <http://www.fec.gov/law/law.shtml>

Gençkaya, Ö. F. (2002). *Devletleşen Partiler, Türkiye'de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları*. Ankara: Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları

Gençkaya, Ö. F., Çarkoğlu, A. ve Kabasakal, M. (2000). Siyasî Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması, Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri, Siyasi Partilerde Reform. İstanbul: TESEV Yayınları, 127-234

Gençkaya, Ö. P. (2005) Siyasetin Finansmanı, Sınırlamalar ve Denetim: Karşılaştırmalı Uygulamalar. Panorama Dergisi, (20)11

Gunlicks, A. B. (2000). Campaignand Party Finance in North Americaand Western Europe. New York: to Excel Press

Haber7com. (2015). CHP aday adaylığı ücretlerini açıkladı. <http://www.haber7.com/siyaset/haber/724265-chp-aday-adayligi-ucretlerini-acikladi>

Heidenheimer, A. (1963) Comparative Party Finance: Notes on Practicesand 247 Towards a Theory. Journal of Politics, 25(4), 790-811

Heywood, A. (2013). Siyaset. (B.B. Özipek, Çev.). İstanbul: Adres Yayınevi

Hürriyet Ekonomi. (2015). Partilerde adaylık ücretleri belli oldu. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/17242107.asp>

International IDEA Institute Democracy and Electoral Assistance. (2015). Political Finance Database <http://www.idea.int/political-finance/index.cfm>

İnternethaber. (2015). Vekil adayları AK partiyi engin etti. <http://www.internethaber.com/vekil-adaylari-ak-partiyi-zengin-etti334573h.htm?interstitial=true>

Kaya, M. O. (2006). Siyasi Partilerin Mali Denetimi Sorunu; Mevcut Durumun Eleştirisi ve Çözüm Önerileri, Anayasa Yargısı İncelemeler-1, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 585-608

Keyman, F. (2013). Türkiye Modeli Bitiyor mu? Analist, (9)30, 34-35

Kocahanoğlu, O. S. (1994). Gerekçeli Siyasal Partiler ve Seçim Mevzuatı İstanbul: Temel Yayınları

Koçak, M. (2002) Siyasal Partiler ve Türkiye’de Parti Yasakları. Ankara: Turhan Kitabevi

KonHaber. (2015). Seçimler İçin Bağış Hesabı Açıldı. <http://www.konhaber.com/yeni/haber-156550-Secimler-icin-bagis-hesabi-acildi.html>

Mehter, H. (1991). Siyasi Partilerin Mali Denetimi. Anayasa Yargısı, 8(21), Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 441-468.

Mehter, H. (2008). Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri. Ankara: Yüksel Matbaacılık

Merriam, S. B. (1998). *Qualitative search and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

MHP 9. Olağan Büyük Kurultayı. (2015). Parti Tüzüğü <http://www.mhp.org.tr/usrimg/mhp2007/kitaplar/mhppartituzugu2009opt.pdf>

Mutlu, L. (2006). Mevzuat ve Uygulama Çerçevesinde Siyasi Partilerin Mali Denetimi. Anayasa Yargısı İncelemeler-1. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 551-584

Neks Yeminli Müşavirlik ve Danışmanlık A.Ş. (2015) Cumhurbaşkanı Adaylarına ve Siyasi Partilere Yapılacak Bağışlar.http://www.neksymm.com/makaleler_cumhurbaskani-adaylarina--ve-siyasi-partilere-yapilacak-bagislar_305_2.html

Okan, P. (2007). Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partilerde Finansal Raporlama, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara

Özbudun, E. (1977). Siyasi Partiler. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

Özbudun, E. (1977). Siyasal Partiler. Ankara: AÜHF Yayınları

Özbudun, E. (2011). Türkiye’ de Parti ve Seçim Sistemi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özyavuz, T. (2007). Türkiye’ de Siyasetin Finansmanı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. USA: Sage Publications.

Raynaud, P. ve Rials, S. (2003). Siyaset Felsefesi Sözlüğü (N. K. Sevil, Çev.) İstanbul: İletişim

Resmi Gazete. (2015). Siyasi Parti Mali Denetimi.<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130206-28.htm>

Resmi Gazete. (2015). Yüksek Seçim Kurulu Kararı <http://www.resmigazetegov.tr/eskiler/2014/07/20140704-24.htm>

Ruppel, W. (2005). *Governmental Accounting Made Easy*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Sabah Gazetesi. (2015). Adaylar AKP ve DYP’yi zengin etti. <http://arsiv.sabah.com.tr/arsiv/2002/08/18/s1709.html>

Saldana, J. (2013). *The coding manual for qualitative researches*. (Second Edition) Sage Publications.

Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik* Bursa: Asa Kitabevi

- Seçim Haberler. Com. (2015). 2011 Genel Seçim Sonuçları. <http://secim.haberler.com/2011/>
- Siyasi Parti Mevzuatı. (2015). Siyasi Partiler Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>
- Şirvani, H.H. (1965). İslam'da siyasi düşünce ve İdare üzerine Araştırmalar. (K. Kuşçu, Çev.). İstanbul: İrfan Yayınevi
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (2015). Siyasi Partilerin Uyacakları Esaslar http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/an_yasa.maddeler?p3=69
- Tacar, P. (1997). Siyasetin Finansmanı. Ankara: Doruk Yayıncılık
- Tanör, B. (1994). Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu. İstanbul: BDS Yayınları
- Teziç, E. (2009). Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta Yayıncılık
- Tjernström, M. (2003). Matrix on Political Finance Laws and Regulations, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Stockholm
- Türk Anayasa Hukuku Sitesi. (2015). Siyasi Partiler Kanunu. <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>
- Türk Anayasa Hukuku Sitesi. (2015). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>
- Usinfo.State.Gov. (2015). 2008 ABD seçimleri nasıl finanse edilecek. http://www.usemb-ankara.org.tr/US_Elections_2008/ijde/baran.htm
- Uzun, C. D. (2010). Anayasa Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı. Ankara: Adalet Yayınevi
- Uzun, C. D. (2011). Anayasa Önerilerinde Siyasi Partilerin Finansmanı ve Yeni Bir Öneri. Ankara: TBB Dergisi.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2015). Vakıflar Tek Düzen Hesap Planı. <http://www.Vgm.gov.tr/belgeler/Hesapplanı.pdf>
- Vatan Gündem. (2015). Partilerin adaylık ücreti belli oldu. <http://www.gazetevatan.com/partilerin-adaylik-ureti-belli-oldu-741324-gundem/>
- William, H. (2000). Türk Dış Politikası. (P. Demir, Çev.). Ankara: İletişim Yayınları

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, M. (1996). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. Çağdaş Yerel Yönetimler, (5)4, 20-42

Yüksel, C. (2010). Siyasette Etik: Dünya’da ve Türkiye’de Siyasette Etik, Siyasetin Finansmanı, Yasal Altyapı ve Uluslararası Uygulamalar. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

Yüksel, N. (2007). Siyasetin Can Simidi: Partilere Hazine Yardımı, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara